

Theophili Raynavdi Societatis Iesv Theologi, Opera Omnia

Tam hactenus inedita, quàm alias excusa, longo Authoris labore aucta & emendata : Accessit Tomvs Integer Complectens Indices Septemdecim in vniversum Opus, omnium quotquot prodierunt locupletissimos, Qvibus Absolvts Divinae Av Humanae Eruditionis Thesaurus Orbi literato aperitur ; Adiectus est ...

Raynaud, Théophile

Lugduni, 1665

Sectio I. De Atributis Christi secundùm se confiderati.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-79582](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-79582)

SECTIO PRIMA.

DE ATTRIBVTIS CHRISTI,

secundum se considerati.

RIVS omnino est rem considerare in ordine ad ipsammet, quam in comparatione ad quidvis aliud. Quare quæ Christo attribuntur per ordinem ad seipsum propterea talis est essentia & natura, omnibus Christi prædicatis, siue Deum, siue inferiora spectantibus, præmitti debent. Eiusmodi sunt, denominationes *Magni Dei*, & *Hominis hominis*, & *Christi ac boni simpliciter dicti*. Ab his ergo auspicabimur.

CAPVT PRIMVM.

Christus, Magnus Deus.

Ecce de Christo enunciauit Apostolus ad Titum 2. verbis illis, *Expectantes beatam spem & aduentum gloria magni Dei & Saluatoris nostri IESU CHRISTI, qui dedit semetipsum pro nobis*. Locus est insignis, & discussio dignus.

Magnum Deum, Paulus, non Patrem, vel Spiritum sanctum, sed Christum dixit.

Repellenda in primis est absurda interpretatio Pelagij in scholiis ad Apostolum, affirmantis, *Magnum Deum*, eo loco dici Spiritum sanctum, quia ipsius expectamus aduentum. Hoc dico esse prorsus absortum; quia nihil est sine in his quæ præcellerunt, siue quæ subsequuntur ex loco apud Apostolum, quod insinuat Spiritum sanctum. Est etiam planè falsum, quia non expectamus aduentum Spiritus sancti, sed Christi Domini. Venit quidem semel Spiritus sanctus visibiliter in cœtum Apostolicum, Ecclesiam Catholicam tunc nascentem sanctificaturus; sed ea non est beata spes, & aduentus gloriæ; id est gloriosus aduentus magni Dei, ab Apostolo & his ad quos scribitur expectatus. Iam quippe præcellerat; nec propterea fuerat aduentus gloriæ, qualis erit aduentus Christi Domini in seculorum mœra. Præterquam quod Græca locutio, eam interpretationem manifestè refellit. Duo enim illa epitheta *Magni Dei*, & *Saluatoris*, enunciantur sub eodem articulo τὸ μέγα θεὸς, καὶ σωτὴρ, utique quia in unicam personam cadunt alioqui ut notant qui Græcis literis tenuissimè tincti sunt; iterandus fuisset articulus; dicendos, τὸ μέγα θεὸς, καὶ σωτὴρ, si duo illa attributa diuersas personas designarent.

6. Equè porò his argumentis confoditur altera expositio, verius peruersio & obtortio eiusdem loci, ex Hilario Diacono, & Erasmo;

ac nuperis Arianis. Hilarius enim in commentariis perperam Ambrosio tributis, non obscurè significat, *Magnum Deum*, dici eo loco ab Apostolo, Patrem æternum, cuius potestas & gloria, videbitur in Christo iudice. Sic ille subobscurius. Diterre verdè & perspicuè Erasmus, ut ubique Arianismo viam iterat; ita hunc locum Catholicis in Arianos illum vibrantibus eriperet, nouam interpunctionem commentus est, & attributum *Magni Dei* ad Patrem reulit; quæ verdè apud Apostolum sequuntur, assignauit Filio. Quod auidè arripientes nuperi Arianis, qui in Transilvania emerunt, referente Bellarmino l. r. de Christo c. 7. inortum à Catholicis ex eo loco telum, delinare se putant. Sed perperam. Non enim (ut dixi) Patris gloriosum aduentum expectamus, sed Filij, ut Chrysostomus hunc ipsum locum virens aduersus Arianos, notauit hom. 6. in ad Philipp. nec si duæ personæ; duobus illis epithetis *Magni Dei*, & *Saluatoris*, designarentur, vnico ambæ articulo enunciatæ fuissent ab Apostolo.

Quare Græci Patres, passim hunc locum in Arianos intentant, tanquam apertè de Christo prolatum, & explicatissimum aduersus eorum in Christum blasphemiam. S. Athanasius lib. de communi essentia Patris & Filij, titulo, *Filium cognominatum esse magnum Deum*, hunc locum profert; & ait illi esse geminum illum alium ex Rom. 9. *Christus, qui est super omnia Deus benedictus in secula*. Theodoretus in hunc locum, [Magnum Deum nominauit Christum, hæreticorum blasphemiam redarguens.] Chrysostomus in eandem Epistolam hom. 5. confidenter ad hæc Apostoli verba exclamat, [Vbi sunt qui Patre minorem Filium dicunt? *Magni* (inquit) *Dei*, & *Saluatoris*.] Plenius etiam ex hoc ipso loco virget Arianos hom. 6. in ad Philipp. subseribunt Chrysostomo de more reliqui Græci interpretes, nominatim Oecumenius, & Theophylactus. Alij item sine ambiguitate vlla aut controversia, dictum eo loco Christum ab Apostolo *magnum Deum* intellexerunt, ut Gregorius Nyssenus lib. de perfectæ Christiani hominis forma, & S. Cyrill. 12. Theaur. cap. 11. ac Elias Cretenus ad orat. 1. Nazianz. S. Germanus

Constantinop. in rerum Ecclesiasticarum Theoria, illud, *Quoniam Deus magnus Dominus*, exponens de Christo, ait: [Magnus est Deus, Iesus Christus, quemadmodum Apostolus inquit, cum ait, *Magni Dei, & Servatoris nostri Iesus Christi*.] Sic autem interpungit locum illum Psalmi, ut sensus sit, inebilem Domino, quoniam Dominus est Deus magnus: huncque Deum magnum, ait esse Christum. Videtur planè consentire Chrysolog. serm. 46. sed sistamus in loco Apostoli.

7. Ex Latinis Idacius I. contra Varimadum, proposita Atianorum obiectione, quod Christus in Scriptura non dicatur *Deus*, cum alia veteris & noui Testamenti loca illis opponit; tum nominatim istum, quo Christus non modò *Deus*, sed & *magnus Deus*, nuncupatur.

Rursusque inferius probans personarum augustissimæ Trinitatis æqualitatem, ex eo quod omnes in scriptura iisdem illustrium titulorum decoribus honestentur, adducit inter alia argumenta, quod sicut Pater in Genesi, & apud Psalmem *Deus magnus* legitur nominatus, ita & Filius, hoc loco Apostoli quem versamus, dictus sic *magnus Deus*. Nec aliter Breviarium fidei adulterus Arianus, nuper euulgatum. Præclare S. Hieronymus in commentario huius loci: [Nos cum pudicè & iuste, nec corpore scilicet, nec mente peccantes vixerimus in Christo; piè quoque viuimus in hoc sæculo: quæ pietas expectat beatam spem, & aduentum gloriæ magni Dei, & Saluatoris nostri Iesu Christi. Sicut enim impietas magni Dei reformidat aduentum, ita secuta de opere suo, & de fide, illum pietas præstolatur. Vbi est serpens Arius? Vbi Eunomius coluber? Magnus Deus. Iesus Christus, Saluator dicitur; Non primogenitus omnis creaturæ; non Verbum Dei & Sapientia, sed Iesus Christus.]

Faulstus Episcopus de ratione fidei, prolato hoc Apostoli textu pro Christi diuinitate, concludit: [Immane piaculum est, ut per infidelium hominum blasphemias, minor esse dicatur, quem *magnum Deum*, ipsa veritas profiteatur.] Potentissimè denique hunc Apostoli locum, aduersus Nestorijum intorquet Cassianus lib. 2. de Incarnat. cap. 4. & tam perspicuè in eo Christum *magnum Deum* appellatum existimat, ut sic concludat: [Nihil est quod dicas, nihil est quod afferas, nihil quod improba falsitate confingas. Potes habere in incredulitate impia, quod non credas, non habes in calumniandi occasione quod deneges.]

De mente ergo Apostoli, & quod Christum, non Patrem, aut Spiritum sanctum, appellat *magnum Deum*, nullus ambigendi superest locus.

Num Christus, dictus magnus Deus, diuinituè.

8. Video tamen tricarì quempiam posse, & saluo argumento quod Patres pro Christi diuinitate ex hoc Apostoli loco petunt, aliter posse eum interpungere; adhibita scilicet distinctione post vocem *magni*: Ut sensus sit, expectari beatam spem, & aduentum gloriæ, eius qui & magnus, & Deus, & Saluator noster est. Quæ ratione ubi apud Esaiam cap. 9. legimus, *Vocabitur admirabilis, consiliarius, Deus fortis*:

aliqui ita legunt illud *fortis*, ut sit adiunctum Dei, sensusque sit, paruulum nobis natum, fore Deum fortem. Alij verò melius duobus illis vocabulis, duo Christi attributa designata volunt, ita ut sensus sit, illum fore Deum, & fore fortem. Et quæ id perinde SS. Patribus, ex eo Isaia loco argumentantibus pro Christi diuinitate. Nam siue disjungantur dæ illæ voces, siue nequantur, semper manet, Christum esse Deum. Idem ergo dici posset de præfati loco Apostoli: eo videlicet significari, Christum & magnum, & Deum esse; non autem esse magnum Deum, propterea hæcenus affirmamus.

Et sanè Christum absolute magnum dici, non posset mirum videri: cum discretè Angelus apud Lucam conceptionem eius annuntians, dicat, *Hic erit magnus*: quod expendens S. Bernardus, ad calcem homilii tertiæ super *Missin* est, Christum ibi *magnum* dici in assumpta natura, colligit ex verbo *erit*: nam secundum Deitatem, magnus, inò maximus & infinitus ab omni æternitate erat. In natura autem humana, Deus homo, futurus magnus nuntiabatur ab Angelo, quia ut sic nondum erat. Et quod autem fuit, *magnus* siue restrictione & limitatione fuit; iuxta illud de eo apud Esaiam c. 12. *Exulta & lauda habitatio Sion, quia magnus in medio tui Sanctus Israël*. En Christum, absolute & absque restrictione vlla *magnum*.

Eoque etiam S. Iulianus in Patenzii ad Gentem refert hæc Sibyllæ carmina:

*Felices erunt in terris, homines illi,
Qui amabunt MAGNUM DEUM,
eum collaudantes,
Antequam comedant, & bibant.*

9. Et in Scripturis quidem, interdum nonnullis nomen *magni* tributum legimus: sed vel secundum nomen magnorum qui sunt in terra, vel non absque temperamento. [Dicitur et quidem (ait S. Ambrosius in Lucam) de Ioanne ab Angelo, quia erit magnus: sed ille quasi Homo magnus, hic quasi Deus magnus. Magnus enim Dominus & laudabilis nimis, & magnitudinis eius non est finis. Et verè est etiam ille magnus, quia inter natos mulierum, Propheta maior Ioanne Baptista nemo est. Habet tamen maiorem, quia qui minor est in regno Dei, maior est illo; magnus autem Ioannes, sed coram Domino.]

Expendo hoc verbum, ex Etherio & Beato L. I. contra Elipandum. [In quo homo est, nullus Angelorum similis ei est. Sed neque homo, qui de muliere natus est. Dicitur est de Ioanne, quod *magnus erit coram Domino*. Dicitur est de Christo: *Hic erit magnus*, sed non coram Domino, quia ipse Iesus, est magnus Dominus noster, & magna Virtus eius: & Sapientia eius non est numerus.]

Itaque Christus, non *magnus coram Domino*, sed simpliciter *magnus* dicitur, quia implet, est Dominus coram quo Ioannes dictus est magnus. Nimirum magnus per comparisonem ad paruos: habendus & ipse paruus, per comparisonem ad eum qui absolute magnus dicitur, (ut præclare Origenes homil. 6. in Lucam in fine) & post quem nullus magnus: de quo insigniter idem Origenes hom. 12. in Leuit. ad illud *Sacerdos magnus ex fratribus suis*: quem locum aptans ad Christum, & neminem peccatorem,

catorem esse magnum præfatus, subdit. [Offen-
de mihi de Scripturis, ubi aliquis peccator, aut
parui meriti, *magnum* appellatus sit? Nulquam
(ut opinor) inuenies. Audi verò qui sunt, qui
magnum appellantur. De Isaac dicitur quia *profi-*
catus valde, & sequo factus est magnus valde.
Moyses magnus dictus est, & Ioannes Baptista
magnus dictus est, & post hunc iam nullus, appellatus
est magnus. Prius enim quam adesset qui verè
magnus est, ad comparationem reliquorum
hominum, magni appellati sunt Sancti, quo-
rum superius fecimus mentionem. Vbi verò
aduenit ipse, qui non ex comparatione cæ-
terorum, sed sui magnitudine verè magnus erat,
de quo etiam scriptum est, *Quia exultauit ut*
gigas ad currendam viam, ultra iam nullus ma-
gnus appellatus est. Hic est ergo de quo scribi-
tur, *Magnus Sacerdos ex fratribus suis.* Quibus
fratribus? De quibus dixit cum resurrexisset à
mortuis: *Vade ad fratres meos, &c.* Si autem
vis ex antiquis literis discere fratres Iesu, lege
viginti primum Psalmum, ubi ex persona
Christi dicitur: *Narrabo nomen tuum fratribus*
meis, in medio Ecclesie laudabo te. Ex fratribus
ergo suis magnus est Iesus, ex his qui prius
magni fuerant appellati, & sicut Pastor Pa-
stor est, & Pontifex Pontifex, & Dominan-
tium Dominus, & Regum Rex: ita & Magno-
rum, Magnus est.]

Hec de magnitudine Christi, non præ Viris
Famulis & Potentibus à sæculo, quibus assen-
tatio Magni nomen imposuit, cuiusmodi mul-
tos Raderus in Prolu. ad Curtij cap. 6. conge-
sit, sed tantum abest ut magni sint, ut ne qui-
dem sint. Ne tradas (aiebat Esther) *sepeprum*
nam, & qui non sunt.

Locus igitur Apostoli in quo versabamur,
ita videretur posse accipi, ut Christus, & ma-
gnus, & Deus sit dictus, disunctiue, id est, ita
ut illud *magnus*, non sit adiunctum Dei, qui
de Christo enunciat, sed sit prædicatum so-
larium, ac per se coherens.

Verius, esse dictum magnum Deum,
copulatiue, nec quatenus in Deitate
subsistit.

10. Non tamen ea interpretatio probanda,
quia quamuis nihil à vero alienum contineat,
tamen aliena est à mente Apostoli, quem om-
nes Patres ac Interpretes ita acceperunt, ut
Christum *magnum Deum* copulatiue appellat,
seruata PP. interpunctione. Sæpe enim nota-
tum est, hæreticos noua interpunctione, hebe-
tate Scripturas quibus eorum errores iugulan-
tur, vel errores novos fabricare. Ita fecisse ve-
retes quosdam hæreticos, circa Christi respon-
sum datum S. Latroni, testator Cassianus col-
lat. 1. cap. 14. & valde eos aduersatur: quod alij
item fecere adducti in opere de S. Latrone. c. 10.
nam. 9. Quare ea licentia de cerebro suo inter-
pungendi, viranda est homini Catholico, etiam
ubi periculum erroris non apparet. Ac proinde
fateamur, Christum ab Apostolo nominatum
esse *magnum Deum*, nexis in vnum attributum
duobus illis vocibus: id quod expedita & pla-
na loci Apostolici lectio, aperte fert.

Et quidem sic Apostolus, de Christo ut per-
sona subsistente in natura Deitatis, pronun-

ciavit esse Deum magnum, nulla est difficultas.
Quid enim maius Deo Verbo? aut quomodo
non magnus, imò maximus & rer ac infinites
maximus, & si quâ excedere ulterius potest
oratio, qui verus est Deus, cuius magnitudinis
non est finis? *Magnum nimis*, vocat interdum
David, professus se ei magnitudini vel conci-
piendæ, imparem esse: quod egregie ponde-
rauit D. Augustinus in Psal. 95. Eoque sensu in
Arianos sæpe conclamant Patres, quod Filium,
Deum modicum, & Patre minorem fingentes,
illum Deitate exautorarent. Audi Autorem per-
antiquum, Breuiarij fidei aduersus Arianos,
nuper editi. [Dicit beatus Apostolus, *Expectan-*
tes beatam spem & aduentum gloria Dei. Nescio
qua fronte minor esse dicatur, quem magnum
Deum Apostolus proficitur. Eadem propè ver-
ba (fortassis ex eo Breuiario deprompta) & ei-
dem loco Apostoli innixa, usurpat Augustinus
serm. 6. de temp. Faustus Episcop. lib. de ratione
fidei, Pulchre autem S. Leo serm. 8. de Natiuit.
Domini, Arianos vellicans, ait, [Maiorem sibi
Deum, minoremque finxerunt, cum gradus in
vera Diuinitate esse non possint: quoniam quic-
quid Deo minus est, Deus non est.] Elias Cret.,
ad 1. orat. Nazianz. stipulatur, & Prosper epi-
gram. 55. sic canens aduersus eosdem Arianos,
ac monstrans quàm fatuè, Deum paruum sibi
fingerent pro eo quod non est ipse.

Natura omnipotens vna est, quæ cuncta creauit,
Et propriè quod sunt, omnibus esse dedit.

Quodque Deo minus est, non est Deus, à Patre
natum

Verbum, & qui amborum Spiritus est,
Deus est.

Vna eademque trium quoniam est essentia,
quæ se

Namquam vel maior, vel minor esse
potest.

Stomachatur, & merito, in hanc impieta-
tem S. Chrysostomus hom. 6. in ad Philipp. Ad-
ducta enim Arianorum propositione, quod
Christus, cum inferior Deus esset, non rapuit
ut magno & maiori Deo, æqualis esset, subdit
non sine stomacho. [Estne modicus & magnus
Deus? Itane Ethnica, in Ecclesiastica dogma-
ta inducitur? Apud ipsos enim & paruus Deus
est, & magnus. Si verò apud vos, hæcenus
ignorauit. Nam apud Scripturas, nulquam
inuenies: sed magnum quidem vbique Deum,
paruus verò nulquam. Si enim paruus est,
quomodo & Deus est? Si non est homo paruus
& magnus, sed vna natura; & si quid non
vnus illius naturæ fuerit, homo non est; quo-
modonam erit Deus paruus & magnus? Qui
non naturæ illius est, Deus non est. Vbique
enim apud Scripturam, dicitur, *Magnus Domi-*
nus & laudabilis valde. Ecce & de Filio. Nam
vbique Dominum eum vocat: *Magnus* (inquit)
es tu & faciens mirabilia. Tu es Deus solus. Et
iterum: *Magnus Dominus noster, & magna vir-*
tus eius, & magnificentia eius non est terminus.
Sed Filius (inquis) paruus est. Sed tu hoc dicis.
Nam Scriptura contrarium, quemadmodum
de Patre, ita & de Filio loquitur. Audi nam-
que quid Paulus dicat: *Expectantes* (inquit)
beatam spem, & apparitionem gloria magni Dei.
At nunquid de Patre si loqueretur, *Appari-*
tionem dixisset?

Christus ergo quâ Verbum, quia Deus erat,
A 3 non

non erat Patre minor sed æqualis, & eatenus Deus magnus. [Benè magnus (ait S. Bernardus hom. 3. super *Missus est*) qui Filius altissimi merebitur appellari. An non magnus, cuius magnitudinis non est finis? *Et quis magnus (ait) sicut Deus noster?* Planè magnus, qui tam magnus, quam altissimus, quia & ipse altissimus. Neque enim altissimi Filius, rapinam arbitrabitur esse se æqualem altissimo. Ille merito arbitrandus est cogitasse rapinam, qui cum de nihilo in Angelicam formam factus fuisset, factori suo se comparans, usurpauit sibi quod Filij altissimi proprium est: qui vtique in forma Dei, à Deo non factus, sed genitus est, altissimus enim Deus Pater, quamuis omnipotens sit, non potuit tamē, vel æqualem sibi condere creaturam, vel inæqualem gignere Filium. Fecit itaque Angelum magnum, sed non quantus ipse: & idè nec altissimum. Solum autem vnigenitum, quem non fecit, sed genuit, omnipotens omnipotentem, altissimus altissimū æternus cœternum, ipsum sibi per omnia comparari, nec rapinam æstimat, nec iniuriam. Rectè ergo hic erit magnus, qui Filius altissimi vocabitur.]

Non dissimiliter S. Ambros. l. 2. in Luc. multa de Verbi Dei vera diuinitate præfatus, subdit. [Nihil emensum, nihil dimensum Trinitas habet. Non loco clauditur, non opinione cōprehenditur, non æstimatione concluditur, non ætate variatur. Dedit quidem Dominus Iesus hominibus magnitudinem. In omnem enim terram exiuit sonus, &c. Non in fines tamen mundi, non in fines cœli, non vltra cœlos. At verò, in Domino Iesu, omnia condita sunt in cœlo, & in terra, visibilia & inuisibilia, & ipse est ante omnes, & omnia in ipso constant. Cœlum aspice; Iesus illic est. Terram intue, Iesus adest. Ascende verbo in cœlum, descende verbo in infernum: Iesus adest. Etenim si ascenderis in cœlum, Iesus illic est; si descenderis in infernum, adest. Hodie cum loquor, mecum est; intra hoc punctum, intra hoc momentum. Et si in Armenia nunc loquatur Christianus, Iesus adest. Nemo enim dicit Dominum Iesum, nisi in Spiritu sancto. Abyssos opinione si penetres, illic quoque Iesum videbis operari. Scriptum est enim: *Ne dixeris in corde tuo, quis ascendit in cœlum? id est, Christum deducere; aut quis descendit in abyssum? hoc est, Christum à mortuis reducere.* Vbi ergo non est qui cœlestia, terrena, inferna, compleuit? Benè ergo magnus, cuius virtus mundum repleuit, qui vbique est, & erit semper.]

Et est hæc magnitudo absoluta. Nam Christū quatenus Verbum, absolutè magnum Deum, non per comparisonem ad alia esse censendum, rectè statuit S. Chrysostomus hom. 5. in Epistolam ad Titum, expendens locum Apostoli in quo versamur, rationem reddens cur Christus, *magnus Deus* sit nominatus. [Non enim magnus ad aliquid dicitur: Quod si ad aliquid diceretur, per comparisonem, non per naturam, magnus esset. At nunc magnus incomparabiliter dicitur.] Si igitur Apostolum ad hunc modum accipiamus, & de Christo prout Dei Verbo in natura diuina subsistente, dixisse velimus, esse magnum Deum, vacabit res difficultate, vt affirmabam.

Sed etiam prout Verbum subsistit in humanitate.

11. Veruntamen S. Hieronymus, in comment. huius Epistolæ, disertè docet, Christum ab Apostolo dictum esse *magnum Deum*, non quatenus est Verbum in Deitate subsistens, sed quatenus est Verbum subsistens in humanitate. Eius verba sunt. [Magnus Deus, IESVS CHRISTVS Saluator dicitur. Non primogenitus omnis creaturæ, non Verbum Dei & Sapientia, sed Iesus Christus, quæ vocabula assumpti hominis sunt. Neque verò alium Iesum Christum, alium Verbum dicimus: vt noua hæresis calumniatur, sed eundem & ante sæcula, & post sæcula; & ante mundum, & post Mariam: imò ex Maria magnum Deum appellamus, Saluatorem nostrum Iesum Christum, qui dedit semetipsum pro nobis, vt pretioso sanguine suo nos redimeret ab omni iniquitate, & manderet sibi populum *peruenire*.]

Christus ergo etiam in humana natura, (quamuis non per eam reduplicatiue) est magnus Deus: quia persona quæ Deus est, hanc humanitatem terminat: itavt idemmet qui homo est, sit etiam Deus in hac humanitate, per personam diuinam terminata. Nec audiendus est Caietanus, qui solita subtilitate, Verbum in humanitate, minorem Deum esse pronunciauit, tractans illud ad Hebr. 1. *Medius quam Angeli, minoratus est*, quod S. Hieronymus & alij quidam, legunt, *Minoratus à Deo*. Sensum ergo esse vult Caietani, Christum paulominus esse à Deo minutum, secundum esse substantialiter, quoniam est Deus personaliter. Deus autem est Deus & naturaliter & personaliter. Paululum itaque imminutus est à Deo, quia est quidem Deus secundum esse personale, quod constat esse substantiale, non autem secundum naturam. Hanc Caietani metaphysicè merito explosit Catharinus l. 4. annot. in Caiet. *initio*, quia Apostolus Christum vocans à Deo minoratum, secundum eam lectionem sensu Apostolici, quam etiam si non authenticam nunc supponimus, non cogitavit de ea aliqua præcisione per rationem, quæ inter essentiam diuinam & personalitatem fieri potest. Et quamuis eam præcisionem non omnibus probatam quis admittat, tamen IESVS (de quo agit Apostolus) æquè primò dicitur duas naturas: ex utraque enim compingitur & substantialiter constituitur; ac proinde non potest dici Deus minor in humanitate, eo quòd quatenus homo non concipiatur habens nisi substantiam diuinam absque natura. Nam Apostolus de eo loquebatur vt de Iesu per duas naturas constituto; & geminæ substantiæ Gigante, vt cum S. Ambrosio, loquebamur. Itaque enanescit illa Caietani subtilitas, aut si Catharinum hac in parte frequentiore audimus, *Inaudita & infanda nominata*. Mihi tamen satis est eam subtilitatem ab Apostolo alienam pronanciare, & Christum agnoscere, etiam in humanitate Deum magnum, quatenus persona in hac humanitate subsistens, est reipsa ac verissime Deus: nec ita potest cogitari homo, (cum non sit potius homo) quin Deus etiam esse cogitetur, & Deus magnus.

Ratio prima denominandi Christum, magnum Deum per contrapositionem ad Deos minorum gentium.

13. Huius denominationis causas aliquas, vestigare ac librare placet. An igitur Christus, Deus magnus ab Apostolo dictus fuit, ad distinctionem minorum illorum Deorum, quos Gentilitas coluit? Apostolum enim de Christi divinitate agentem, cum ad Gentiles ferè scriberet, aliosse quandoque ad ea quæ Gentiles de Diis suis fabulabantur, eaque à Christo remouenda docuisse, monstrat perillustri locos ex epistola ad Philipp. cap. 2. vbi de Christo Deo dicitur, non rapinam arbitratum esse, quod esset Deo æqualis. En enim quid de eo sensu scribat vir vndeque doctissimus Isid. Pelus. l. 1. epist. 139. [*Non rapinam arbitratum esse, esse se æqualem Deo*] (inquit Apostolus ad Philip. scribens) hoc est, ad homines superstitiosos & Ethnicorum dogmatum propugnatores, & custodes, ac propter otium in illis collocatum sic affectos, ut Evangelij prædicationem minimè admittere vellent. Quoniam enim cum Gentiles essent, supremum Deum suum Patri suo eas partes, quæ ad gignendum destinatae sunt, precidisse didicerant, illud videlicet metuentem, ne alij filij existerent, regniq; socij & confortes, ac divinitatis arreptiones, & dissidia de eâ, ac bella orirentur: addubitant an Dei Filius, relictis cæli sedibus, nec ullam regni aq; imperij commutationem veritus, ad nos veniens carnem suscepisset. Huic igitur eorum ignorantia, vel potius amentia, diuinus Vir, eoque arcanarum rerum doctor medicinam affertens, his verbis vitur: *Hoc sentite in vobis, quod & in Christo Iesu, qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratum esse se æqualem Deo, sed exinanivit semetipsum, formam serui accepit*: Quod perinde est ac si diceret; Deitatem ac regnum haudquaquam per vim eripuit, verum ante sæcula innatum habuit. Neque item ut id sibi eriperetur, subtimuit: verum cum & cælestium, & terrestrium, & infernorum Dominus esset, nec supra reliquit, & ad nos accessit.] En qua ratione Apostolus Iuxta S. Isidorum agens de Christi Divinitate, in Ethnicam fabulositatem digitum intenderit.

14. Potuit ergo similiter Apostolus, Christum nuncupare, *magnum Deum*, ut doceret non esse à fidelibus ab Ethnicismo conuersis, sententiam de Christo, ut de minutis illis numinibus quæ Ethnici in Deos transcriperant, & à Diis magnis ac maioribus secreuerant. Plebeiam nimirum multitudinem minutis opusculis deputatam, vocat S. Augustinus l. 7. Ciuit. c. 2: addens nonnulla de minutis illis operibus quæ minutatim minutis distributa numinibus affimur, & plenius expresserat l. 6. eiusdem operis cap. 9. post Arnobium l. 4. ab initio. Et ibidem l. 8. c. 5. refert S. Augustinus, itémque Lactantius 1. instit. c. 15. Tullium in Tusculanis, Deos aliquos maiorum gentium, aliis minorum gentium Diis oppositos, admittentem. Quod enim Tarquinius Priscus veteri Romanorum senatui centum adiciens Senatores, qui priscum Senatum constabant, maiorum gentium; qui ad eos adiuncti erant, minorum gentium dixisset; alludens ad id

Tullius, præcipuos illos & antiquitate confirmatos Deos, vocauit *maiorum gentium*, cæteris *minorum* appellatione relicta, & γένεταί, id est, adscriptis nominat Lucianus. Nouen-siles dictos à nouitate, & quod ab antiquo Dij non fuissent, latè persequitur Arnobius l. 3. n. 32. qui tamen l. 1. n. 47. omnes Deos infra summum, videtur de Ethnicorum sententia dixisse Deos minores, ipsum autem summum Deum, quem & *principem Deum & omnipotentem* dictum refert, Deum maiorem ex eorumdem Ethnicorum sensu vocauerat n. 19. Vnum maximum, & potentem, omnium rectorem eximium appellat ex Ethnicis Lactantius l. 1. c. 3. instit. & pulchrè Eudomium cum Græcis conferens Nyssenus orat. 10. (imò 11.) in Eun. in fine. [Subiectas ei supponunt potestates, ordine quodam, & seriè inter se secundum maius vel inferius differentes, subiectas autem omnes æqualiter ei qui supereminet.]

15. Apud Liliam Gyraldum l. 1. histor. Deorum, pag. 17. Dij illi minores παρρηγορεύοντες καὶ μετὰ τοὺς διὰ τοὺς θεοὺς dicti habentur: quibus non contraponebantur qui dicebantur *magni Dij*; hos enim doctus Poëta l. 5. ad Deos penates videtur restrinxisse, verbis illis:

Cum socijs, natôq; penatibus, & magnis Dijs.

Et adhuc angustius eas voces vsurpasse videtur Varro l. 3. de lingua Lat. cum *Deos magnos* cælum & terram dici pronunciauit. Tantam Ethnicorum absurditatem, in Diis magnis & paruis, maioribus & minoribus agnoscendis, nihil attinet amplificare dicendo; cum constet verissimè pronunciaisse Lactantium, 1. instit. c. 3. [Si Dij sunt, dispares esse non possunt.] Nec pariter Diuinitas, maius quicquam aut minus, quasi liceat eius alicubi magnitudinem emetiri, ut S. Hilarius in Psal. 144. egregiè aduertit. Et gradus quæ ad titulum magnorum vel maiorum Deorum pronebantur, sunt planè deridendi. Summum verò absurditatis verticem attingit Psapho. Lybs erat de quo in hunc modum Max. Tyrius dissert. 19. num. 10. [Plurimas quas canoras esse iudicabat maxime; aures collegit: easq; canere hæc verba docuit; *Magnus Deus Psaphon*: atque ita edoctos, rursus in priorem locum dimittebat. Itaque tum ipse hæc, tum alia vocem earum imitatur, hoc canebant. Ibi Lybes, qui diuinum hoc augurium esse indicabant, Psaphoni continuò rem sacram facere; atque ita comitiis animum, Lybicus Deus designatus est Psaphon.]

Potuit itaque Apostolus ad hanc paruitatem aliquorum Ethnicismi Deorum alludere, & Christum ea sorte esse negare, cum sit Deus verus in quem non cadit nisi esse magnum. Nec fortassis abhorret ab hac interpretatione, quod Gregorius Nyssenus l. de perfecta Christiani hominis forma; Christum censet ab Apostolo dictum *Deum magnum*, eo quod sit Deus verus. [His enim vocibus veri Domini magnitudinem prædicat, magni, inquit, Dei, & Saluatoris nostri Iesu Christi.]

Secunda eiusdem denominationis ratio, per contrapositionem ad Deos participatione ac adoptione.

16. Quid si verò Christum *Deum magnum* ab

ab Apostolo nominatum dicamus, quia verus Deus est, non per contrapositionem ad falsos Deos qui nullo modo Dij sunt, sed per contrapositionem ad Deos per participationem; qui quod diuine sunt confortes naturæ, per participationem gratiæ quæ est diuinitas participata, Dij aliquatenus dicuntur, sed Dij minores. Est enim gratia diuinitas participata. Audi S. Maximi Centur. 1. c. 76. [Solutio diuine gratiæ proprium hoc esse solet, ex proportionem diuinitatem creaturis elargiri. Quæ quidem gratia supernaturali lumine naturam illustrat, & per excellentiam gloriæ, supra proprios terminos illam constituit.] Idipsum innotauit S. Ioan. 1. ep. c. 3. cum gratiam sancti Christi autem vocauit *semen Dei*, quia licet gratia sancti hanc est veluti essentia absconditi cordis hominis, quatenus est vita supernaturalis primaria, cui reliquæ formæ supernaturales debentur, tanquam potentia & connaturales facultates, modum illam essendi affectantes, & eatenus est quasi vi a. i. diuinitas: unde homo, per gratiam sanctificantem, efficitur Deus; quod nonnullis testimoniis prolatis firmari superius l. i. explicans Nestorij errorem, quibus addendum quod ait S. Basilii in Psal. 115. ad illud, *Omnis homo mendax*. Cum enim sibi obieisset, Dauidem quoque, quippe hominem, mendacem videri posse, ac proinde vacillare fidem eius; respondit hominem esse nomen carnalis personæ; qui verò ex spiritu vivit, ut Dauidem, Deum esse, & Filium excelsi. Similiter Thalassius, Hecatonade 1. in fine, hominem Deo gratum, ait esse Deum quemdam. Alios in hanc rem dabit Carbo l. de inter. hom. c. 18. Ego claudo verbis S. Maximi Centur. 4. c. 19. [Participatio eorum quæ sunt supra naturam, est participantium cum eo quod participatur assimilatio: participum similitudo cum participato, est identitas obueniens vi similitudinis participum, cum eo quod participatur. Identitas verò participantium, quæ suscipitur ob similitudinem cum eo quod participatur, est deificatio eorum qui digni sunt, ut Dij fiant.] Vtique per participationem, quod est esse aliquatenus verè Deos; longè aliter quam Dij planè falsi Ethnicorum, de quibus idcirco dicitur, *Seimus quia idolum nihil est*: nempe in ratione Dei ac numinis. At his qui habent deitatem aliquatenus veram, etiam si non nisi participatam, ita Dij aliquatenus verè dicuntur Dij, sed parui aut minores. Alij participatione aliqua diuini alicuius attributi aut potestatis, Dij, etiam in scripturis dicuntur. Vnde est illud de iudicibus, *Applica illud ad Deos*: & illud, *Dixi non deirabes*. Nimirum ut est apud Tertullianum l. 3. contra Marc. c. 15. Dei nomen quasi naturale diuinitatis, potest in omnes communicari quibus diuinitas vindicatur, aliqua scilicet participatione munerum, & stillicidio potestatis. Sed nullus horum est magnus Deus, idque soli Christo præcipuum est inter homines omnes, quantumvis sanctos, aut participatione Deos. Dauid sanè ira contestatur Psalm. 85. *Non est similis tui in Dñs Domine, non est secundum opera tua: omnes gentes quasque fecisti venienti, & adorabunt coram te Domine, quoniam magnus es tu, & faciens mirabilia; Tu es Deus solus magnus*. Ita enim legitur S. Augustinus. Pulchre S. Gregorius l. 1.

in Job. c. 19. (aliàs 6.) Christo, in proposito sensu, accommodat illud, *Erat vir ille magnus inter omnes Orientales*. Nam Orientales exponit Sanctos, qui adoptione & participatione Dij sunt, inter quos Christus, est verè magnus, cum naturâ non adoptione sit Deus.

Ratio tertia eiusdem denominationis, ex nexu vtriusque rationis, hæc tamen seorsim assignata.

17. Ad vtramque hæc tamen propositam causam denominationis *magni Dei*, pertinere potest causa alia quam subiecio: Nempe quod cum multi sint qui dicuntur Dij, ut est apud Apostolum 1. Cor. 8. & alij quidem dicti sunt Dij per errorem abominandum, quo in eos translatum est incommunicabile nomen; alij verò per gratiæ quæ diuinitas quædam creatura est, participationem; neutri tamen sunt magni Dij ea notione magnitudinis, quæ propria est rerum quæ magnæ non sunt corporis mole. In illis mole magna sunt, ait S. August. 6. quæ non Trin. c. 8. idem est maius esse quod melius. Disserit in hanc rem copiose Seneca l. 7. de ira ad finem, cum demonstrat in ira non esse animi magnitudinem. Et inter cetera illud Liviæ, *Vir ingenij magni magis quam boni*, ita refellit. [Non potest illud separari aut & bonum citi, aut nec magnum: quia magnitudinem animi inconcussam intelligo, & intus solidam, ab imo parem finemque, qualis inesse malis ingenij non solet. Terribilia enim esse, & multuosa, & exitiosa possunt; magnitudinem quidem, cuius firmamentum roburque bonitas est, non habebunt.] Adde & de plerisque vitiis, luxuria, auaritia, libidine, omnia exigua, depressa, & angusta esse: nec quicquam proferri posse magnum, nisi sit cum virtute nexum. Itaque magnitudo, in iis quæ non sunt magna molibus corporum, idem est quod virtus atque perfectio. Longè enim aliter se habet hæc magnitudo, quam magnitudo molis, quæ quo fit audior & protentior, ut egregè philosophatur Plotinus Enneade 6. l. 6. c. 7. eo res sit imperfectior, quia magis ab unitate cuius entitas ac bonitas complicatur, atque etiam magis à seipsa recedit. Ab hac rubrica desciunt plerumque, & idcirco exerant mortalium iudicia, quæ de magnitudine rei aut negotij, aut operis conspiciam, pronunciant non penes perfectionem, sed ex errore communi: [Multis rebus, non ex natura sua, sed ex humilitate nostra magnitudo est.] ait Seneca initio l. 3. natur. qq. errore planè gemino ei quo apud Romanos, homo pumilus dictus est *Magnus Senecion*, vel *Senecio Grandis*, quia omnia grandia usurpabat, ut videre est apud Senecam sua loria 2. Calceis iusto grandioribus utebatur, sicut non edebat nisi mariscas, vasa argentea non nisi grandia admittebat, seruos & ancillas granditate spectabiles quærebat, etiam grandem & proceram uxorem. Ita dementes facit. Peccatorem tamen quemcumque, quantumlibet magnus habeatur, porcum & pusillum esse, confirmat latè & pulchre Origenes hom. 12. in Levit. ad illud, *Sacerdos magnus ex fratribus suis*, ubi Christum solum affirmat fuisse magnum, quia solus sine labe, solus perfectus, & intemeratus ac nullatenus obla-

Christus, Magnus Deus.

9

oblate virtutis fuit. Locum ex parte adduxi tractans Christi innocentiam & impeccabilitatem.

18. Haberi igitur ex his potest, quomodo Christus sit Deus verè magnus. Nam qui in prima causa superius propolita Dij sunt habiti, non erant magni, cum essent sceleratissimi. Nihil enim tetius, purcius, inquinatius Ethnicorum Diis. Videtis quæ in eam rem copiosissime tradunt Clemens in Protrept. & Arnobius, ac Lactantius, & Tatianus, ac Iulianus, quorum & aliorum in hanc rem loca latè profero in Natur. Theol. dist. 7. n. 35. Qui verò iuxta alteram causam propolitam dicuntur Dij, aliqui participatione veræ Deitatis, non sunt viqueque magni, quia omnes peccaverunt & egent gloria Dei: peccatum autem (ait supra Origenes) hominem parvum facit & exiguum, virtus eminentem præstat & magnum. Nemo eorum plenè & simpliciter magnus, quia nemo eorum absolute perfectus, sed tantum semiperfectus, iuxta illud Operi l. 2. contra Parmen. post medium, in confutatione Donatistarum superbe sanctitatem suam, & perfectionem iactant. Etiam vos ipsi, qui sancti & innocentes videtis ab hominibus vultis, dicite, unde est ista sanctitas quam vobis licentius vituperatis? Et paulo post. Ipse solus est perfectio, & perfectus, solus Dei Filius Christus. Ceteri omnes semiperfecti sumus. Quia nolumus est velle, nolumus est currere; Dei perficere.

Quarta ratio magnus Deus, id est, beatus.

19. Quid si verò magnus Deus, in hoc Apostoli loco idem sonet quod Beatus? Qua appellatione Apostolus 1. Tim. 1. Deum cognominat, Quæ est secundum (inquit) Evangelium gloria beati Dei, quod creditum est mihi. Non debet sane novum videri, quod dico, magnum posse pro beato accipi. Poeta enim ecloga 4. cum multa autem sæculi bona, & felicitatem vniuersalem omni aduenturam describeret, sic cecinit:

Tæque adeo decus hoc ausi, te Consule inibi
Pellio, & incipient magni procedere menses.
Magni quippe menses, ut Alcibiades optime
italia l. 6. Parergon. c. 8. iidem sunt cum felici-
tatis, & faustis, ac boni ominis. Sicut Tacitus
in vita Agricola, magnum diem vocat felicem,
quo à calamitatibus liberandi essent, dicens,
Imponite quinquaginta annis magnum diem.
Quia ipsa ratione Osee 1. dictus videretur
magnum dies Israël qua scilicet contractis per
Christum vectibus ferreis, in libertatem Filiorum
Dei asserti sumus. Hoc itaque sensu, Christus
magnus Deus ab Apostolo dictus esset, id est,
beatus, contra quam Dij gentium daemonia,
quos æterna infelicitas premet & opprimeret.

Quinta, eaque maxime genuina eiusdem denominationis ratio, à magnis operibus Deo propriis.

20. Hæc ut non inuicissimiliter sint disputata, tamen simplicissima causa denominationis magni Dei Christo tribuæ, & saltem quæ prima in cognitionem inuenit, ea est, ex qua infideles ipsi non semel Christum, magnum Deum

inclamant, teste Cantacuzeno Apologia 3. nempe ad mirabilia opera Deo omnipotenti propria. Similiter enim cum contigit ut Gentiles conspicerentur opus aliquod supra naturam per SS. Martyres, al. u. ne quempiam fidelem virum parrari in Christi nomine; atque adeo per Christum, inclamare solitos conitaret, Magnus Deus, Christus; magnus Deus Christianorum. Ut S. Georgius, quod idem Contacuzenus refert, idola effari compulsi essent diuinitatem Christi, moxque ad S. Georgij iussum seipsum nemine adnecante euerfa & contrita fuissent, exclamarunt Gentiles qui confertissimi aderant, magnus Deus Georgij, id est, magnus Deus Christus. Christus ergo magnus Deus videtur dictus ob magna & inscrutabilia quæ fecit, propria Deo; & quidem ultra omnem modum diuinorum operum. Actiones enim externæ Dei, non omnes sunt eiusdem dignitatis, & (ut sic dicam) mylticæ quantitatis, ut Orig. scitè docet hom. 1. in Iudic. in fine, verbis illis. [Sed & illud quomodo præterimus, quod addidit, Qui cognouerit opera Domini magna, quæ fecit in Israël? Quid enim? sunt aliqua opera Domini parua, ad quorum distinctionem hæc magna dicantur? Ego arbitror quod omne quidem Dei opus est magnum, sed pro capacitate eorum qui operantur, si sibi inuicem comparentur, vel magna opera Domini dicuntur esse, vel parua. Verbi causa, eduxit filios Israël de Ægypto in manu forti brachio excelso; Ægypto prodigiis celestibus verberata, viam fecit in mari uanna in deserto populo dedit; de caelo locutus est ad Moysen; legem conscriptam in tabulis lapideis dedit; nōne hæc magna sunt opera Dei? Sed si illud his compares quod ita dilexit Deus hunc mundum, ut Filium suum unigenitum daret pro salute mundi, inuenies omnia illa parua esse, ad huius operis magnitudinem.] Visibiliter autem res æstimando, actiones Deo propriæ numerari præsertim solent, creatio mundi, & conseruatio, & parratio operum supra naturam. Ideoque ex his operibus, Deus plerumque in Scripturis vult se agnosci verum Deum. Ut ex creatione Isaia 44. Ego Dominus, extendens caelos solus stabiliens terram, & nullus mecum. Et Hierem. 10. Dij qui caelum & terram non fecerunt, pereant de terra, & de sub caelo. Ex conseruatione, Actorum 17. verus Deus probatur, In ipsa viuimus, mouemur, & sumus. Denique ex mirabilium operum parratione Psal. 85. dicitur, Faciens mirabilia, tu es Deus solus. Similia vbiuis prostant in Scripturis. Has omnes actiones multo illustrius & excellentius exercuit supernaturaliter Christus Dominus, quam Deus ipse eas exercuisset in mundi visibilis productione, & conseruatione, ac vulgo dictorum miraculorum parratione.

Nova per Christum Cosmopœia.

21. Mundum supernaturalem quem intelligam, accipe ex Origene hom. 5. in Leuit. verbis illis. [Intellige te, & aliam mundum esse paruum, & esse intra te Solem, esse Lunam, etiam Stellas. Hoc enim si ita non esset, nunquam dixisset Dominus ad Abraham, Aspice ad caelum, & vide Stellas, si dinuere ari possunt à multitudine, sic erit semen tuum. Nec mireris, inquam, si dicitur ab Abraham, Quia sic erit semen

semen tuum sicut Stella celi; de illis scilicet qui ex fide eius geniti, rationabiliter vivunt, ac divinas leges & præcepta custodiant. Audi amplius aliquid, Saluatorem ad Discipulos dicentem: Vos estis lux mundi. Dubitane esse intra te Solem, & Lunam, ad quem dicitur, Quia lux sis mundi: Vis adhuc amplius aliquid de te ipso audire, ne forte parva de te & humilia cogitans, tanquam vilem negligas vitam tuam? Habet hic mundus gubernatorem suum, habet quicum regat, & habitet in ipso omnipotentem Deum, sicut ipse per Prophetam dicit: Nonne caelum & terram ego impleo, dicit Dominus? Audi ergo, ipse omnipotens Deus quid etiam de te, hoc est, quid de hominibus dicat: Habitabo, (inquit) in eis, & in ipsis ambulabo. Plus aliquid adhuc audi erga personam tuam. Et ero, (inquit) eis in patrem, & ipse erunt mihi in filios, & si ius, dicit Dominus. Habet hic mundus filium Dei, habet Spiritum sanctum, secundum quod dicit Propheta: Verbo Domini, caeli firmati sunt, & spiritus oris eius, omnis virtus eorum: & iterum alibi: Spiritus enim Domini, replevit orbem terrarum. Audi & tibi quid dicit Christus: Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus, usque ad consummationem saeculi: & de Spiritu sancto dicitur: Effundam de spiritu meo super omnem carnem, & prophetabunt. Cum ergo videas habere te omnia, quæ mundus habet, dubitare non debes, quod etiam animalia quæ offerantur in hostiis, habeas intra te, & ex ipsis spiritaliter offerre debeas hostias.]

22. Hic est mundus spiritualis, homo iustus & sanctus. Quanto ergo præstat talis mundus spiritualis, corporeo & visibilis, tanto mundi eiusdem spiritualis creatio & conservatio, per Christum facta, antecellit creationi mundi visibilis, eiusdemque conservationi factæ & confirmatæ: Deo: quod S. Basil. in Psal. 32. egregie notavit ex verbis Psalms: *Quoniam ipse dixit & facta sunt, ipse mandavit & creata sunt*: quorum verborum priora, existimat S. Basil. pertinere ad primam partem versiculi immediate præcedentis, quæ dictum fuerat, *Timent Dominum omnis terra*: posteriora autem verba, nempe *mandavit & creata sunt*, referri vult ad posteriorem partem eiusdem immediate præcedentis versiculi; nimirum, *ab eo autem commoveantur qui inhabitant orbem*: subditque S. Basil. Quandoquidem homo ex terreno corpore, & anima corpus inhabitante compositus est, terra quidem iure dicitur, ex terra formatus: inhabitans autem orbem, anima vocabitur, diversorium & habitationem in corpore sortita. Concinnè igitur, ad terram illud retulit, ipse dixit, & facta sunt. Ad figmentum quidem nostrum terrestre pertinet quod dicit, & facta sunt: ad imaginem verò Dei, illud, *Et creata sunt*. Quoniam verò in sacris voluminibus, creatio pro transmutatione in potiorē solet accipi partem, ut est illud: *Si qua in Christo nova creatura*. Item illud: *Ut duos crearet in unum novum hominem*: forsitan illud quidem, *Facta sunt*, dicitur de prima hominis productione ad essentiam; hoc verò, *Creata sunt*, de secunda per Christi gratiā regeneratione. Quantum itaque Dei mandatum à simplici differt verbo, tantum creatio à generatione distat. Concinit S. Chrysostomus hom. 8. in 2. ad Cor. tractans illud: *Deus qui dixit de tenebris lumen splendescere, ipse*

illuxit in cordibus vestris. Hoc sic interpretatur S. Chrysostomus. [Prius meminit eorum quæ in principio creationis facta sunt, nempe sensibilis Solis, & sensibilium tenebrarum, monstrans quod istud minus est opificum. Et ubi dixit, *Ex tenebris lux luceat*: In principio & in exordio creationis: *Tenebra enim erant*, inquit, *super abyssum*. Et dixit *Deus, fiat lux & facta est lux*. Sed & tunc quidem dixit, *fiat, & factum est*. Nunc autem non dixit, sed ipse nobis factus est lux. Non enim dixit, & nunc dixit, sed ipse illuxit: Propter hoc neque sensibiles res videmus ope lucis huius fulgentis, sed ipsam Deum per Christum.]

Est priore longè excellentior.

23. Seeernit egregie creationem novi orbis per Christum factam, à prima materialis mundi creatione, & illam longè profert S. Anast. Sinaita toto opere contemplationum in Hex. Et idem præstitit antiquos DD. graulimos, Papiam, Clementem, Panthanum, Ammonium, annotat lib. 1. Perpulchrè verò initio 17. huc refert iteratam in 2. c. Genesios creationis narrationem, ut ostenderetur instauratio per Christum facta, & productio novi orbis per eum longè pretiosior. Eaque ex causa observat, 2. capite duplicatum esse nomen Dei, nec ultra simpliciter dictum Deum, sed Dominum Deum, ut ostenderetur compositio personæ Verbi per Incarnationem. Quæ cum multis versasset, subdit. [Omni stupore & admiratione dignum est illud, quod per vniuersam sex dierum creationem simplici & incompositum nomine nominans Scriptura divina creatorem, simplicem quoque & incompositam faciebat creatorum narrationem. Postquam autem nomen duplicavit opificis, statim in repetitione conduplicavit etiam facta opera, in eis non pauca faciens additamenta, nos aperte docens mysterium novæ in Christo creaturæ & Ecclesiæ. Non solum enim super priores, res secundas multiplicat, sed etiam magnam & incomparabilem in secunda creatione, nobis ostendit differetiam.] Tunc addit: Appellatus est Dominus Deus quando factus est homo, & Paradoxus Typus Ecclesiæ. Neque ex insipientibus audeat aliquis dicere, quod ex quadam simplicitate, aut intempestive, aut ex quadam stultitia, facta est, hæc additio in nomine divino. An ignorat quod iota unum, aut apex vnos, sacre Scripturæ, & legis non peribit?]

24. Possem minutius hæc concidere, & quod Anastasius diligenter persequitur à libro præsertim 7. demonstrare sigillatim, orbe novo per Christum condito, exhiberi luculentius opera omnia orbis materialis; mystici huius mundi fabricationem per Christum esse novum quoddam hexaëmeron, quale assignatis ad singulos dies hebdomadæ magnæ totidem Christi patientis, (simo ut S. Chrysostomus corrigit hom. 2. in acta laudanti Damasceno 3. fid. c. 15. agentis, & tunc maximè operantis) totidem mysteriis Dominicæ passionis, consicit Raperus 1. 5. de offic. c. 9. Aut quale distribuit per totidem cardinalia mysteria diebus septimanæ, contexit S. Chrysostomus hom. 4. de Ascens. Et perbellè cadit in hanc rem, quod observat, scilicet 6. quia homo conditus est, respondere mysterium

rium missi in homines Spiritus sancti, quia reuera Christus per Spiritum sanctum quem affuditur nostrum, creauit nos creatione 2. & v. S. Cyrillus Catech. 17. loquitur secunda sufflatione. Tractans enim quod Ioan. 20. habetur, Christum in Apostolos insufflasse, cum primò daret eis visibiliter Spiritum sanctum, tanquam symbolum remissionis peccatorum, & sanctificationis, cuius tunc potestatem elargiebatur Apostolis, addit S. Cyrillus, [Altera hæc sufflatio, quandoquidem illa prima obscurata est per voluntaria peccata, vt impleatur quod scriptum est, *Ascendet sufflans in faciem meam*.] Locus est ex c. 2. Nahum, quem eodem item modo legit S. August. 18. Cioir. c. 13 & verque de insufflatione (vt vides) id est, de Spiritus sancti collatione per Christum, qua iteratò & quidem nobilius creamur, eum locum exponit, altiplantibus quoad expressiorem creationis secundæ per insufflationem, SS. Basilio lde Spiritu sancto c. 16. Ambrosio serm. 10. in Plal. 118, ad illud, *Manus tue Domine fecerunt me*, & Athanasio q. 65. ad Antioch. Ego id explico & confirmo verbis S. Cyrilli l. 12. in Ioan. c. 16, sic philosophantis de causa insufflationis Christi in Discipulos. [Deus Pater per propriam Verbum, de limo terræ, vt scribitur, hominem formauit, animam decorauit, & sui Spiritus participatione munivit. *Insufflauit enim in faciem eius, spiraculum vite*. Verum quoniam in mortem ex inobedientia decidit, & priscum deus homo amisit, formauit ipsum rursus Deus Pater, & in nouam reduxit vitam per Filium, qui morte carnis suæ, mortem destruxit, & reditum nobis ad incorruptibilitatem largitus est. Vt ergo ipsum esse discamus, qui diuinitio naturam nostram creauit, & Spiritu sancto signauit, rursus in ipso initio renouandæ naturæ, insufflatione spiritum Discipulis largitur: vt quemadmodum creati ab initio sumus, sic etiam renouemur: & quemadmodum ad imaginem Creatoris factus tunc homo est, similiter etiam nunc participatione spiritus ad imaginem creatoris renouetur. Quod autem Saluatoris informationem, in animis suscipientium spiritus imprimat, Paulus ad eos scribens, qui ad obseruationes legales relapsi fuerant, aperte ostendit: *Filioli, (inquit) quos iterum parturios, quousque Christus in vobis formetur*. Formati autem in homine Christus non potest, aliter, quam participatione sancti Spiritus, per Evangelicam vitam. Vt ergo in primitiis renatæ naturæ hominum ad incorruptibilitatem & gloriam, & imaginem Dei, Spiritum suum Christus in Discipulos immittit: & ob hoc intelligimus fontem & largitorem ipsum Spiritus esse.] Planè egregiè hæc iterat. l. 13. Thesauri cap. 1. addens insuper inde effici, vt vir dicatur gloria Dei. 1. Cor. 11. sicut mulier dicitur gloria viri: nempe quia vt mulier de viri costa est extraxita & vir ex Dei participatione per Christum, dante nobis Spiritum sanctum.

25. Est ergo Christus noui orbis & inhabitantium eum Creator, iuxta illud Nysseni orat. 1. de Resurr. cum exponit, quorsum Zacharias, diem Christi, neque esse diem, neque esse noctem, dixerit. [Hæc est dies illa, quam fecit Dominus, à diebus illis longè diuersa qui mundi procreationis initio sunt constituti, quos temporis cursus dimittur. Alterius hæc

est procreationis initium. In hac enim die cælum nouum facit Deus, & terram nouam, vt ait Propheta. Ecquod cælum? Fidei firmitatem. Ecquam terram? Cor bonum, vt inquit Dominus. Hæc enim terra bibit superuenientem imbrem, & spicam multiplicem parit. Solis lux, est vitæ munditia: aer, perspicua & præclara viuendi constitutio: stellæ, virtutes: mare, diuiciarum sapientiæ, & cognitionis altitudo: herbe & germina, bona doctrina, diuinæque documenta, quæ populus pascuæ, hoc est, Dei grex caput, atque depascitur; arbores ferentes fructum, mandatorum obseruatio. In hac die, verus homo procreatur ad imaginem, & similitudinem Dei. Cernis cuius mundi principium sit hæc dies, quam fecit Dominus? Quam neque diem esse dicit Propheta diebus aliis, neque noctem aliis noctibus similem? Sic ille de die quem Dominus carne amictus fecit; aperte monstrans Christum esse noui orbis creatorem.

Firmata, & illustrata Cosmopœia noua per Christum, cuiusque præcellentia, aduersus Rabbinos.

26. Immeritò itaque Rabbini quidam, Christum quem colimus Christiani, negarunt fuisse Messiam illum in lege promissum, eo prætextu vsi, quod Pater æternus apud Isaiam c. 51. præfatus se esse qui tetendit cælos & fundauit terram, addat, Christum alloquens, *Posui verba mea in ore tuo, & in umbra manus meæ protexi te, vt plantes cælos & fundes terram*. Hoc autem Apellæ prædicti, non agnoscunt à Christo factum. Sed nisi mens leua fuisset, vel ex illa ipsa Patris præfatione quam retuli, agnouissent Rabbini, Messiam non fuisse plantatum cælos corporeos, quos se iam tetendisse Pater præmiserat: nec fundaturum hanc terram visibilem, quam abs se iam fundatam idem Pater testatus est. Itaque destinabat Pater Christum, ad nouorum cælorum mysticorum plantationem, & fundationem nouæ terræ & nouorum in ea inquilinorum creationem, quæ omnia per Christum abundè perfecta esse, rectè ibi cum aliis quos adducit, notauit Gabriel Aluares, & particulatim exequitur S. Bruno, propè toto lib. de nouis. cui operi gemina videtur fuisse ea ratio de nouis per Christum, quam Suidas ab Alexandro Hierapolitano elaboratam refert.

Specialiter autem creasse Christum cælos novos, docent tot animæ Christi opere & beneficio residentibus ac puræ, quæ cælorum nomen negari non posse, affirmat S. Bernardus serm. 27. in Cant. [Ego puto (inquit) omnem animam talem (puram scilicet & angelicè viuentem de quo ibi dicitur) non modò cælestem esse propter originem, sed & cælum ipsum posse non immeritò appellari propter imitationem. Et tunc liquidò ostendit, quia verè origo ipsius de cælis est, cum conuersatio eius in cælis est. Est ergo cælum sancta aliqua anima, habens Solem intellectum, Lunam fidem, Altra virtutes. Vel certe Sol iustitiæ, zelus, aut feruens charitas, & Luna, continentia. Quomodò enim claritas, (vt aiunt) Lunæ non nisi à Sole est: sic absque charitate seu iustitia, continentia meritum nullum est. Hinc denique

ALUDI

us i.
ristio
s ii.
tributis
ii
vii

que sapiens: *O quam pulchra est* (inquit) *casta generatio cum claritate*. Porro Scelias dixisse virtutes, non me penitet, considerantem congruentiam similitudinis. Quomodo nempe Stellæ in nocte lucent, in die latent, sic vera virtus, quæ sapè in prosperis non apparet, eminet in aduersis. Illud sanè cautela est, hoc necessitatis: ergo virtus est sydus, & homo virtutum cælum. Nisi quis fortè cum Deum per Prophetam dixisse legit: *Cælum mihi sedes est*: cælum hoc volubile visibilèque, intelligendum existimet, & non potiùs illud, de quo alibi apertius scriptura commemorat: *Anima*, inquit, *Iusti sedes est sapientia*. Qui autem ex doctrina sapit Saluatoris, Spiritum esse Deum atque in Spiritu adorandū, etiam ei sedem non ambigit assignare spiritualem. Ego verò fidenter id fecerim non minùs in hominis iusti quàm in angelico spiritu. Consumat me in hoc sensu maxime illa fidelis promissio: *Ego (ait Filius) & Pater, ad eum (id est, ad sanctum hominem) veniemus & mansionem apud eum faciemus*; Prophetam quoque, non de alio dixisse cælo arbitror: *Tu autem in sancto habitas, laus Israël*. Manifestè autem Apostolus, dixit, *Habitare Christum per fidem in cordibus nostris*. Nec mirum si libenter inhabitat cælum hoc Dominus Iesus; quod utique non quomoddò cæteros, dixit tantum ut fieret, sed pugnavit, ut acquireret, occubuit ut redimeret. Ideo & post laborem voto potitus, ait: *Hæc requies mea in seculum seculi, hic habitabo, quoniam elegi eam*. Et beata cui dicitur: *Veni dilecta mea, & ponam in te thronum meum*.]

27. Specialiter item hominem, esse mysticam Christi facturam, & quatenus nouum esse accipit, & secundum Deum creatur in iustitia & sanctitate veritatis, esse verè opus Christi, Apostolus splendidissime tradidit, cum dicit, *Ipsi factura sumus, creati in Christo IESU in operibus bonis*. Verè creati, quia ex nihilo per Christum sumus, si prima gratia & radix totius iustificationis attendatur. Pro nihilo enim saluos facies eos. Idque à Christo magno, (ut ait) Deo nostro factum, collato nobis Spiritu suo sancto, in ratione formæ mysticæ & principij vitæ supernaturalis, quo abiecto peccator idcirco dicitur mori, & mortali peccato transfixus. S. Basilius omnino egregie prosequitur I. de Spiritu sancto c. 16. addens dici de peccatore. *Diuidet eum* (inquit Matth. c. 24. de seruo nequam) *& partem eius cum hypocritis ponet*. [Neque enim corpus diuiditur, ut vna pars tradatur supplicio, altera absoluitur. Nam id quidem fabulosum, nec eo dignum iudice, cum totus homo peccauerit, dimidium illius addici pœnæ. Nec anima in duas partes secatur, quum tota per totum hominem peccandi affectum habeat, simulque cum corpore malum operetur. Sed quemadmodum dixi, dissectio est animæ, perpetua à Spiritu sancto alienatio. Nunc enim tamen non admiscetur indignis, attamen aliquo pacto videtur adesse semel consignatis, expectans ut ad salutem conuertantur. Tum verò in totum ab anima, quæ gratiam ipsius prophanauerit, rescabitur. Ideoque non est in inferno qui confiteatur, neque in morte qui memor sit Dei: quod iam non adhiç sancti Spiritus adiutorium.]

28. Nec desiderata est in hac secunda crea-

tione, requies creatoris. Audi Rupertum l. 7. de offic. c. 19. differentem de sanctificatione primæ Sabbati siue diei Dominicæ. [Quanto præponderet primæ Sabbati sanctificatio, quæ nobis est data, sanctificationi illi qua Iudeis Sabbatum dedicatum est, ex comparatione causarum, vel temporum vtriusque sanctificationis, aduertere licet. Diuersis enim ex causis longèque imparibus, & Sabbati creator noster benedixit, & primam Sabbati diem, ipse Saluator noster dedicauit. Causa namque benedictionis Sabbati fuit hæc, quod Deus in illo cessauit ab omni opere quod patrauit: Causa verò primæ Sabbati, quod Deus homo factus in illa reforescit à mortuis. Quis hæc longius à se differre non videat? Si enim Dei requies causa sanctificationis diei est, consequenter ubi maior, & verior eius requies, illic sanctificatio copiosior est. Itémque ubi maiorem in operante laborem attendimus, maiorem nihilominus in cessante requiem agnoscimus. Constat verò, quia Deus, dum conderet mundum, fatigatus non est, vtpotè qui omnia per Verbum suum operatus est, & vniuersa componens, de singulis dixit, *Fiat, & factum est*. At ipse idem, cum vniuersum redimeret, homo factus, vnus idémque Christus, Deus & homo passus, & crucifixus, & sepultus est, proculdubio fatigatione non parua fatigatus est. Quia ergo die reforescit, veram utique requiem, gloria & honore coronatus, introiuit, longè excellentius requieuit, quàm cum à mundi creatione cessauit. Nempe acquisita suo sanguine sponsa Ecclesia, in qua (inquit) ut in cælo intellectuali requiescit.

Orbis conseruatio, alterum opus Deo proprium, Christo aptata.

29. Iam mundi mystici, & ut Apostolus nominat, *Orbis terra futuræ conseruatio*, ut hoc quoque opus Deo proprium Christo vindicemus, non minùs Christo conuenit, quàm creatio. Verè namque de Christo Apostolus, *Omnia in ipso constant*. Et sanè Spiritus Domini iure à sapiente vocatur, *Continens & conseruans omnia*, quod de noua præsertim creatura valere, est indubitatum. De ea sapientissime à D. Basilio lib. de Spiritu sancto c. 16. dictum est. [Quemadmodum si in nocte tollas lucernam ex domo, superest ut nihil videant oculi, nihil operentur virtutes, nec agnoscat retum dignitas, sed per ignorantiam autum perinde concolletur, ac si ferrum esset: ita in intelligibili gubernatione, impossibile est illam inlicitam manere vitam absque spiritu: nihilo profectò magis quàm exercitus in recto ordine manere potest, absente duce, aut chorus in consonantia, nisi adhiç chori præfectus qui temperet harmoniam.] Et hanc ob causam Christus Isaac 22. describitur specie paxilli in loco fideli, super quo suspenditur omnis gloria domus, & omnia vasa sancta, quia omnes boni per solum Christum stant, eique innitentes ascendunt dealbati iuxta lectionem D. Augustini non semel probatam; nimirum ut inde sanctitatem hauriant, inde etiam firmant eam, & sibi perpetuam faciant. Quo perbellè Origenes hom. 4. in Ierem. accommodat illud eiusdem Prophete cap. 17. *Solum altitudinis à principio, locus sanctificationis nostræ. Expellatio Israël Domine*, quod ipse

ex interprete, sic legit. *Thronus gloria exaltatus ab initio, locus sanctificatio nostra, sustentatio Israël.* [Sustentatio Israël sicut ipse iustitia Christus, ipse veritas, ipse sanctificatio, similiter est ipse etiam sustentatio; & non est aliquid iustum sine eo; neque patiens quod in se non habet Christum. Ipse est enim sustentatio Israël.]

30. Vides quomodo iuxta Origenem, non modo perseverantia ut bene progrediamur sancte operando, sed etiam ut firmemur in bono, nec deficiamus in tentationibus ac probationibus, à Christo sit. Hoc secundum egregie à D. Hieronymo expressum est in cap. 4. Zach. ad illud, *Videbunt lapidem flammam in manu Zorobabel,* quod perinde esse ait, ac si dixisset Propheta, [Lapideum, & videbunt auxilium Salvatoris, qui de Zorobabel stirpe promittitur: & propter firmitudinem, lapis appellatur, & lapis flammus. Pro quo in Hebraico scriptum est זכור הכר, eo quod sit muros & fortitudo, roborque credentium. Sicut enim flammam ab igne alia metalla descendit; & cum sit natura æs ferrumque durissimum, si absque stanno fuerit, vitritur & crematur; sic omnis Angelorum & hominum fortitudo, si non habuerit auxilium Salvatoris, imbecilla probatur & fragilis.] Et S. Cyrillus non multum dissimiliter 13. de Ador. *ferè in fine* quæcunque P. Iuliano quamobrem Christus à Propheta dictus sit lapis flammus, & per plumbi talentum sit expressus. Sed de Christo lapide, alibi plenius, & copiose Mendoga in 1. Reg. c. 6. v. 14. à n. 8. & c. 7. v. 12. n. 7. & 8. Nunc satis sit notasse cum Christi appellationem in scripturis creberrimam, (ut videre est apud S. Cyprianum l. 1. ad Quir. c. 16 & 17. & apud Galatinum l. 1. c. 21.) referri à S. Cyrillo ad constantiam nobis per Christum conciliariam in bono, quoties occurrunt ex adverso flabra, quibus nisi ipse firmaret & stabiliret nos, deiceremur & everteremur, pro fragilitate nostra. [Sustinet tecum Dominus Christus,] (aiebat Arcadio Antoninus Episcopus in calce Epistolæ.) Brevissemus sed sapientissimè, id expressit S. Hilarius cano- 31. in Math. cum dixit, [Pari, nisi ex Christi passione non possumus.] Nos plenè in hanc tem differtimus in opere de marty. p. 2. c. 3. not. 21.

Quod verò protius admirabile est, sed tamen verum, eoque progreditur roboratio & fortitudo nostra per Christum, ut plura etiam quam ipse passus sit, patiamur, tametsi quanta ille quæque atrocitas sit passus, neminem later. Observavit hoc egregie S. Chrysostomus hom. 1. ad Cor. ad illud, *Sicut abundans passiones Christi in nobis,* quod sic expendit: [Non dixit Quammodum Christi passiones nobis inveniunt, sed sicut abundans. Quibus verbis illud ostendit, quod non modo illius cruciatus, sed his quoque plures perferant. Non enim, (inquit) ea tantummodo, quæ ipse passus est, pertulimus, verum his etiam ampliora. Sic enim considera. Vexatus est, persecutionem passus est Christus, flagris affectus est, mortuus est. At nos (inquit) his plura patimur: quod quidem vel solum, ad consolationem satis esse queat. Nec verò est quod quisquam hunc sermonem arrogantiæ ac temeritatis damnet. Nam & alio loco ait, *Gaudes in promissionibus meis, atque adimpleo ea quæ desunt passionibus Christi in carne mea.* At necitiam horum, temeritatis vilius & arrogan-

tia est. Quemadmodum enim discipuli maiora quam ipse miracula se erant, (qui enim credit in me, (inquit), maiora his faciet), totum autem ipsi iure adscribitur, qui in ipsis operabatur: sic etiam plura quam ipse perpeffi sunt.]

Patratiō mirabilium Deo propriorum, Christo conveniens.

31. Tandem mirabilia à Christo edita, & opera quæ nemo alius fecit, sed & eodem modo, ac cum iisdem adiunctis, nemo facere potuit purus homo, & qui Deus non esset, satis superque ei vindicare titulum magni Dei. Possem miracula innumera quibus Christus per tempus prædicationis inclauit, hic expendere, & ventrem Christi, fragilitatem, inquam, & infirmitatem humanam, sapphiris distinctam exhibere, hoc est miraculis innumeris: ut locum ex Cant. s. Gregorius, Beda, alique apud Delrium ibi expoluerunt. In argumento immenso non potero prolixus videri, si quam summam miraculorum Christi adversus Ethnicos confecerit Arnobius l. 1. à n. 28. ut cum non vnum è nobis, sed verum & magnum Deum esse monstraret, hic repræsentauero. Sic ergo affatur Ethnicos. [Quid dicitis? iterum: ergo ille mortalis, aut vnus fuit è nobis, cuius imperium, cuius vocem popularibus & quotidianis verbis missam, valetudines, morbi, febres, à quæ alia corporum cruciamenta fugiebant? Vnus fuit è nobis, cuius præsentiam, cuius visum, gens illa nequibat ferre merforum in visceribus demonum, contentique vi noua, membrorum possessione cedebat? Vnus fuit è nobis, cuius fœdæ vitiliginis inuisioni obtemperabant, pulse statim, & concordiam colorum commaculatis visceribus relinquebant? Vnus fuit è nobis, cuius ex leui tactu, stabant profusa sanguinis, & immoderatos cohibebant fluores? Vnus fuit è nobis, cuius manus, intercutis & veterum fœ fugiebant vnde; penetrabilis ille vitabat liquor, & turgentia viscera salutari ariditate deflabant? Vnus fuit è nobis, qui claudos currere præcipiebat, & iam operis res erat, porrigere mancos manus; & articuli mobilitates iam ingentis explicabant: captos membris assurgere, & iam suos ferebant lectos, alienis paulo ante cervicibus lati: viduatos videre luminibus, & iam cælum, diemque cernebant nullis cum oculis procreati? Vnus, inquam, fuit è nobis, qui debilitatibus variis, morbisque vexatos, centum, aut hoc amplius, semel vna intercessione sanabat? cuius vocem ad simplicem, furibunda & insana explicabant se mariaz procellarum turbines tempestatesque sicebant: qui per altissimos gurgites pedem ferebat in lutum? calcabat ponti terga, vndis ipsis stupentibus in famulatum subeunte natura: qui sequentium se millia quinque, saturauit quinque panibus? ac, ne esse præstigii incredulis illis videretur & duris, bis senatum sportarum lincis, reliquiarum fragminibus aggeriebat? Vnus fuit è nobis, qui redire in corpora iam indum animas præcipiebat efflatas? prodire ab aggeribus conditos? & post diem funetis tertium, pollinctorum velaminibus expediri? Vnus fuit è nobis, qui, quid singuli voluerent, qui sub obscuris cogitationibus continerent, tacitorum in cordibus peruidebat? Vnus fuit è nobis, qui cum

ynam emitteret vocem, à diuersis populis, & dissimili oratione loquentibus, familiaribus verborum sonis, & suo cuique vtens existimabatur eloquio? Innumera huiusmodi, de mirabilibus operibus à Christo editis, passim occurrunt.

Nec desunt hodie talia, quibus Christus in cuius nomine eduntur, magnus Deus agnoscatur. Hodieque Christi nomen auditum, effugit noxios spiritus, & signum Crucis expressum spiritualia nequitiae potenter expellit; non horrore nominis. (vt fabulatos Ethnicos meminit supra Arnobius, & Lactant. 4. inst. c. 27. ac haeretici quoque etiamnum garrunt, eodem cum Ethnicis spiritu acti) sed maioris licentia potestatis. Hodieque in Christi nomine resurgunt mortui, caeci vident, claudi ambulant, leprosi mundantur, & omnes valetudines depelluntur.

Potiora Christi miracula, interna, vt mundi ad fidem adductio.

32. Verum hæc ego tamen insignia & eximia, ac defigendis stupore animis peropportuna, parui tamen facienda censuerim, præ aliis quæ quod in Christiana lege sunt frequentissima, minus tamen videntur admirabilia hominibus, raritate meritis admirabilitatem operum: rubrica sanè parum fidelis, quæ miracula ludicra seriis præferantur. In quam rem inuat adducere quod Philo ait l. i. de vita Moysi, tractans educationem aquæ de petra percussâ. [Si quis (inquit) huic narrationi non credit, non nouit Deum, nec querit noscere. Alioqui certo certius sciret, miracula ista esse Dei ludicra collata cum seriis operibus: quale est creatio cæli cum fixis erraticisque syderibus, lucis, diei, solisque productio, iidemque nocturni lunaris luminis, terræ fundatio in rerum medullis, insularum & continentis immensa magnitudo, animalium stirpiumque in tot species diuisa varietas: ad hæc maris æstuarium, flauiorum cursus tam perennium quam torrentium, latices fontium perpetuo manantium, alibi frigidorum, calidorum alibi: præterea tot mutationes aeris, tempora discretæ annuis horarum vicibus, aliæque pulcherrimæ res innumerae, quibus recensendis vix tota hominis vita sufficiat, quæ nec ad vnius cuiuspiam mundi partis miracula singulatim executienda satis sit etiam si contingeret longissima. Verum ista cum digna sint admiratione maxima, contemnuntur propter consuetudinem. Quæ autem inusitata sunt, quamuis minora, miramur indulgentes nouis imaginationibus.] Hoc ipsum de Christi miraculis (vt sic dicam) inuisibilibus, quæ quotidiana inter Christianos sunt, & aliis ab initio editis, dicendum existimo.

33. Quantum enim reuera, si suis momentis expendatur, apparebit miraculum, mundi conuersio per Christum, & emissos ab ipso discipulos? [Obstupescamus, exclamat S. Chrysostomus hom. 8. in 2. ad Cor. in mor.] virtutem Dei, admiremur, adoremus, rogemus Iudeos, rogemus Gentiles, quis persuasit vniuerso orbi à patris moribus desistere, & ad aliam transire conuersationem? Piscator vel tabernaculorum factor, publicanus, vel illiteratus, & idiota? Et quomodo hæc essent rationi consona, nisi diuina virtus esset, quæ per

illos operata est? Quid autem dicentes persuaserunt? Baptizemini in nomine crucifixi. Cuius quem nesciebant, non viderant. Attamen hæc dicentes & prædicantes persuaserunt, quod ij quidem qui vaticinabantur, & à patribus ipsis traditi erant, non sint Dij. Crucifixus autem hic Christus omnes attraxit, tamen quod crucifixus quidem esset, & sepultus, omnibus manifestum erat: quod autem resurrexisset, nulli præter paucos viderant. Nihilominus & hoc persuaserunt his qui non viderant, & non solum quod resurrexit, sed etiam quod ascendit in cælos, & veniet iudicare vivos & mortuos. Unde gunt sermones illi verisimiles & probabiles, dicere oro? Non aliunde quam à Dei virtute. Etenim nouitas primò omnibus ingrata erat. Quando autem & talia noua quis assertores difficilius sic, quando amonet inueteratæ consuetudinis fundamenta, quando à fundamentis euellit leges. Ad hæc neque præcones fide digni videbantur; sed & apud omnes gentes exoli, indocti, ac meticulosi. Vnde igitur vicinior orbem? quomodo nos, & progenitores nostros qui philosophi ac sapientes putabantur, cum Diis suis eiecerunt? Nonne manifestum, ex eo quod Deum haberent secum? Non sunt enim hæc opera humanæ facultatis, sed diuinæ cunctis & ineffabilis. Non (dicit quis) sed magis. Oportuisset igitur demoniorum principum crescere, & propagari Idolorum cultum. Quomodo ergo destructus est, & euaniuit ille, & præualere nostra quæ illis contraria? Idem hom. 3. in ad Ephes. ad illud. *Et quæ diuina gloria ipsius*, eousque esset animæ ad fidem pertractionem à Christo factam, vt præstat suscitationi mortui. [Multo sanè (inquit) admirabilis, quod animæ ad fidem persuaderentur, vt credant, quàm quod morticina caro resurgat. Vt res hæc colliquecat magis, admittat, pro virili. Audi enim. Dixit Christus iam mortuo, *Lazarus veni foras*: dicto oculis paruit. Dixit Petrus Tabithæ, *Tabitha surge*: quæ nihil cunctata, dicenti gessit motem. Dixit Christus extrema illa die: & resurgent omnes: idque tanta cum velocitate, vt tum viuentes, ne puncto quidem eos præuenturi sint, qui prius obdormierint somno mortis. Sicque in momento, in ictu oculi, vniuersa hæc concitentur, concurrantque. Vt autem quis fidem amplectatur, non sic. Rursum audi dicentem: *Quoties volui congregare filios vestros & misisti*. Videtur, vt hoc illo sit difficilior: itaque ab hoc, totius rei quam nititur persuadere, adornat summam. Multo enim difficilior fuit, humanis rationibus libero hominis arbitrio persuasisse, vt Christi fidem complectatur: quàm vt credat quidvis naturam operari, admirabili dispensatione exhibuit, re ipsa declarans, quod negotium peragente humanæ salutis, diuina virtute opus haberet.]

Item commutatio peruersitatis morum, inducitur à Christo.

34. Addit eadem hom. 8. S. Chrysostomus, alterum virtutis & potentie Christi insigne opus, verèque miraculum; mutationem scilicet morum, vigentem Christianis temporibus. Quando enim virginitas tanta vique retarum pullulauit, quando diuitiarum contemptus & virtus,

vitz, & omnium aliorum? Improbi enim & impositores nihil tale perficiunt, sed contraria omnia. Illi autem Angelorum nobis conuersationem inuenerunt; non inuenerunt autem solam, sed etiam egerunt in hac nostra regione, in terra barbarorum, in ipsis terrarum finibus. Vnde perspicuum quod omnia ubique virtus Christi perfecit ubique lucens, & ipso fulgure velocius mentes hominum illustrans.]

Eadem habet S. Sedatus. hom. de Epiphania, & Eucherius hom. 2. de Epiph. in fine. [De pessimis bonos facit, castos de luxuriosis, humiles de superbis, de sectatoribus seculi amicos Dei. Quæ potest maiora exercere miracula, quam quando hominem de substantia pulueris in Angeli statum prouehit, ac terrenam materiam celo inferit, & in immortalitatem figmentum mortale transcribitur?] Multis est in hoc argumento Abbas Nestoros apud Cassianum tota prope collat. 15. late demonstrans, longe sublimius opus esse, longèque diuinius miraculum, collucere virtutibus Christianis, quàm ceteris principibus imperare: plûsque est excoluisse edacissimos de corde proprio trillitue motuos, quam valetudines alterius, febresque corporales expulisse: Postremo multis modis præclarior virtus, sublimiorque professus est, animæ propriæ curare languores, quam corporis alieni. Quanto enim hæc sublimior curæ est, tantò præstantior eius est salus, quantum præstioris excellentioris est substantiæ, tantò grauioris ac perniciosioris est & curæ.]

35. Origenes planè egregiè hom. 6. in Esaiam. sub medium, ait hæc esse opera maiora horum, quæ Christus edenda per suos pollicitus est. Sic enim habet: [Quid maius est quàm mortuum resuscitare? Quis non dico nostrum, sed Apolloniam mortuum suscitauit? Refert historia, quia Paulus Eutychum resuscitauit à mortuis, & Petrus Thabitam, quæ interpretatur *Doreæ*. Ita autem & alia istiusmodi, inueniri possunt. Vbi sunt maiora? Sed & cæcos Saluator fecit rursus videre, & quod maius est, eos qui sic nati fuerunt. Exhibeant quos cæcos ab utroque manibus Apostolorum curatos aspexerunt. Et alia infinita potest de Euangelis inuenire qui querit, quia neque Apostoli his maiora fecerunt, neque eorum successores. Verùm sermo scripturæ tale quiddam locutus est. His quæ ego feci corporalibus, vos maiora facietis. Ego feci resurgere ex mortuis corporaliter, vos resurgere facietis ex mortuis spiritualiter. Ego cæcis sensibile hoc lumen effudi, vos spiritalem lucem non videntibus dabit. Usque ad hanc autem diem, hæc maiora signa à corporalibus quæ fecit Iesus, ego video fieri per fidelissimos Discipulos Iesu. An non cæci nunc vident? & claudi ambulant? & leprosi mundantur? & reliqua sunt? Si is qui heri obcæcatus est, accedens ad Idolum quasi ad Deum, hodie inuocat Deum viuum, pristina derelinquens, nonne videt? An non qui heri claudus erat propter peccatum, nunc propter discipulorum

doctrinam iter verum edoctus, stabili graditur pede? Qui heri aridam, habebat manum, & otiosam ad benefaciendum, hodie recipiens manum, habet eam viuentem? Si videris aliquem pollutum, & lepram in anima habentem, subito penitere, ac doctrinæ sermone compunctum, non te pigeat dicere, quia maius sit hunc spiritualiter leprosum, quàm quandam carnaliter fuisse purgatum.] Vide de his in nobis Christi operibus optime philosophantem eundem Origenem hom. 2. in Lucam.

36. Non minus splendide in hanc rem, ac etiam paulo copiosius, philosophatur apud Cassianum Abbas Cheremon. collat. 12. c. item 12. [Illa (inquit) quæ in Sanctis suis quotidiana operatione dispensat, ac speciali munificentia affluenter effundit, nullus alius, nisi anima perfruens agnoscit, quæ in secreto conscientie suæ, ita est beneficiorum eius arbitra singularis, vt ea non solum nullo valeat sermone deferere, sed ne sensu quidem, & cogitatione complecti, cum ab illo ignito seruire discendens, ad istos materiales ac terrenos intuitus fuerit deuoluta. Quis enim in se opera Domini non miteretur, cum insatiabilem ventris ingluuiem, & sumptuosam gula perniciosamque luxuriam, ita in se viderit fuisse compressam, vt vix ipsum exiguum ac vilissimum cibum ratò intuitusque percipiat? Quis non obstupescat opera Dei, qui illum ignem libidinis, quem naturalem antea, & velut inextinguibilem esse credebat, ita refriguisse persenserit, vt ne simpliciter quidem se corporis motu sentiat incitari? &c. Ita sunt prodigia quæ posuit super terram. De istis operibus Dei Beatus David in spiritu canens: *Benedictus, inquit, Dominus Deus Israel, qui facit mirabilia magna solus*. De istis & Amos Propheta: *Qui facit, inquit, omnia, & conuertit eas, & transmutat in matutinum vmbra mortis*.] Et post alia cap. 13. [Istud ergo est mirabile opus Dei, hominem carneum, carnales affectus, in carne positum resposuisse, & in tantum, atque incursum variatate, vnde tenere animi statum, atque immobilem in omni accidentium permutatione durare. Qua virtute fundatus senex quidam, cum apud Alexandriam turbis infidelium circumfusus, non solum maledictis, verum etiam grauissimis impellentium vrgeretur iniuriis, etque à subsannantibus dicebatur; quid miraculi Christus vester, quem colitis, fecit? Ille (inquit) vt his ac maioribus, si intuleritis, non moueat, nec offendar iniuriis.]

Non obstat, quominus Verbum in humanitate sit Deus magnus, tanta Christi deiectio.

37. Euicisse planè videor, Christo, diuinitatem, personam in humanitate nostra subficienti, deus ac nomen *magni Dei*, ab Apostolo (vt vidimus) eidem tributum. Monstrauit præterea, & nequicquam aduersus extantem apertissimè magnitudinem tantam, obtendi posse Christi in humanitate voluntariam deiectionem. Imò mirabiliter & verè magni Dei nomine dignior proditur, quod tantæ paruitati tantam adiunxit magnitudinem, idemque paruos & minimos, idem Dominus & magnus, nostra causa videri & esse voluit. Expedit id grauissimè

AUDI

us I.
risto
s II.
tributis
II
III

simè S. Ambrosius lib. de interpellatione David versans illud Psalms, *De terra Iordanis & Hermonym è monte modico*. Monstrat enim, esse simul Christum montem magnum, & montem modicum. [Quis est mons modicus, consideremus, ne fortè diuinitas Christi sit mons magnus. Denique *cælum & terram compleo, dicit Dominus*. Si ergo diuinitas Christi mons magnus est, utique incarnatio eius, mons exiguus est. Vtrumque ergo Christus, & mons magnus; & minor. Magnus verè quia *magnus Dominus; & magna virtus eius*. Minor quia scriptum est: *Minorasti eum paulominus ab Angelis*. Vnde Elaias dicit, *Vidimus eum, & non habebat speciem, neque decorem*. Idem tamen & ex magno minor factus, & ex minore magnus factus. Ex magno minor, quia *cum in forma dei esset, semetipsum exinaniuit, & formam serui accepit*. Ex minore magnus, quia dicit Daniel, & lapis qui elisit imaginem, factus est mons magnus, & impleuit omnem terram. Lapis hic qui sit requiritis? agnosce. *Lapidem quem reprobauerant edificantes, hic factus est in caput anguli*. Idem tamen cum & exiguis videretur, magnus erat. Cui rei stipulatur Elaias dicens, *Puer natus est nobis, & eius datus est nobis, cuius imperium super humerum eius, & vocabitur magnus consiliarius Angelus*.]

Non minùs concinnè & acutè S. Augustinus in Psal. 95. ad illud: *Quoniam magnus Dominus, & laudabilis nimis*, hanc in Christo magni Dei & omnium Domini, cum tanta paritate & exilitate nostra copulationem, exhibet dicens: [Quis Dominus nisi IESVS Christus, magnus & laudabilis nimis? Nostis certè quia homo apparuit, nostis certè quia in vtero feminae conceptus est; nostis quia ex vtero natus est, nostis quia lactatus est, quia in manibus portatus est, quia circumcisus est, quia hostia pro illo oblata est, quia creuit: postremo nostis quia expalmatus est, conspuus est spinis coronatus, crucifixus, mortuus, lancea percussus est. Nostis quia hæc omnia passus est, magnus est, & laudabilis nimis. Nolite contemnere paruum, intelligite magnum. Paruus factus est, quia parui eratis; intelligatur magnus, & in illo magni eritis. Sic enim edificatur domus, sic eriguntur moles in ipsa domo, crescunt lapides qui ducuntur ad ædificium. Crescite ergo, intelligite Christum magnum, & paruus magnus est, magnus nimis. Finituit verba, volebat dicere quantum magnus; & si tota die diceret: *Magnus, magnus*, quid magnum diceret? Tota die dicens, *Magnus*, finiret aliquando, quia finitur dies; magnitudo illius ante dies, ultra dies, sine die. Ergo quid diceret? *Quoniam magnus Dominus, & laudabilis nimis*. Quid enim dictura est lingua parua ad laudandum magnum? Dicendo *nimis*, emisit vocem, & dedit cogitationi quod sapiat, tanquam dicens; Quod sonare non possum tu cogita, & cum cogitaueris, parum erit. Quod cogitatio nullius explicat, lingua alicuius explicat? *Magnus Dominus, & laudabilis nimis*. Ipse, laudetur, ipse prædicetur eius gloria nuntiatur.] Sit ita planè. IESVS CHRISTO, Deo magno, honor & gloria per omnes gentes ac sæcula, ob coniunctas inaudito commercio res adeo dissitas.

38. Possumus & nos cum summa abiectione nostra, consociare magnitudinem immensitatis, dona gratiæ, & diuinitatis participium consecuturam. Nam vocamur nos quoque, & invitamur ad præstanda opera iis proportionali quibus Christus magnum se Deum demonstravit, ut vidimus S. Chrysostomus hom. 15. in 1. ad Timotheum. præclare in hoc argumento versatur, his præter cetera [Corpus de terra nobis Deus contulit, ut ipsum & in cælum reuehamus, non ut animam per ipsum ad terram deuehamus. Terrenum est, sed si velimas, effluat ecclesie. Vide quanto nos honore profectus est, tale nobis opus præcipiens. Feci, (inquit,) ego cælum & terram, do tibi quoque creationem. Fac terram cælum, nam potes. Qui facit omnia & mutat, de Deo dictum est: hanc & hominibus potestatem dedit. Sicut aliqui pater charitate plenus pingens, non ipse solus, sed & filium ad parum disciplinam perducere studet. Feci, (inquit,) ego speciosum corpus, do tibi meliorem creationem: Tu bonam fac animam. Dixi ego *germinet terra herbarum virentem, & omne lignum pomiferum*: dic & tu; producat ipsa terra fructum proprium, & exhibet quidquid facere velis. Facio astatem & nebulam, firmo tonitruum, & creo spiritum: Formam draconem ad illudendum ei, hoc est diabolum; nec hanc inuidi tibi potestatem illud tu quoque si vis: Potes enim eum ut passerem vincere. Facio oriri Solem super bonos & malos. Imitare tu quoque: communica quæ tua sunt, & bonis, & malis. Contumelias patiens tollo, contumeliasque parantes, beneficiis prosequor. Imitare etiam tu, nec ita beneficias propter retributionem, neque propter gratiarum adiunctionem. Accendi luminaria in cælo; His splendidiora tu quoque fac accendas: Potes enim: Eos qui sunt in errore, illumina. Maius est illud beneficium quam Solem intueri, me agnoscere hominem facere non potes, sed iustum facere potes, & Deo gratum. Ego substantiam creaturæ tu voluntatem exorna. Vide quomodo te diligam, & in maioribus tibi virtutem dedecim. Videtis dilectissimi qualiter honorati sumus.]

Hæc si præstemus, & tanto respondeamus honori, æmulabimur quantum morte hæc est, magnum Deum; & iisdem lineis quibus Christus magnus Deus apparuit, progredientes, audire poterimus quod esse iubemus: *Dij, inquam*, ex D. Basilij ad Valentem responso, nec qualescunque, sed magni, ut magnum Deum cuius soboles sumus, referat magna, nec patre indigna progenies.

CAPVT II.

Christus Homo, Homo & homo; Filius Hominis.

39. Quorsum hoc caput præcedenti sobne-stant, per se evidens est ex structura Christi, quem geminæ gigantem substantiæ, diuinæ & humanæ, expressimus alibi. Et quamuis Homo, non sit Christi attributum, si nōde

ne præcisè spectetur, sed sic eius pars essentialis; idcirco tamen inter attributa & titulos Christi recensemus Hominem, quia potest ei voci sub-
sterni notio, quæ substantiæ iam constitutæ adueniat, siquæ attributum, ut mox patebit.

Homo quid. In Scripturis, ea vox sæpe probrosa.

Præmittendum ergo est, Hominis notionem, ipsius quoque Philosophis fuisse ambiguam, ut videtur apud Sextum Empir. lib. 2. hypotyp. cap. 7. & in opere aduersus Mathem. in examine scientiæ Logicæ: quibus locis varias Hominis notiones à variis Philosophis prolatas adducit, absurdas atque ridiculas. Quo enim alio nomine appellauerim eam Hominis notionem Democrito propositam, *Homo est quod omnes sentimus*. Sic sanè ut rectè argumentatur Empiricus, cum omnes æquè sciamus saxum aut stipitem, esse Homo saxum aut stipitem. Nec magis appositum fuit illa Hominis ex Epicureis notio, *Homo est id quod tali forma externa est præditum, cum animatione*. Vile quippe interdum sunt bruta, humanam præferentia speciem. Exemplum coaceruauit in Natur. Theol. dist. 2. num. 54. At Plato effusum Diogeni risum mouit, cum Hominis notionem esse diceret, *animal bipes implume*. Capum namque alium in Platonis scholam coniecit addito eo sommate, ecce hominem Platonis: quibus san-
tis adductus est Plato aliam notionem hominis proponere, his appendicibus appositis, *latis oculis, & capax ciuilibus scientiæ*. Socratem de-
nique (ait ibidem Empiricus), desperasse clarari & accuratam hominis notionem, & ingenuè professum esse, ab alio quàm à se expectandam esse. Nec mirum exequisse hac in parte Philo-
sophos, quippe qui seipso profus ignorarent. Veram autem notionem alicuius vocis subiice-
re, eius est qui rem voce significatam perfecte penetret. Quare germana Hominis notio, ex Scripturis, diuinæ sapientiæ partibus, est repe-
renda.

40. Præmittendum, verò est secundò, nomen *Hominis* in diuinis litteris, accipi non vno modo. Interdum enim probrosa denominatio est Hominem dici, ut notat S. Gregor. 18. Mor. *Perè in fine libri*, tractans illud 1. Tim. 6. *Quem nullus hominum vidit*. Censet enim Ho-
minem cui Deus non patet, non esse absolute quæcumque natura humana præditum, sed eum qui humana & terrena sapit. [Scriptura quippe sacra (inquit S. Pater) omnes carnalium sectatores, *Humanitatis* nomine notare solet. Vnde idem Apostolus quibusdam discordan-
tibus dicit: *Nonne carnales estis*, & secundum Hominem ambulatis? Quibus paulò post subi-
icit: *Nonne Homines estis*? Et vnde alias testi-
monium protulit, quod oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor Hominis ascendit, quæ preparauit Deus diligentibus se. Et cum hoc Homini dixeret absconditum, mox subdidit, *quæ autem reuelauit Deus per spiritum suum*, ipsum se ab Hominis vocatione discernens, qui raptus supra Hominem, diuina iam saperet. Eodem modo S. Basilius in Psal. 115. querens, quæ ratione David mendax non fuerit, affirmans omnem hominem esse mendacem, cum & ipse homo esset, responderet. [Homines dicuntur hic

qui totos se adhuc occupant humanis istis affe-
ctibus. Nam qui huius carnis perturbationibus euasit superior, si quando continget de rebus ut differat quæ humanius sunt, nimirum is intelligi debet ab reliquorum censu exemptus. Mendacij enim expertus est, qui dixit, *Ego dixi, Dixi estis, & Filij excelsi omnes vos autem sicut ho-
mines morimini*.] S. Hieron. iisdem in eundem Psalm. sententiis, ac ferè verbis vitur cum Ba-
silio. Sed & Richardus Victor. prologo in Cant. ex illa Christi percunctatione, *quem dicunt ho-
mines esse filium hominis*, colligit viros spiri-
tuales (quales erant Apostoli) in Scriptura non dici homines. Ideoque præmissa interrogatione quem homines dicerent esse hominis filium, ait subiungi, *vos autem* quasi ipsi homines non essent, *quem me esse dicitis*? Idem habet Hieron. Matth. 16. & August. serm. 25. de diuers. Viti ergo spirituales, non sunt homines eaque deno-
minatio in Scripturis est probrosa iuxta hos Pa-
tres. Quineriam idem inter illa apud Ethnicos videmus usurpatum. Sic enim quod narrat in Platonis vita Ficinus, cum Atheniensibus capi-
tale esset adire Aginam insulam, eamque nihilominus Plato adisset, interceptus, exemptus periculo est, quod cum Philosophus esset, non esset homo.

41. Reduci ad hanc primam hominis deno-
minationem potest, ea in qua S. Dionysius epi-
stola 4. quæ est ad Caium, negat Christum fuisse hominem, sumpta nimirum voce *Hominis*, propterea sonat hominem nudum, vel hominem vulgari hominum modo operantem: cum ta-
men Christus, supra hominem quæ sunt ho-
minis gesserit, & ultra humanum modum sub-
stantiam nostræ carnis acceperit, amator ho-
minum supra homines, ac secundum homines ex hominum substantia procreatus, ut eadem epistola dicitur: hunc sensum manifestè ferunt illa ad epistolæ finem. [Si quis ea quæ Christo insunt, dignè & ultra modum capacitatis hu-
manæ mentis discutiatur, animaduertet ea etiam quæ in summa illa sèu benignitate affirmati-
uè dicuntur, vim excellentioris negationis habere reconditam. Namque ut breuiter dixerim, neque homo ille erat, non quasi non homo, huma-
næque conditionis exors, sed veluti ex homi-
nibus, ac super hominem, homo veraciter factus. Iam quoque neque, diuina ut Deus, neque ve-
ho homo humana perficiens, sed Deo homine facto, nouam quandam ac inusitatam ex diuini-
tate atque humanitate permixtam operationem, nobiscum quidem conuersatus, ostendens. Ex-
quid S. Dionysius voluerit, negans Christum, fuisse Hominem; nempe ad nostrum modulum, & propterea vox *Hominis* malè audire solet.

Eadem vox, in aliis Scripturis, honorifica.

42. Econtrario autem S. Chrysostom. mul-
tòties contendit, *Hominis* nomen ac titulum, perhonorificum esse, etiam ex vso Scripturæ. ut alicubi res aliter habeat. Annotabo quædam loca selectiora. Hom. 2. de Iobo, tractans illud, *& Homo iste iustus, & rectus, ac timens Deum*, sic scribit Chrysost. [Attende diligenter. Ex-
terni ac profani, hominem definire consue-
uerunt. Quid est Homo? Homo est, inquam, animal rationale, mortale. De his Philoso-
phorum

phorum definitiones consulantur. Scriptura autem non easdem dat definitiones. Sed quid homo? Irreprehensibilis, iustus, verax, & recedens ab omni opere malo: adeo ut qui talium perfectorum officiorum testimoniis non fuerit comprobatus, Homo non sit. Etenim talis, quamvis naturæ characterem ac formam ferat, hunc tamen malitiæ propositum deformat. Audi à Propheta: *Homo cum in honore esset, non intellexit: comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis.*

Rursus homilia in illud, *Saulus spirans minarum*, (est 47. tom. 5. Græcol.) quæstus ab initio de nimia concionis infrequentia, quodque cum ciuitas plena esset Hominibus, Ecclesia esset hominibus vacua, subiicit illic hanc correctionem: [Ino verò si verum dicendum est, destituta est Hominibus ciuitas, plena Hominum est Ecclesia. Siquidem *Homines* appellandi sunt, non qui in foro; sed vos qui in Ecclesia versamini; non illi socordes, sed vos diligentes; non illi qui res seculares ad stuporem vsque mirantur, sed qui spiritualia præferunt secularibus. Non enim si quis Hominis corpus ac vocem habeat, idcirco est homo: sed si quis Hominis animam, & affectionem animæ habeat. Porro humanæ animæ tale nullum est iudicium quàm si diuinorum eloquiorum amore ducatur: quemadmodum belluinæ ac rationis expertis animæ, signum & argumentum tale, nullum est, ac si eloquia diuina contemptari.] Probat hoc ex Esaia c. 50. qui contestatus est venisse se in ciuitatem, nec fuisse in ea hominem, nimirum *Hominem* intelligens, qui Deo auscultalet. [Atque (inquit) ut hoc esse dictum intelligas, non ob raritatem eorum qui adessent, verum ob eorum socordiam qui audirent, postquam dixit, *Veni & non erat homo*; subiunxit, *& non erat qui obediret*. Itaque aderant illi quidem, sed adesse non censebatur, quandoquidem Prophetam non audiebant: propterea quandoquidem *venit & non erat homo*; vocauit, *& non erat, qui obediret*, orationem ad elementa conuertit, & ait: *Audi cælum, & auribus percipe terram*. Nam equidem ad homines, (inquit) missus fuëram, ad homines ratione ac mente præditos. Quando autem, neque ratione, neque sensu præditi sunt illi: propterea destituta sensu alloquor elementa.] Esaia adiungit Jeremiam c. 6. [Siquidem ille quoque in medio Iudeorum cætu cum steteret, in eadem illa vrbe, quasi nullus adesset, ita clamabat: *Ad quem loquar, & contestabor*. Quid ais? Cum tantam videas multitudinem quæris, quem alloquuturus sis? Quæro equidem, (inquit) siquidem multitudo corporum est, non hominum multitudo. Corporum est multitudo, qui auditu non pollent. Idcirco etiam adiecit: *Incircumcise sunt aures eorum, & audire non possunt*. Vides omnes istos eo quod non audiant, homines non esse? Ille dixit: *Veni, & non erat homo*: vocauit, *& non erat, qui obediret*: hic dicit, *Ad quem loquar & contestabor*.] Addit denique Christi ipsius suffragium, qui Matth. 4. cum quem agnoscebat verè hominem, negat de solo pane viuere. Ex quo concludit, in potestate bonorum ciuium esse, replere hominibus ciuitatem, eos efficiendo bonos quibuscum versabantur, quod ait esse illos efficere homines.

43. Denique rem in qua versamur, accuratè

admodum versat, & fusè idem Chrysostomus hom. 23. in Genes. ad illud de Noëmo, *Noë homo iustus*. [Illum solum Scriptura sancta hominem vocare solet, qui virtutem colit: ceteros autem neque esse putat, sed aliquando vocat terram, & aliquando carnem? Hac de causa, Genealogiam iusti narraturam se promittens diuina Scriptura, dicit: *Noë homo*. Hic enim solus homo, ceteri autem non homines, sed humanæ gerentes formam, & ex hominibus in bestias mutati, malitiæ volutatis, generositatem naturæ amiserunt.] Eodem postmodum adducit, quod de Iobo dictum est à Deo, quod non esset ei homo similis in terra. Expedit quoque Genes. 1. hominem dici à Deo conditum ad imaginem & similitudinem; hoc est (inquit) ut imperet & visibilibus omnibus, & passionibus suis. Imperet, non ferat imperium. Itaque quia amissa dignitate magis subditus est, & imperiū fert potius quàm imperat; amittit & nomen quod sit homo, & brutorum in se nomina transtulit. Miserrimam peccatoris conditionem, qui ipso quoque hominis nomine priuatur, quod multis exemplis docet. Quod autem in feram trāseat, eruat ibidē paulo ante, nec dissimile hom. 1. in Ioan. & Isidor. Pelus. l. 2. epist. 135. Insigniter Clemens Alex. initio protrep. & 1. pedagog. ciuit. ubi propterea ait Græcam vocem *ἀνθρώπος*, significare æquè peccatum, & rem absque ratione, siue bestiam.

44. Concinit S. Ambros. lib. 2. de Spiritu sancto c. 11. docens, Spiritum sanctum & feris homines effecisse, tractans visum S. Petro obiectum Actorum 10. [Spiritu videns David sanctus Propheta, ex feris, nos similes futuros esse cælestium; *Increpa*, (inquit,) *feras sylvas* videlicet significans non ferarum fragoriam curibus, nec bestiarum gemitibus inhorrentem, sed illam syluam de qua scriptum est: *Inuenimus in campis syluam*. In qua sicut dixit Prophetia: *Iustus ut palma florebit, & velut Cedrus quæ in Libano est, multiplicabitur*. Illa sylua, quæ verbi cælestis alimoniam, prophetiarum verticibus arborum, concussa defluxit. Illa sylua, ad quam Paulus, lupus quidem raptor intrauit, sed pastor exiuit. Magna igitur gratia quæ cælo terras mutauit, ut *conuersatio nostra*, sicut Apostolus dixit, *in cælis sit*, qui ante sicut fere errabamus in syluis.] Similia passim alij Patres. Videndus nominatim S. Gregorius 24. moral. c. 6. initio, ad illud, *Respiciet Homines, & dicit, peccauit*. Locum mox dabo. Philo item in eodem sensu multus est, l. de Abraham, pag. mibi 307. & Euseb. 7. præpar. cap. 3. & ex externis Epistictus apud Atianum lib. 4. cap. 5.

45. Non est ergo hominis appellatio semper probrosa in Scripturis, sed cum homo possit spectari, & propter ratione præditus, ac ex ea vitam exigens, & propter appetitu sensitivo beatis quoque communi in bona sensibilia propendens; per priorem quidem statum, præteritum cum ei accedit exornatio naturæ indebita, dicitur *Homo* cum laude: attento autem posteriori statu, *Homo* quidem dicitur, eo quod illa per appetitum exerratio à recto, fiat per facultatem humanæ naturæ implantatam. Tamen tunc ea appellatio vitio vertitur, quia ducitur à defectu adueniente humanæ naturæ propter rationali, & consequente naturam humanam propter cum brutis conuenientem in profectione,

ratione, bonorum sensibilibus. Ea quippe ratione homo ducitur spiritu ferino & bestiali, cuiusmodi in homine tam multiplex est, quam sunt multiplices in homine passionum sensitiue, iuxta præclaram Gregorij Nysseni disputationem orat. 1. in illud, *faciamus hominem*, sub finem. [Impera (inquit) Egone in meipso bestias habeo? Tu verò bestias habes, & eas quidem innumerabiles. Plurima in te est bestiarum multitudo. Ac ne me contumeliosum existimes, dic, amabo, parvane bestia est iracundia, quando latrat in corde tuo? Nōne ea est, quouis cane crudelior? Quid? in calido animo tuo dolus latitans, nōne quouis vīro fraudulento fauor est? Quid? nōne feta est hypocrisis, vel immanissima? Qui autem impetu rapitur ad contumeliam, nōne scorpis est? Qui præceps ad vindictam, vitionemque fertur, nōne est vipera grauissima? Quid auarus ipse? Nōne lupus est rapacissimus? Nulla in nobis feta non inuenitur. Qui fœminarum amoribus infatuatur, nōne furiosus (sunt equi? Equi amatores, (inquit) & emissarij facti sunt: unusquisque ad exorem proximi sui hinniebat. Sic in alicuius feræ naturam quisque conuertitur, vt aliquo animi vitio, perturbationeque vincitur. Ex quo fit, vt innumetabiles in nobis sint feræ.] Similiter habentur apud Philonem l. de Noë ad illud, *Nōne vīr iustus*. Et apud Chrysostomum hom. 3. ad pop. fulsissimè.

Quatenus vox Homo interdum decus, alias probum ferat.

46. Ex his abundè liquet, quorsum aliquando hominis appellatio in scripturis sit probrosa, aliquando autem sit honorifica: nimirum, quia valet in homine, quod cernimus in quibusdam imaginibus biformibus. [Quemadmodum (inquit Nyssenus,) videre est quasdam effigies, in quibus duplex est expressa forma, fingentibus has artificibus magno studio, atque vni capiti geminas vultuum formas insculpentibus, vt eas spectatores quodam cum stupore intueantur: sic mihi & in homine duplex esse similitudo videtur: quarà altera, longè ab altera diffideat. Diuinum enim mentis donum quod attinet, pulchritudinem hæceam, quæ in Deo est, refert. Ceterum qua cupiditates ei quædam insunt, ortæ ex animi morbis, etiam naturæ brutæ cogitatione tenentur. Itaque nonnumquam & ipsa ratio sic obtrufcit, vt ab affectione erga brutam partem victa, quod est in homine præstantissimum, vi deterioris obruat. Nam si quis eo mentis facultatem pettrahit, vt rationem seruire morbis animi cogat, ne tum vniuersam naturam in aliam quasi figuram redacta, eximiæ formæ in imaginem brutam, sit commutatio.]

Hominis porò denominatio labis ac probri expers, non ducitur à nuda humanitate sed à virtute, & vita ad amussim rationis exacta, præsertim si id fiat ex supernaturalibus regulis. De ea quippe S. Bern. ferm. 20. in Cant. & S. Aug. 20. Ciuit. c. 3. accipiunt illud Eccles. 12. *Time Deum, hoc est enim omnis homo*. Et quia huiusmodi conformatio vitæ ad præscriptum rationis sue naturalis, sue supernaturalis, vnde denominatio ista hominis dicitur, est aliquid humanitati superadditum & accidentarium, propterea

prædicatum illud *homo*, in hoc sensu sumptum, non est essenziale indiuiduis humanæ naturæ, sed accidentarium; & vt vocant *attributum* quæ est notio, illa secundum quam aiebam agendum esse hîc à nobis de Christo Homine.

Christus antonomastice Homo, ob præcellentem virtutem.

47. Hac quippè ratione, Christus Dominus antonomastice *homo* dictus est: eo modo quo plerumque ab eximia virtute, legimus nomen hominis quibusdam singulariter aptatum, vt fortibus ac magno animo viris, illustre quippiam generosè operatis. Sic enim Ethnici quoque autore Philosopho initio 5. Ethnicorum, eum qui in Olympicis palmam retulerat, non vtrâ vocabant nomine proprio & antiquo, sed absolute appellabant *hominem*. Non dissimili sensu S. Gregorius dictos absolute homines à Iobo significat, iustos eximios, quorum contemplatione confunderetur qui secus fecerant: *Respiciet homines* (inquit Iob,) & *dices peccauit*. In quæ verba sic S. Greg. 24. mor. c. 6. [Eos, à bestis ratio distinguit, non alteri bestiali passionum motu demonstrat: quibus per Prophetam Dominus dicit: *Vos autem greges pascue meæ, homines estis*; quia nimirum illos Dominus pascit, quos voluptas carnis iumentorum more non afficit. At contrâ, hi qui carnali affectioni succumbunt; non iam homines sed iumenta nominantur: sicut de quibusdam qui in peccato suo moriuntur, per Prophetam dicitur: *Computruerunt iumenta in stercore suo*. Iumenta quippè in stercore suo computrescere, est carnales homines in fœtore luxuriæ vitam finire. Non enim esse homines, sed iumenta declarantur, de quibus per Prophetam dicitur: *Vnusquisque ad exorem proximi sui hinniebat*; & de quibus Propheta alius dicit: *Vt carnes asinorum, carnes eorum, & fluxus eorum, fluxus eorum*. Vnde & per David dicitur, *Homo cum in honore esset, non intellexit: comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis*. Cum ergo vocentur homines, hi qui iustitiæ ratione suffulti sunt; & irrationalia iumenta nominentur hi qui carnali delectationi deseruunt, rectè de hoc penitente dicitur: *Respiciet homines, & dices peccauit*. Ac si dicatur: Sanctorum virorum exempla conspiciat, atque eorum comparatione se pensans, iniquum se esse deprehendit.] Sic Apostoli iuxta Tertullianum 5. contra Marcio. c. 8. dicti sunt homines, nōque filij hominum, id est, Apostolorum. Exponens enim illud ex Psal. 67. & Ephes. 4. *Dedit dona filiis hominum*, eleganter (inquit Tertullianus) filiis hominum ait, non passim hominibus nos ostendens filios hominum, id est, verè hominum Apostolorum.

48. Aiebam, hac ratione Christum absolute & antonomastice dictum *Hominem*, quod Olympiodorus in catena Iobi c. 3. obseruauit ad illa verba, *Et nox in qua dictum est, conceptus est homo*. Se enim censuit Iob nomine hominis indignum, qui adeo se præ Christo imbellem agnosceret, ac propè nihil passum: vt propterea S. Augustinus lib. 2. de peccat. merit. c. 11. existimet Iobum qui initio de suis perpeffionibus tanquam valdè magnis quasi expostularat, postea edoctum de iis quæ Christus aliquando passurus erat, erubuisse querelas illas, & in ea

verba erupisse; *Auditu auris audisti re prius*, hoc est aliqua de te confusè subaudiueram: *Nunc autem oculus meus videt te*; Exhibitus scilicet nunc mihi es, passurus immania & atrocissima, prae quibus quæ ego patior, nullius sunt momenti. *Idè ipse me reprehendo, & penitentiam ago in favilla & cinere.* Hæc igitur causa est iuxta Olympiodorum, cur Iob noluerit homo audire, sed id nomen Christo proprium censuerit: ad quem etiam eadem ex causa S. Greg. l. i. in 1. Reg. initio, aptat illud de Elcana dictum, *Fuit vir vnus.*

Dictus eadem ex causa, Homo Homo.

Apud nonnullos præcellentia hæc eximij hominis, expressa censetur in scripturis, quoties homo quasi geminus proponitur. Itaque quod de duplici homine tradunt sacræ literæ, eo isti referunt, quasi homo per virtutem, præsertim supernaturalem, geminetur; siæque homo intra hominem, quorum exterior vilis ac despectus, interior autem speciosissimus sit ac preciosissimus. Philonis verba sunt l. de gigantibus. [Hæc vox homo, iterata, significat non compositum ex anima & corpore, sed virtutibus præditum hominem. Nam hic est ille verus, quem è priscis quidam accensa meridia lucerna, percunctantibus obuiis, hominem aiebat se querere.] S. Macarius pulchrè hom. 15. duos illos homines fecerit, cum ait. [Si quispiam Deum diligit, Deus quoque cum eo commiscet suam dilectionem: & cum semel crediderit in eum, addit illi Deus celestem fidem, & ita euadit homo duplex. Ut igitur ex membris tuis Deo offeras, ille ipse ex propriis, similia membrorum permiscet cum anima tua.] S. Ambrosius idem tradit epist. ad Constantium. [Cum sint (inquit) in vno homine duo homines, de quibus dictum est; *Et si quis foris est, homo noster; corrumpitur secundum desideria erroris; sed qui intus est, renouatur de die in diem.* Et alibi: *Condensator enim legi Dei secundum interiorem hominem.* Interior est homo noster, qui est ad imaginem & similitudinem Dei factus; Exterior qui figuratus è limbo. Sic denique & in Genesi duas tibi creaturas hominis ostendit, secundò creatum hominem significans.] Proficit Ambrosius de more ex Basilio hom. 10. hexaem. qui duos illos in vno homine agnoscens homines, & locis à S. Ambrosio prolatis stabiliens, concludit; [Introclusum itaque hunc habemus & arcanum hominem, deprehendimurque quantenus esse duplices, ac proinde id verum quod in omnium ore versatur, intus sumus.] Instituit horum Patrum vestigiis Hesichius l. 5. in Leuit.

49. Præiuerat verò his omnibus Orig. hom. 25. in Num. tractans illud: *Homo homo quicumque voverit votum Domino.* Sic enim in hanc rem differit. [Quæ est ista repetendi nominis causa? Quasi non sufficeret dixisse; *Homo qui voverit votum Domino.* Quid est ergo quod ait, *Homo homo*, & quid sibi velit ingeminata hominis appellatio, non mihi silentio prætereundū videtur. Apostolus docet alium esse interiorem hominē, & alium exteriorem: & illum esse qui renouatur de die in diem secundum imaginem eius, qui creauit eum: hunc verò esse visibilem, qui corrumpitur. Cum ergo venitur ad istum iam

profectum, vt lex Dei suscipiatur, & vota Domino offerantur: (Vota autem Domino offerre nemo potest, nisi qui habet aliquid in semetipso, & in substantia sua quod offerat Deo) non sufficit iste exterior homo legem Dei suscipere, nec vota solus offerre; non enim potest aliquid dignum Deo habere: sed ille interior est homo, qui magis habet in se, quod offerat Deo. In illo namque est habitaculum virtutum, in illo omnis intellectus scientiæ; in illo est diuinæ imaginis innouatio: qui cum speciem suam, quæ ex initio à Deo factus est, recuperauerit, & virtutem redintegratione pulchritudinem prioris formæ receperit, tunc iam potest vota offerre Deo, & tunc iam non homo solum, sed homo homo dicitur. Nam qui interiorem hominem non excolit, qui illius curam non gerit, qui virtutibus eum non instruit, moribus non adornat, diuinis institutionibus non exerceat, sapientiam Dei non querit, scientiæ scripturarum operam non impendit, hic non potest, homo homo dici, sed homo tantum, & homo animalis. Fuit sanè Christus omnium congruentissimè homo homo in sensu proposito: quippe qui ita præferebat obiectum carnis oculis externum hominem, vt præterea haberet insigniter excultum quem Apostolorum princeps nominat absconditum cordis hominem.

50. Non minùs concinne, imò ad rem presentem accommodatius, Idem Orig. hom. 3. in Ezech. aliter accipit congeminationē illā (quam res eodē recidit.) Sic enim eam exponit. Ostendamus de Scripturis quomodò quidā homines non sint homines. *Homo in honore posuit, non intellexit; comparatus est iumentis insipientibus, & assimilatus est eis.* Ille non est homo homo, sed iumentū homo. Generatio viperarum, quis ostendit vobis fugere ab ira vtriusque? Talis non est homo homo: sed serpens homo. Equi in feminas insipientes facti sunt, unusquisque super uxorem proximi sui hinniebat: & iste non est homo homo, sed homo equus. Absit igitur à nobis, vt tales simus, qui mereamur audire non esse nos homines homines, sed aliud quid præter homines. Si enim boni & mansueti sumus, duplicamus hominis nomen, vt sit in nobis non simpliciter homo, sed homo homo. Verissimè ad eum quoque modum Christus, fuit homo homo, quem impossibile fuit (quod nobis quandoque accidit) esse hominem bestiam.

Quid Homo & Homo natus est in ea? Psal. 86.

51. Sunt qui velint, Christo prædictorum modorum alterutro fuisse tributam à Platone husinodi congeminationem Psal. 86. eo versiculo, *Nunquid Sion dixerit, homo & homo natus est in ea.* Quod Appollinaris, & recentiorum non nemo, inter varias de eo loco opiniones adductas à Benzonio ibi cap. 34. & 35. accipit de homine illustri, & antonomastice nomen hominis adepturi. Id verò in nullo aptius cadit quàm in Christum, cuius ibi generationem describit, grauissimi Patres & Interpretes diligenter habent. Imò Bellarminus non patitur eum locum aliter accipi quàm de Christo: sed negat eum geminata denominatione hominem dici quod primo loco posita vox homo, in eo versu iungatur cum verbo dicit. Quia tamen Genebrardus

barbarus & alii Hebraici idiomatis peritissimi, aliter interpungunt, & verbum dicit, abiungunt à voce homo: eandem interpunctionem retinens, existimant eo loco Psalmi 86. (qui per admirationem ut Paulus Burgenfis recte monuit, legendus est,) designari humillimum statum quem Christus ad nos veniens admauit: ita ut sit sensus; Nunquid Sioni dicitur homo in ipsa natus est, (& quidem homo abiectissimus ac miserimus externa specie,) qui illam ipsam Sionem in qua natus est, sua omnipotentia fundavit. Qua ratione congeminatione adhibita, pertinet ad misericordiam, hominis nomine connotata, expressionem illustriorem. Et fuit profecto res omnem admirationem superans, quod Rex gloriæ usque eò se deiecerit, ut propter nos, homines, tantula, vitro fragilior omniumque arduosissima esse voluerit, & quid in statu despiciatissimo qui nunquam ulli mortali obtigerit: ut propterea ad eius prænotionem exclamarit Propheta, *Et homo est, & quis cognosces eum?* Et alibi, *Quiescite ab homine cuius spiritus in navibus eius, quoniam excelsus reputatus est ipse.*

Christus cur se toties dicat Filium hominis.

52. Habemus ex his, aliam præter superius adhectas, notionem attributalem vocis homo, prope de Christo dicitur. Nempe quatenus designat non nudè hominem, (quo pacto esset predicatio essentialis,) sed hominem egenum & calamitosum. Eam quippe significationem vocis homo, esse Hebraicis quasi proverbialem, testè aduertit Delrio adagiali 214. veter. Testam. prolatis in eam rem plerisque sacris & profanis testimoniis, quibus appetit continetur quod dixi. Et quia Hebraicis, *Filius hominis*, (ut item Delrio observauit,) idipsum sonat quod homo imbecillis ac miser; habemus ex dictis, quo germano sensu Christus toties in Evangelio nominet se *Filium hominis*. Quo facillè liceat trahere omnes illos, qui aiunt Christum se dicere, *Filium hominis* frequentissimè, ut humilitatem nos doceat, dum consideramus, quod nomen subieciuit, & quo se deiecit nostri causa. Legere est eam interpretationem apud Hieronymum in c. 25. Proverb. ad illud, *Gloria Dei est celare verbum*: ac pulchrè apud Rupertum in c. 3. Ioan. ad illud, *Filius hominis qui est in celo*. Quamquam addit aliam insuper frequentatè à Christo denominationis illius rationem, ex eo ductam quod voluerit Christus ea appellatione se nobis insinuare, ut fratrem & proximum nobis. Eam quippe causam fuisse ait, cur Verbum voluerit homo ex homine fieri, cum potuisset humanitatem creare, eamque assumere non contracta illa erga nos proximitate, quam generatio illa similis nostræ nobiscum intulit. Laudo sensum pietatis, sed prior expositio videtur simplicior; eamque firmant quæ latius attulimus tractantes causam Christi effectiuam.

Usus Doctrinae.

53. Est quod in hac meta, benignitatem Verbi Dei suscipiamus, & glorificemus. Voluit enim fieri homo, & homo homo, ac filius hominis, id est, res despiciatissima & abiectissima, ut nos

efficeret Deos. Audi Origenem hom. 2. in diuersos, *sub finem*. [Ad hoc Verbum in carnem descendit, ut in ipsum caro, id est homo crederetur, per carnem in Verbum ascenderet, ut per naturalem Filium vnigenitum, multi filij efficiantur adoptiui. Non propter seipsum, Verbum caro factum est, sed propter nos, qui non nisi per Verbi carnem, potuissimus in Dei Filios transmutari. Solus descendit, ut cum multis ascenderet: De hominibus facit Deos, qui de Deo fecit hominem.] Eadem habet S. Chrysostomus hom. 2. in Matth. ad illud, *Liber generationis IESU CHRISTI*. Collinat eodem S. Augustinus tract. 25. in Ioan. tractans illud Christi de seipso. *Hunc enim Pater signauit Deus*, quod sic glossat. [Iste & Filius hominis, & Filius Dei est. Iste homo etiam Deus est. Alio loco interrogans discipulos ait, *Quem dicunt esse homines filium hominis?* Et illi, *Alij Ioannem, alij Heliam, alij Hieremiam, aut unum ex Prophetis*. Et ille, *Vos verò quem me dicitis esse?* Respondit Petrus, *Tues Christus Filius Dei viui*, ille dixit se filium hominis, & Petrus eum dixit Filium Dei viui. Optimè ille commemorabat, quod misericorditer exhibuerat. Ille commemorabat, quod in claritate permanebat. Verbum Dei commendabat humilitatem suam, homo agnoscebat claritatem Domini sui. Et reuera fratres, puto quia iustum est: humiliavit se propter nos, glorificemus illum nos, Non enim filius hominis propter se est, sed propter nos.

54. Attexenda insuper est Philonis Carpathij consideratio ad illud Cant. 7. *Coma capitis tui, sicut purpura*. Vbi, immanis ingratitudinis reos agit, homines qui Deum hominem & filium hominis factum, vix meminerint; gratissimoque animi sensu non colliquecant, ea ex causa. Hæc enim ait præter cetera. [O incomparabilem vim amoris! ô summam bonitatem! ô infinitam sapientiam! Quid te mouit ad hominem creandum? Quid rursus ad eundem redimendum. Solus amor, quo cuncta ex nulla subiecta re creasti. Hæc quæso parumper animaduerte ingrati, hæc cogitate superbi, hæc meditemini avari. Videte carnales, an maior vlla vis amoris esse possit, quàm quæ Domini nostri Iesu Christi erga nos fuit, extratque quotidie, & durat æterna. Deus immortalis, æternus, immutabilis, omnipotens, creator omnium, ac rector, summa sapientia, cui cælum sedes, & terra scabellum pedum eius, qui cuncta pugillo virtutis suæ continet, nullius egens, amore victus hominis, è cælo descendit: veterum virginis ingressus, humanitatem nostram, imò suam (ipse enim nos fecit, non ipsi nos,) assumpsit, factus aliquando perfectus homo, idemque mortalis, qui semper increatus est, & immortalis; factus patibilis qui semper immutabilis, ut nos ab sempiterna morte redimeret, quam sua ipsius culpa primus ille parens omnium Adam, sibi met & cæteris de se nascituris infelicitissimè intulerat. Nos tamen immemores, nos ingrati atque superbi, tot ac tanta tamque immensa summi Dei beneficia, facillè obliuiscimur, atque negligimus. O miseri planèque calamitosi, quicumque Christianorum non hæc assidue recordantur, eorumque auctorem Deum ipsum optimum maximum, non sanctissimè colunt, ac prædicant.]

S. Chrysostomus, in ipsis quoque vocibus
B 3 deno

denominantibus, magnam vim facit homil. in illud, *Asitis Regina*. [Nomina (inquit) diuina sunt, & humana. Accepit à me ipse Dominus, & dedit mihi. Dicit proinde. Da mihi tua, & accipe mea: meorum indigentiam habes, nullius ego rei sum indigus, sed tu. Substantia siquidem mea, incorrupta, nec villo æuo labefactanda perseverat. Tu autem homo es corpori confertus. Cuiusmodi sunt quæ à me accipit, quales item assimilationes: Ipse Deus cum sit, me etiam vocavit Deum: Illhic natura rei, hic honore nominis. *Ego dixi Dii estis, & Filij excelsi omnes*. Verba quidem sunt hic; illhic verò rerum natura. Vocavit me Deum; hoc enim me dignatus honore est. Vocatus est ipse homo, vocatus est idem filius hominis, via, ianua, petra. Hæc à me accepit. Quæ autem verba mihi dedit, illa à sua ipsius natura est mutatus.]

55. Docemur verò insuper ex dictis, Christi humilitatem demississimam consecrando, si quæ in nobis sunt eximia & splendida, præmere. Si enim Christus qui rapinam non arbitratur esse se æqualem Deo, de diuina tamen profapia ferè tacebat; nec nisi rarò, hoc est cum necessitas boni nostri & honoris paterni ita ferebat, agere de ea audiebat; ut quid nos eximia nostra, si quæ sunt, perpetuò iactare ac exponere non erubescimus? Socratem refert S. Cyrillus lib. 6. in Iuliam. à medio, non cessasse de patre marmorario, & de matre sua obstetrice loqui; (vnde suffundantur necesse est, qui obsecrum genus quibus possunt artibus celant alios) non tamen ea humilitas, ad Christi humilitatem pertigit. Verè enim Socrates iis parentibus ortus erat. At Christus ignobilitatem generationis humanæ, illustrare in immensum poterat, prolatis diuinis natalibus, de quibus tamen sobriè admodum, nec nisi adactus necessitate, locutus est. [His auditis abscondamur, quod ab eo tantum distamus quem imitari iubemur.] Verba sunt Chrysostomi per aliam occasionem hom. 80. in Ioannem, hic maxime apta. Quantum enim est quod Christianorum plerique, non modò publica esse cupiunt vera decora queis potiuntur, quoad natales aliæque ex sensu carnis illustrata, sed etiam eminentis titulis splendore studiosè nituntur supra verum? Et prouecta est ad fastigium vsque, iniquitas ea in parte: quandoquidem ut non semel deplorant Ascetici, ad eos quoque qui mundo in speciem calcato institutis perfectioribus adhæserunt, pertigit contagium, quibus iure illud occinas. *Argentum tuum versum est in fecuriam*.

CAPVT III.

Christus, Bonus, Bona, Bonum.

56. Cui titulo *Magni Dei*, & cum titulo etiam *Hominis Dei*, nexus & complicatus est titulus *Boni*. Nam ut ipse Christus apud Matheum c. 10. dixit, *Nemo bonus nisi vnus Deus*. [Quod ideo Dominus dixit, (ait Facundus l. 6. c. 3.) ut admoneret illum, Deum se credere, si vellet eum verè bonum confiteri, quia tanquam cordis inspector, videbat ab eo se hominem tan-

tummodò, non etiam Deum credi. Quamuis ergo videatur quibusdam Hæreticis, non intelligentibus, bonum se negasse; Catholicis tamen intelligentibus, Deum se insinuas, magis apparet.] Eadem autem imperfecti operis in Matth. hom. 33. qui in hoc puncto est omnino Catholicus, & ab Arianis qui opus illud variis locis inquinant, planè auersus. Ait itaque de Christo agente cum Phariseo, qui eum vocauerat Magistrum bonum, [Laudem sibi oblatam ab eo repulit, quia non quasi Deum, bonum; sed quasi hominem, bonum eum dicebat: quod non fecisset, si ille quasi Deum bonum, bonum eum dixisset. Et verè quantum ad Iudæos, qui vnum Deum colebant, & Christum Dei Filium non agnoscebant, nemo erat bonus, nisi vnus Deus. Apud fideles autem, sicut vnus Deus Pater, est bonus; sic & vnigenitus Deus nihilominus bonus est. Puto autem, si dixisset etiam *Magister Sancte*, aut etiam *Iuste*, similiter respondisset; quid me dicis Sanctum aut Iustum? Nemo Sanctus, nisi vnus Deus, nemo Iustus nisi vnus Deus.]

Non modò autè Christus quæ Deus est, bonus est, sed etiam S. Augustinus l. 1. de Trinit. c. 4. fusè prosequitur, denominationem *boni* in Christum Deum & hominem, simpliciter non cadere: quia quamuis Christus in iudicio sit futurus bonus rectoris corde, tamen à malis quoque videbitur, quibus bonus non erit. Solus Deus, omni ipsum videntis est bonus. Concinnant varij Patres, cum in disputationibus aduersus Arianismam, illud Christi responsum in eius diuinitatem impie intorquentes; ut S. Hilarius. l. de Patris & Filij vnitatis, & l. 9. de Trinit. Epiphanius. hæc. 69. Nyssenus late orat. 10. (imo 11.) in Eunom. Tum in caput 19. Matthæi, vel 18. Lucæ, aut 10. Marci, quibus illud Christi dictum refertur. Itaque tantum abest, ut quicquam Arianis in eo Christi responso letatur aut metatur, ut potius validissime ex eo constentur.

Christi etiam quæ Dei hominis, bonitas explorata.

57. Non est tamen præsentis instituti, Christum quæ Deus est, bonum monstrare. Idque præstare, hominis propè fuerit otio abotenti, si ad confirmationem, & non ad expressionem & suauitatem tantæ bonitatis referatur disputationis, in quam Arianorum inportunitas Patres plerumque abripit, vel renitentes. S. Ambrosius splendide id exequitur l. 2. de fide c. 1. Siomachatus ipso capitis initio, in sacrilegam de verbi Dei bonitate disceptionem. Cadit autem huc perbellè, elegantissima apud eundem Ambrosium serm. 9. in Plal. 118. Dei, atque adeò diuini Verbi expressio, specie pulcherrimæ arboris, cuius fructus sunt Angeli, fructus item rationabiles homines; (quos ait esse sanctos significans qui vitis ferdent, & ut irrationabilia animalia vitam exigunt, homines non esse, sed adopertas specie humana bestias, ut loquitur c. 1. allegato:.) præterea eiusdem arboris fructus sunt, qui nascuntur in terra: fructus denique, virtutes hominum. Ex qua tam eximiorum fructuum enumeratione, concludit S. Ambrosius secundum Euangelicam regulam, bonum esse Dominum, quia arbor bona bonos fructus facit.

Christus, Bonus, bona, bonum. 23

cit, & ex bonis fructibus de arboris bonitate merito pronuntiatur. Legenda in super perelengans disputatio S. Hilarii in Psal. 52. ad illud, *Non est qui faciat bonum*. Diuinum namque deus esse bonitatem, & Deum solum esse perfectum ac verum bonum, nos autem non nisi imperfecte, perelengantem tradit. In quam rem egregie quoque diligit S. Augustinus Epistola 54. Non sustineo in hac disputatione longiores moras, quod imaginem bonitatis diuine quæ est Verbi nomenclatura Sapientia, expressam inquam, effigiem diuinæ bonitatis insinuat, vt in calce illius primi capitis interpretatur S. Ambrosius, audire ab impijs expertem bonitatis, pollutum sit, & inquinatio audientium.

Quod præfens locus postulat, hoc exequatur. Christum siue Verbum in carne nostra spectemus. Eius bonitas, est explorata. Idque insinuat, omne flagitium superare, affirmat S. Epiphanius hæresi 69. quæ est Arianorum. Et veluti stupore defixus exclamat. [Si qui tot bona nobis fecit, non bonus apud ipsos iudicatur, & quis adhuc flagitiosior hoc fuerit? Qui animam suam pro omnibus dedit, qui vltroque mente ad patendum venit, passionis exorsus existens, qui peccata nobis condonauit, qui sanationes in omni Israël perfecit, qui ex bonitate sua tantum, hominum genus in bonitate ad Patrem congregauit, qui bonitatis perfectus est, & pacis Dominus, qui supernè ex Patre bonum Verbum ex bono Patre genitus est, qui datalimum omni carni, qui operatur in hominibus & omnibus ab ipso, factis omnè bonitatem, non bonus apud ipsos iudicatur.] Nylfentem orat. 10. (imo 11.) in Eunom. [Quid enim ad improbitatem, quis inuenerit actius, quam neque bonum esse eum, qui in forma Dei est, quoque non est arbitratu rapinam, esse Deo æqualem? Sed qui ad humilitatem naturæ humanæ descendit, idque pro sola sua in genus humanum benevolentia hoc fecerit? Cuius causa (dic mihi), hæc Domino redditus? Vt enim Moyses ad Israëlitas voce. Non bonus, qui te cum pulvis iuamini es, diuina forma corruptam, inanimatam imaginem suæ potentie erexit? Non bonus qui propter te, formam assumptam & pro gaudio præfente, tui peccati afflictiones, & cruciatus absterit, & pro tua morte se pretium dedit, & pro nobis maledictum, siue execratio, & peccatum, factus est?]

Christus, absolute Bonus, ex Iob.

38. Est igitur Christi bonitas extra contro-
uersiam, tum quæ Dei tantum, tum quæ homi-
nis Dei, quæ est consideratio huius loci propria,
in qua tantisper haerendum est, eo solido funda-
mento iacto, quod in diuinis codicibus quibus
Spiritus sancti sensus reconduntur, Christus an-
tonomastice bonus, aut etiam *ipsum bonum*, ap-
pellatus habeatur non vno loco: iure sanè mul-
to potiore, quam Antenor ille Cretensis, quem
Ptolomæus Hephæstion apud Phociam Cod.
166. in libri quinti breuiculus scribit *ἀντήρ* ap-
pellatus, quod Cretenses *bonum* nominant *ἀντήρ*:
aut quàm Phocion, quem idem Cod. 245. licet
durum, nomen *boni* adeptum refert. Scripturæ
insignia loca, quibus Christus bonus est nomi-
natus, appendo nonnulla partim ex veteri, par-
tim ex nouo instrumento.

Perillustis est locus apud Iobum c. 9. quo
sancti viri hæc querela continetur. *Dies mei
velociore fuerunt cursore, fugerunt & non viderunt bonum*. Quis hic fuerit cursor, quæ ce-
lestissima fuga dierum, quod bonum cuius vi-
sione per eam fugæ celeritatem priuari se que-
ritur, accipe ex D. Gregor. interpretatione. [Cur-
foris officium est, securura nuntiare. Omnes
igitur electi, qui ante aduentum Redemptoris
orti sunt, quia hunc aut audiendo tantummodò,
aut etiam loquendo nuntiarunt, quidam quasi in
mundo cursores fuerunt. Sed quia ante præsto-
latum Redemptoris tempus se subtrahi præ-
vident, transire se cursore velocius dolent; diē-
que suos esse breues ingemiscunt, quia vsque
ad videndam Redemptoris lucem minimè ten-
duntur. Vnde aptè dicitur; *Fugerunt, & non vi-
derunt bonum*. Omnia quæ creata sunt, bona
sunt. Moysè attestante, qui ait, *Vidit Deus cuncta
quæ fecerat, & erant valde bona*. Sed hoc solum
bonum principaliter bonum est, per quod hæc
omnia bona sunt, quæ bona non principaliter
existunt, de quo bono veritas per Euangelium di-
cit; *Nemo bonus, nisi solus Deus*. Quia igitur an-
tiquorum Patrum prius dies finiti sunt, quàm
mundo Deus in carne monstraretur, rectè nunc
de iisdem diebus dicitur; *Fugerunt, & non viderunt bonum*; ac si aptè diceretur; ante expec-
tatum tempus elapsi sunt, qui ad Redemptoris
præsentiam, peruenire nequiverunt.]

39. En bonum quod Patres non viderunt, bo-
num absolute & antonomastice dictum, Chri-
stum Dominum. Eius nos boni fructum tene-
mus, eo fruimur; præfens verò ad illud saluare
vteunque præconceptum, & suspirare à longè
non autem eo frui cōcessum est. Odorem Chri-
sti venturi exceperunt aliquatenus, omni præ-
terea vsu negato. Quæ causa est cur concinnè
omnino S. Gregorius, eodem loco, apter anti-
quis Patribus verba illa quæ ibidem sequuntur
apud Iobum. *Pertransierunt quasi naues poma
portantes*, quæ sic glossat. [Hi qui poma defe-
rentes, maria transmeant, ipsi quidem fructuum
odore perfruantur, sed eorundem fructuum
aliis cibos ferunt. Quid igitur antiqui Patres,
nisi naues poma portantes extiterunt? Qui diui-
næ Incarnationis mysterium prophetantes, ipsi
quidem spei odore positi sunt, sed nobis fru-
ctum de eiusdem spei perfectione detulerunt.
Quod enim illi expectando odorati sunt, hoc
nos cernendo & percipiendo satiamur. Vnde &
Redemptor eisdem discipulis dicit; *Alij labo-
rauerunt, & vos in labores eorū introissis*: quorum
videlicet dies comparantur nauibus, quia de-
currunt. Et rectè poma portantibus; quia ele-
ctos omnes quos ante Redemptoris præsentiam
gestauerunt, per prophetia valuerunt spiritum
expectatione refouere, non autem manifesta
exhibitione reficere. Vel certe, quia naues cum
poma portant, hæc paleis admisceant, vt ad
terras illas perducant, Patrum præcedentium
dies, describuntur nauibus poma portantibus
similes, quia antiquorum dicta, in eo quod
mysteria spiritualis vitæ denunciant, per inter-
fusam hæc historiæ stipulā seruant, & opertum
nobis fructum spiritus deferunt, cum carnalia
loquuntur.] Quia tamen sic procul conspiciari,
nec nisi opertam prospicere tantæ felicitatis
materiam, non est ea vel per contuitum frui;
idcirco querebatur Iob conditionem suam, &
fugam

fugam celeritatem dierum suorum, ob non visum bonum: utique Christum quem suspirabat, ut & ceteri antiqui omnes: de quo luculenter Rupertus lib. 5. de processu Spiritus sancti cap. 7. & S. Chrysostomus in Psal. 13. ad illud, *Omnes declinauerunt.*

Idem ex Apostolo Rom. 5.

60. Est in eandem sententiam locus apud Apostolum Rom. 5. iuxta Origenis interpretationem in eius loci commentario corrigentis Marcionis expositionem quam tacito nomine refert. Ait Apostolus, *Vix pro iusto quis moriatur: Nam pro bono, forsitan quis audeat mori.* Arius quidem referente S. Hieronymo q. 7. ad Algasiam, bonum pro quo quis audeat mori, interpretabatur Patrem: Iustum vero aiebat esse Christum, cui datum est omne iudicium. Pro Patre ergo, quem solum agnoscebat bonum, iuxta illud cui errorem suum inedificabat, *Nemo bonus nisi solus Deus*, mortuos esse plerisque affirmabat. Quomodo vero posset ad iustum, id est (ut ipse somniabat) ad Christum aptare quod vix pro eo quis appetierit mortem; hoc vero est quod S. Hieronymus negat percipi posse. Tam multa enim Martyrum myriades pro Christo occubuerunt, ut nulla ratione effugere liceat, vix aliquem pro eo cecidisse. Magis consequenter blasphemauit Marcion; eodem referente Hieronymo. Nam bonum interpretatus Deum noui Testamenti, eiusque Filium Christum; iustum vero affirmans esse Deum Testamenti veteris ultorem & seuerum, addebat vix pro iusto quemquam mortem excipere, quia perpauci fuerunt in veteri lege martyres: pro bono autem, id est, pro Christo, innumera-biles cecidisse. Quam expositionem plane dishonestar admista blasphemata. Neque refert tertiam S. Hieronymus, errore liberam, qua iustus pro quo vix quis moritur, sit lex Moisaica, bonum autem sit lex Christiana, quae est ferè Marcionis expositio, sed errore expurgata. Quod verò ei obicit S. Hieronymus, non posse iuxta eam valere quod dixit Apostolus, *Forsitan quis pro bono audeat mori*; cum non sit ambiguum, nec cum vacillatione proferendum, an aliqui pro Christo & lege Evangelica ausi sint mori; facile depelleretur si res ferret, monstrando vsum particulæ *forsitan*, aut forte, in Scripturis non semper ferre dubitationem vel rei minus explorata incertitudinem, sed plerumque insinuare libertatis expeditionem ex qua res ita fiat vel subeatur, ut posset non fieri aut subiri. Per otium id tradit S. Ambrosius lib. 2. de Penit. cap. 5. qui Ethnicos quoque eodem modo voce illa vfos demonstrat. Quia ergo Martyres voluntarie Deo sacrificant, facile posset ea expositio à telo proposito indemnis praestari, nisi aliunde conuelleretur. Eam verò quoad secundam partem quæ per bonum pro quo quis audeat mori, Christum intelligit, ratam habet Origenes, circa solam priorem dissentiens. Mentem eius ex subiectis verbis prospicere licebit. [Edocemur nos, quod Christus non pro piis, sed pro impiis mortuus est. Impii namque eramus, antequam conuerteremur ad Deum: & Christus utique mortem pro nobis antequam crederemus, excepit: quod proculdubio non fecisset, nisi nimiam erga nos habuisset, & abundantissimam charitatem; vel

ipse Dominus noster Iesus Christus moriendo pro impiis, vel Deus Pater vnigenitum suum pro Impiorum redemptione tradendo. Cum enim vix aliquis pro iusto moriatur, & dubitet vnusquisque mortem subire, etiam si mortis iusta sit causa, quantus est hic, & charitas eius erga nos quanta pensanda est, qui secundum illud tempus quo passus est, pro impiis, & iniustis mortem perpeti non refugit: In quo vique summa illius diuinæ bonitatis indicium est. Nisi enim esset hic ex illa veniens substantia, & illius Patris Filius, de quo dictum est, *Quia nemo bonus, nisi vnus Deus Pater*, tantam vique erga nos bonitatem non potuisset ostendere. Vnde quia ex hoc tantæ bonitatis indicio: ipse esse hic agnoscitur bonus, pro hoc bono forsitan quis audeat mori. Cum enim cognouerit vnusquisque tantam erga se bonitatem Christi, charitatemque eius habuerit in corde diffusam, non solum mori pro hoc bono, sed & audacter mori desiderabit. Quod rebus ipsi & operibus sæpè videmus impleri; cum hi in quorum cordibus abundanter diffusa est charitas Christi, sponte etiam, & cum omni audacitate semetipsos persecutoribus offerunt, & nomen Christi audiente mundo coram Angelis, & hominibus constituentur; ut non solum iniuriam pati pro nomine eius, sed & mortem pro hoc bono subire audeant: quod quamuis pro iusto, quis perfert? Est enim amor vite huius tantus, ut etiam cum iusta causa mortis adueniret, vix vnusquisque mortem patienter accipiat. Iusta autem causa mortis videtur, cum nature legi defertur, & quamuis iustum sit conditioni mortalitatis, vix tamen amplectitur animus nature legibus cedere. Vix ergo pro iusto quis moritur. Nam pro bono audeat quis mori, & audacter occumbit, præcipue si intellexit, quia cum adhuc secundum tempus impij essemus & infirmi, ipse prior pro nobis mortuus est: & quomodo non qui hæc sibi ab illo præstita prius esse cognoscit, mortem quam ille malis impendit, huic bono reddet? Non præsto, hanc interpretationem menti Apostoli & coherentia contextus respondere, quam qui cupiet habet à quo eam petat S. Hieronymum q. illa 7. Tantum itaque refero, quid plane præ Origenes de Christo in Scripturis bono antonomastice, sit commentatus.

Rursus ad idem Apostolum Rom. 10. vocant Christum, Bona.

61. Alius locus quem in eandem rem subicicio, potest & veteris & noui Testamenti censei, cum extet apud Isaiam c. 52. allegetur autem ab Apostolo c. 10. ad Rom. *Quam precibris super montes (ait Isaias), pedes annuntiatoris & prædicantis pacem, annuntiantis bonam prædicantis salutem, dicentis Sions regnabit Deus tuus.* Apostolus interpretes 70. secutus, in plurali numero extulit hoc modo. *Quam speciosi pedes euangelistarum pacem, euangelistarum bona: & de Apostolis exponit, quorum speciosi pedes, id est, amabilis aduentus, & tempestiua (vt alij ex Græco vetterunt) prædicatio euangelizauit pacem Deum inter & homines, euangelizauit item bonum seu bona. Cætera circa eum locum, alteri considerationi permittamus. Nunc quid illud sit bonum, aut multitudinis numero bona, vestige*

religemus. Origenes l. 8. commentar. in epist. ad Rom. Sic hoc exponit. [Vnum est verum bonum Deus, cuius imago bonitatis, est filius, & Spiritus eius, qui dicitur bonus. Itud ergo vnum bonum, quia in Deo Patre & Filio & Spiritu sancto est, bona nominatur. Hoc est enim quod annunciant Evangelistae, secundum praeceptum Domini & Saluatoris nostri, dicentis; *Ite, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti.* Hæc sunt ergo euangelizantium bona.] Apparet non nihil obtortum esse interpretationem. Neque enim simpliciter & absolute loquendo, tres personæ Augustissimæ Triadis, bona plura dici possunt: etiam cum additamento, quo fiat restrictio bonitatis ad personas quæ tales, enunciari de eis possit multiplex bonitas, siue perfectio, nempe relatiua, vt latè versat Suarez l. 3. de Trinitate. c. 9. & 10. Apostolus autem sine determinatione vlla, ait Euangelizari per Apostolos bona.

6a. Quare commodior est alià eiusdem Origenis interpretatio, quam eidem loco Iamz adhibet præfatione in Ioan. verbis illis, [Itaque bona euangelizans illi, quorum pedes sunt pulchri; bona inquam, scilicet Iesum. Nec miretur quispiam, si nomine bonorum, numero multitudinis, exposuimus annuntiarum Iesum ab euangelizantibus. Expositis enim rebus nomina habentibus, quibus Dei Filius nuncupatur, sciemus quomodo multa bona sit Iesus, quem annunciant ij quorum speciosi sunt pedes. Vita, bonum est vnum; at Iesus est vita. Bonum alterum lux est mundi, lux vera, lux hominum. At hæc omnia dicitur esse filius Dei. Ad hæc præterquam quod vita & lux est, aliud etiam est bonum, iuxta considerationes nostras, veritas scilicet. Rursus est aliud bonum, quod est quartum bonum, nempe via, quæ ad hæc bona nos conducit. Hæc autem omnia Seruator seipsum esse docet, dicens; *Ego sum via veritas, & vita.* Quomodo autem non bonum est resurgere hominem ex casso puluere, & mortalitate, hocque à Domino assequi in quantum ipse Iesus est resurrectio: qui etiam, (inquit.) *Ego sum resurrectio.* Quin & osium etiam, per quod ad summam beatitudinem quis ingreditur, est bonum. At Christus, inquit, *ego sum osium.* Quid verò opus est verba facere de sapientia, quam condidit Deus in initio viarum suarum in opera sua, quæ ad gaudebat Pater ipse, oblectatus in multifaria ipsius pulchritudine intelligibili, quæ solis intellectualibus oculis cernitur, quæque considerantem diuinam pulchritudinem, ad amorem cælestem inuitat? Bonum enim est Sapientia Dei. At hoc quoque præter ea quæ supra recensuimus, ij annuntiant, quorum pedes sunt pulchri. Potentia Dei præterea octauum nobis bonum annumeratur, qui est Christus. Verum enim verò, haud silentio prætereundum est illud Verbum, quod cum Patre vniuersorum est Deus. Namque & hoc bonum nullo alio bono est inferius. Itaque beati, qui admiserint hæc bona, quique perceperint ea, ab iis qui pedes habent pulchros, atque qui euangelizant.]

Est mox. [Quis autem ambigat, an id, quod per se iustitia est, quodque per se sanctificatio, atque per se perfecta redemptio est, sit bonum? Quæ etiam ipsa, Iesum euangelizantes, euangelizant; dicentes eum fuisse factum nobis iustitiam à Deo, & sanctificationem, & redemptionem. Quæ autem scripta sunt ab his de ipso, vix numerari poterunt, docentia nos subtiliter considerare, ex iis bonis quæ difficulter numerantur, quæque scripta sunt, quomodo multitudo bonorum sit Iesus, quæ in ipso quidem sunt, in quem beneplacitum fuit omnem plenitudinem diuinitatis corporaliter habitare, haud tamen à literis continetur. Quid dico à literis? quando & de toto mundo dicat Ioannes; *Nec ipse opinor, mundus caperet eos, qui scriberentur libros.* Dicere ergo Apostolos euangelizare Seruatorem, perinde est, ac si diceremus eos euangelizare bona omnia. Quamobrem hic est ille qui à bono patre accepit, vt esset tot bona: vt vnusquisque eo quod capit, vel iis quæ capit, eum per Iesum ea perceperit, fruatur bonis.]

Aspiratur planè S. Ambrosius epistola ad Irenæum. Præfatus enim multa de vero bono, subdit. [Quid euangelizant nobis, nisi Dominum Iesum? hic est pax nostra, hic est bonum illud summum, quia ipse bonus ex bono: Ex arbore enim bona bonus fructus legitur. Denique & spiritus eius bonus, qui ex ipso accipit, & deducit Dei seruos in viam rectam. Quis autem habens Spiritum Dei in se, neget bonum, cum ipse dicat; *An oculus tuus nequam est, quia ego bonus sum?* Hoc bonum veniat in animam nostram, in nostræ mentis viscera, quod propitius Deus dat petentibus se. Hic est thesaurus noster, hic est vita nostra, hic est sapientia nostra, iustitia nostra, pastor noster, & pastor bonus, hic est via nostra. Vides quanta bona in vno bono? Hæc bona nobis prædicant Evangelistæ. Hæc bona requirit David, ait; *Quis ostendit nobis bona?* Et ostendit ipsum esse, bona, subiiciens, *signatum est in nobis lumen vultus tui.* Quis autem lumen vultus Patris, nisi splendor gloriæ, & imago inuisibilis Dei, in quo & videtur & clarificatur Pater, sicut ipse clarificat Filium suum? Ipse est ergo Dominus Iesus summum bonum quod nobis annunciatum à Prophetis, prædicatum ab Angelis, promissum à Patre, euangelizatum est ab Apostolis: qui nobis tanquam maturitas aduenit. Nec solum tanquam maturitas, sed tanquam maturitas in montibus adest, vt nihil acerbum, nihil immaturum in nostris consiliis sit, nihil immitte, nihil asperum in operibus ac moribus; qui primus euangelizans bona affuit. Vnde & ait: *Ipse qui loquebar, adsum;* id est, qui loquebar in Prophetis, adsum in corpore, quod suscepi ex Virgine, adsum interior imago Dei, character, substantiæ, & adsum vt homo, sed quis cognoscit me? hominem enim viderunt, sed operibus supra hominem crediderunt. An non vt homo, cum Lazarum fletet, & rursus supra hominem, cum eum resuscitaret? An non vt homo, cum vapularet, rursus supra hominem, cum totius mundi peccata tolleretur? Ad illum igitur pro-

D peremus,

AUDI

is I.
risto
s II.
tributus
Ti
711

peremus, in quo summi a est bonum.]

Quæ de maturitate in montibus, & Christo ipso primo euangelizante, tradidit Ambrosius, respiciunt locum Isaia, & variam eius lectionem de qua inferius cum de Christo noua creatura. Nunc satis esto, quod agnoscat aperitissime S. Ambrosius, bona quæ à Christo primum annunciata, ab Apostolis iuxta Isaia vaticinium docebat S. Paulus, esse ipsummet Christum, quem agnoscit nomine *boni* antonomastice dicti expressum, etiam si ob immensam quoque bonorum sylvam quam subministrat, appelleretur quoque multitudinis numero *bona*.

Christus, ex Sapientia ac Mose omne bonum.

64. Iuxta Sapientem Prouerbiorum X I. dici potest, *omne bonum*. Ait enim, *desiderium iustorum*, (quod utique Christus semper fuit ab omni aeo, ut propterea dictus sit desiderium collum æternarum, *esse omne bonum*. Et sanè de summo bono, quale ut proximè ex Ambrosio audiuius Christus est, verissime dicitur omne in eo bonum cerni, ut confirmat Aristoteles initio moralium, Eudem. & 1. Ethic. c. 8. reprehendens eum qui templi Delphici faciem tali epigraphè inscripserat, qua negaret cerni vsipiam bona omnia. Hoc Aristoteles, vbiliber aliàs agnoscit verum: respicit autem quoad summum bonum, in quo omnia bonorum genera aggregari proficitur; (honestum, scilicet iucundum, ac vtile,) quod *boni* nomine denotatur. Nam cetera quidem quæ dicuntur bona, cum sint potentialia si vno bonitatis genere exornentur, desuntur altero, v.g. Virtus bonum est honestissimum, sed insuauis, & amaritudinibus infossum. Diuitiæ sunt bona vtilia, & *xphuata*, ut plerumque inhonesta; semper certè acerba, & infinitis obsepta spinis; cum ut acquirantur; propterea enim *res parit*, dicuntur, tanquam connixi patientum angores referentè comparatæ, iuxta S. Augustinum 9. Trinit. c. 9. Tum etiam ut seruentur, ne vel eas fur abstrahat, vel situs corrumpat. Tandem volutates, suauitate aliqua ablandiuntur fruendi: Sed ea suauitatis stilla, immensam habet insuauitatis adiunctionem ut non iniuria dixerit Encolpius apud Petronium in satyr. [Apes ideo pungunt, quia vbicunque dulce est, ibi & acedum inuenies.] Et Apul. 4. florid. [Verum verbum est profectò quod aiunt; coniugatio vbique est mellis & fellis: vbi vber, ibi tuber.] Hæc cum ita se habeant circa bona quæuis creata, felicitatem tamen omni bonorum genere, honesto, iucundo; vtili, pacifice cohabitantibus redundare, proficitur Aristoteles; redarguens circa hoc eum quem dixi Delphicæ epigraphes Autorem: redarguendus & ipse, quatenus agnoscit in summo bono quale ibi profitebantur, rationem boni vtilis, cum nihil sit à ratione summi boni, magis alienum relatione ad aliquid vltius, quæ est bono vtili planè intima. Qui tamen natus Aristotelicæ doctrinæ; in summo bono quod S. Ambrosius ex Apostolo & Isaia ostenta-

bat, locum non habet. Quia enim in Christo & Deitas & humanitas consociantur, penes utramque & bonum honestum esset iucundum; peculiariter autem ratione humanitatis habet rationem boni summi vtilis, ac medij exquisitissimi, seu veræ viæ veritatem & vitam. Itaque de Christo illud accipere licet, *desiderium iustorum, omne bonum*.

65. Et deprehendo ita planè accepisse Cyrillum Hierosolimit. Catech. 10. quod Exodi 33. roganti Moysi, *ostende mihi gloriam tuam*; respondit Deus, *ego ostendam omne bonum tibi*. Hoc est, *Christum mem.* Idque S. Cyrillus eruit ex his quæ statim subduntur. Addit enim Dominus: *non poteris videre faciem meam, non enim videbit me homo, & viuet.* Hinc Verbi diuini humanitatem merito fuisse decretam, agnoscit S. Cyrillus, dicens. [Propterea sanè cum Deitatis personam nemo viuis potuit videre, humanitatis personam recepit, ut videntes viuamus.] Eodem quoque aptat sequentia verba textus. *Ece est locus apud me & stabis supra petram, cumque transferit gloria mea, ponam te in firmamine petra, & protegam dextera mea, donec transeam tollamque manum meam, & videbis postera mea, faciem autem meam videre non poteris.* In his omnibus ininuatum Christum, atque ad id ipsum esse illud, *omne bonum* quod ibidem Deus Moysi pollicetur, censet S. Cyrillus.

Quoniam quod locationem Moysi in foramine ad videnda Dei posteriora refert ad angustias hic nostras, quibus Deum per exiguum dūtaxat foramen conspiciamus, apertius in rem nostram accipitur à variis Patribus ut à Gregorio Nysseno, l. de vita Moysi, vbi cum præmisisset de textu proposito varæ quæstionæ: Quid ille lapis; quæ illa capacitas in lapide, quæ illa manus Dei quæ os lapidei foraminis retinet, transitus verò Dei quis sit, aut quid posterius eius quod Moyses videre permittitur? his inquam præmissis, respondet post aliqua. [Quoniam Christus lapis est, ut Paulo placet, omnem autem bonorum spem in Christo firmiter esse credimus; qui bonum aliquod adeptus est, is in Christo est, qui omne bonum continet: Qui verò ad Christum peruenit, & à manu Dei rectus est, manus autem Dei, quid aliud esse potest quam creatrix rerum virtus? Ipse vnigenitus Deus, per quem omnia facta sunt, qui & currentibus locus est, & via, ut ipse dicit, & lapis confirmatorum, & domus quiescentium qui ad hunc, inquam, peruenit; Is audiet vocantem, is in posterioribus vocantis constituetur.] Si videlicet Christum præcuntem sequatur, & imitatione exprimat, quod ibidem pluribus exponit Nyssenus, & benè etiam hom. 12. in Cant.

66. Fusè quoque & diligenter locum illum Exodi, vniuersum de Christo exponit S. Augustinus 9. 154. in Exodum & Helychius 1.5. in Leuit. c. 16. qui omne bonum Moysi ostendendum negata visione faciei planè refert ad ostensionem Incarnationis siue posteriorum Domini, quæ Moysi sunt præmonstrata. Helychij locus est luculentus, ex

ex quo partem exhibeo. [Quid Dei possit videri, ipse aperte subdidit, dicens; *Ecce est locus apud me, flabis super petram*, id est Ecclesiam, & confessionem quæ in eo est, cum fide, dicens: *quicumque transibit gloria mea*, significans Christi ad homines transitum; & *ponam te in foramine petra*, id est, in leges sicut per foramen angustum, ad confessionem Christi, & fidem, per eam transimus, unde & pædagogus noster ad Christum, lex esse, per Paulum dicitur. *Ei ponam super te manum meam*, signis videlicet, & miraculis, quæ cum eis faciebat, donec transiret, tollamque manum meam, & videbis posteriora mea. Quando ergo à populo Iudaico, in cuius nunc figuram, utpote principem populi Moysen accepit, protectricem Deus abstulit manum, & sua eum virtute nudavit, in tantum ut Romanis tributa præstarent, & sub leges eorum & principes degerent, tunc viderant posteriora Dei, id est, Dei Incarnationem: posteriora autem eius, quia videlicet in vicinis est temporibus incarnatus, *Faciem autem non videbitis*, ait, substantiam videlicet divinitatis.]

Nec alia iam olim mens Origeni. Homilia enim 12. in Ierem. tractans cauernas petrarum de quibus Ieremias c. 16. sic scribit. Vade possum intelligere petras? Unde caueas petrarum? Venio ad Exodum, quæro aliquam interpretationis occasionem, ibique inuenio volentem Moysen videre Dominum, & Dominum eidem promittentem, atque dicentem; *Ecce pono te in cauerna petra, & conspicias posteriora mea, faciem autem meam non videbis*. Si consideres, quid ibi petra dicatur, & foramen petrae, intelligis & caueas petras, & petrarum foramina. Quæ igitur est petra? Dominus Iesus Christus. *Bibebant enim de spiritali sequente eos petra*: & *super petram statuit pedes meos*, in trigésimo nono Psalmo dicitur. Quod est foramen petrae? Vide eum apud Deum Patrem Verbum Deum; videbis integram petram. Vide dispensationem assumpti corporis, videbis foramen petrae, quod per posteriora Dei, iuxta possibilitatem imbecillitatis suæ, humanus intueretur aspectus: hoc enim est, quod ait; *videbis posteriora mea*.

Damascenus item, sub initium orationis de Transfig. [Hodie veteris testamenti auctor ac diuinus legislator Moyses, in monte Thabor legislatori Christo, seruilem in modum, tanquam hero altat, atque humanitatis ab eo assumptæ cognitione illustratur, quam typicè duntaxat olim edoctus fuerat. Hoc enim per Dei posteriora significari dixerim ac iam deitatis gloriam liquidò perspicit, sub petra foramine coopertus, quæ quidem petra Christus est incarnatus Deus, qui carnis suæ tanquam perexiguam quandam rimam, strictim aperuit, immensòque lumine, atque omne oculorum robur superante, altantium oculis perstrinxit.]

S. Bernardus hom. 16. in Cant. posteriora ista, & foramen petrae, ad passionem Christi refferunt. Similiterque ad toram quidem Christi in carne vitam, sed maximè ratione passionis, posteriora illa & transitum accom-

modat, Petrus Venerab. serm. de Transfig. Dom. tractans Moysen in ea apparitionem. Pulchrè Gilleb. c. 10. altercat. in fine. [Est locus, (inquit) penes me, & ponam te in foramine petra. Locus Ecclesia est, petra Christus; foramina, vulnera Christi; Moyses synagoga figura. Quæ synagoga Christi transeuntis videt posteriora; quia Christo ascendente, fidem humanitatis, & passionis eius accepit, quæ præsentem non vidit.] Hoc nobis perinde est, quia semper habemus de huius Doctoris sententia, Christum dici omne bonum, saltem in aliquo suo statu. En igitur omne bonum quod Moysi obiciendum promissum est, Christus Dominus.

Satis itaque ab auctoritate monstratum est, Christo nomen boni omnino conuenire. Nam non placet insistere aliis præterea locis è Scripturis, quibus hoc insinuatim videri possit. Eiusmodi quod est Thomas Cantimpr. l. 2. Apum c. 29. n. 10. vestigans quid in salutatione Angelica magis Deipara attideat, concludit esse eam partem qua fructus ventris eius dicitur benedictus; id est ut ipse quidem glossat, *bonus dictus*, quippe qui sit bonus simpliciter, & essentialiter bonus. Laudanda in Deiparam pietas, non approbanda notatio. Quare ea super sedens ad suffragium rationis progreditur.

Rationes boni respectui in Christo dimissæ.

68. Pareret amplissimus ad excutendum campus, si rationes omnes boni in Christo conspicuas, prosequi oratione, consilium esset. Sed quod hoc loco ea duntaxat Christi attributa consideranda susceperim, quæ ipsum in se Christum spectant de bono iucundo & vili quæ spectant alios, illud duntaxat hoc loco addam ad ea quæ in totius operis vestibulo prolocutus sum; hæc bona eminentissime in Christo reperiuntur: idque indicare quod sæpè tradunt Patres, Christum omnia nobis esse, & quæcunque in humanis suauia vel vilia habentur, in eum maximè & ab imperfectionibus quibus hic sordent descæcata concurrere. [Omnia habemus in Christo,] ait S. Ambrosius l. 3. de virgin. [Omnis anima accedat ad eum, siue corporalibus ægra peccatis, siue clauis quibusdam sæcularis cupiditatis infixis, siue imperfecta adhuc quidem, sed intenta tamen meditatione proficiens, siue multis aliqua sit iam perfecta virtutibus, omnis in Domini potestate est, & omnia Christus est nobis. Si vulnus curare desideras, medicus est; si febribus æstuas, fons est; si grauatis iniquitate, iustitia est; si auxilio indiges, virtus est; si mortem times, vita est; si cælum desideras, via est; si tenebras fugis, lux est; si cibum quæris, alimentum est. Gustate igitur, & videte, quoniam suauis est Dominus, beatus vir qui sperat in eo. Cyrillus Hierosol. Catech. 10. sub initium, non dissimiliter. [Unicuique varius sit saluator ad vtilitatem. Qui enim indigent recreatione & lætitia, illis sit vinea: qui opus habent ut ingrediantur, his constituitur ostium: & qui cuperent offerre orationes, illis sit mediator, summusque Sacerdos. Rursus habentibus peccata, sit ouis, ut pro ipsis mactetur, & omnibus sit omnia, ipse idem na-

curā permanens, qui est. Manens enim idem, & verē immutabilem filij dignitatem habens, tanquam optimus medicus, & doctor compatiens, accommodat se ad infirmitates nostras: S. denique Chrysost. hom. 24. in ad Rom. ad illud induimini Iesum Christum, concurrere in Christum omnes titulos iucunditatis & utilitatis demonstrat, ostendens Christum omnia nobis fieri, siue interna, siue externa respicias. Locum dabo infra sectione 5. initio.

Sistitur in bono absoluto, ratione cuius Christus, bonum, & omne bonum.

69. His ita generatim libatis, quoad bonum iucundum & utile; quod non consentiant præfenti instituto, quo Christi in se spectari & non ad alios comparari attributa prosequimur, de bono honesto dicendum plene hoc loco esset, nisi iam ea tractatio esset in superioribus expedita. Bonum siquidem honestum, extra mores & transcendentaliter sumptum, ut nunc sumimus, nihil aliud est quam rei in se constitutio, & dispositio conueniens, siue perfectio rei consentanea, iuxta illud D. Augustini lib. 3. de lib. arbit. cap. 15. [quicquid est sicut esse debet, bonum est.] Et hoc modo, quicquid est, bonum esse, ferunt illa Phœbadij lib. contra Arrian. [non potest quid esse, quod non sit. Non erit autem, si illi defuerit quod esse debet.] Quia igitur de Christi esse & essentiali perfectione plenè superiùs est actum lib. 2. de aduentibus autem perfectionibus internæ perfectioni superadditis per naturæ & gratiæ concursum, diffusè disputatum est toto lib. 4. ubi & substantiæ & facultatum omnium naturales ac supernaturales perfectiones plenè sunt expositæ, liberamur in præsentia hoc labore. Obiter tantum addam, omnem hanc huiusmodi præ Christo bonitatem nostram absolutam, siue perfectionem, esse imperfectionem; meritoque censuisse S. Optatum superiori capite adductum, omnes nos semiperfectos, Christum solum, verum bonum, verè perfectum habendum esse. Id quod S. Hieronymus cap. 1. contra Pelag. scite eruit ex verbis Apostoli Philipp. 3. quo primum se inter non perfectos recensuit, verbis illis, non quod iam acceperim, aut iam perfectum sim, sequor autem se quo modo comprehendam: Mox se perfectis annumerat, dicens, quotquot ergo perfecti sumus, idem sapiamus. Quam appatenter intra paucas lineas Apostoli cum seipso pugnam, S. Hieronymus ita tollit, ut perfectionem propriè acceptam soli Deo in se, non carne amicto, aptandam dicat: ceterorum autem omnium perfectionem, quam sibi quoque Apostolus vindicabat, imperfectam esse, & perfectionis nomine indignam, profiteatur. Nam ut ait, [cunctorum in carne iustorum, imperfecta perfectio est.]

Hoc ipsum est quod Origenes hom. 2. in Cant. ex eiusdem Hieronymi interpretatione aliis verbis de Christo dixit, tractans illud Cant. 3. sicut malus inter ligna sylvarum, sic dilectus meus inter filios, quod sic glossat. [Om-

nia ligna, omnes arbores, ad comparationem Verbi Dei, sylvarum inferaces existimantur. Ad Christum salus est, omne quod dixeris, & instructuosa sunt omnia, quæ enim possunt dici ad eum comparata, fructifera etiam ligna, quæ videbantur fructibus incuruari, ad collationem aduentus eius, instructuosa monstrata sunt. Ideo ut malum in lignis sylvarum, ita fratruclis meus in medio filiorum.] Nimirum omnis perfectio Sanctorum, & quicquid eis inest frugiferum, tot admittit defectibus & adnatis sylvestribus geminibus scatur, ut nomen perfectionis non sustineat. In solo Christo, omnia bona & frugifera; nihil sylvestre & reprobandum.

70. Possumus sanè ex hac Christi bonitate adeo exquisita & cumulata, & (ut sic dicam,) tam perfecta perfectione, tribuere Christo ea nomina quibus Deus insigniebatur à Platoniceis apud Alcionum in Breuiario cap. 9. Deus enim iuxta eos dicitur *ἀνθρώπων πατρις, ἀνθρώπος*. A seipso perfectus dicitur Deus, & ut Paschasius l. de Spiritu Sancto scite dixit, *fons fluminis sui*. Hoc ad Christum rectè accommodatur, quatenus etiam à Patre accepit omnia quæ habet ut homo, tamen nulli extra se causæ meritoriz debet extima illa dona quæ consecutus est. Omnes quidem mortales ex Christi meritis habent quæcunque habent gratiæ munera, siue magna siue modica. Solus Christus, sine medio, & nemine interposito qui ipsi aliquid promeretur, omnia quæ habet accepit. Quis enim quicquam meretur, cum nemo mereatur nisi ex eo ac per eum? Dicitur item Deus *ἀνθρώπων πατρις* siue omni perfectus, quia iuxta Tullianum cap. 11. Apolog. [imperfectum non potuit esse, quod perfectum omnia] & hoc quoque rectè in Christum cadit, qui cum sit omnium perfectionum ad alios dimanantium fons & origo, nulla potest perfectione destitui, ne elargiatur quod non habet. Et hoc est quod de micantibus Plecadibus in vno coniunctis, dictum est à Iob, interprete D. Gregorio lib. 29. moral. cap. 3. qui eodem aptat illud Zachariæ 3. & 4. *super lapidem unum septem oculi sunt*, & in candelabro *septem lucerna septem*. Autor lib. de oper. Christi caud. serm. de Nativ. ait defixos in Christum infantem Iosephi & ceterorum (si qui fortè aderant) oculos fuisse, quod in eo summo bono omnium bonorum vnita collectio videretur, nec opus esset euagari & mendicare per partes, quod simul in se vno fidelibus omnipotens infantia præsentabat. Tandem dicitur Deus *semper perfectus*, quia nihil ei noui accedere potest perfectionis, nihil decedere. Idem Christus, omnem sanctitatem & gratiam qua collucet, habuit ab initio, & semper retinuit, semperque retinebit.

71. Hæc est igitur bonitas Christi absoluta, siue perfectio, ratione cuius Christus Dominus in seipso, bonus & optimus est, vel etiam ut pleraque scripturas ferre videmus, *ipsum bonum*. Et addi possent illa Zachariæ 9. de Christo: *quid bonum eius est, & quid pulchrum eius, nisi frumentum elektorum, & vinum germinans Virgines*? Sed ea nunc dimitto, quod ad Christum Sacramenta-

libus speciebus obduci pertinent, & potius referri videantur ad bonitatem Christi respectuam, quæ in Sacramento tanta est, ut nihil nobis præterea sit bonum. Quo patet S. Augustinus: 17. ciuit. cap. 20. interpretatur illud Ecclesiasticus 5. non est bonum homini, nisi quod manducabit & biberit. Et quamquam Christus quando hinc peregrinamur bonus nobis & optimus est, cum in Eucharistiæ Sacramento, tum aliis innumeris modis: tamen maxime apparebit bonus suis in mundi clausula, cum amandatis ad æterna supplicia reprobis, fasciculo viuentium se ostendit verè pium, verè bonum. Neque verò auerſatum esse Christum laudem bonitatis, cum interrogauit, cur me dicis bonum, constat ex dictis huius capitis initio. Optime autem illud Christi responſum exposuit S. Hieronymus ad calcem Psal. 142. [In Euangelio] ita habent. Et accedens vnus de scribis, tentans eum ait, magister bone; Et ait, quid me dicis bonum, & non confiteris? sicut si aliquis tentans Episcopum suum quem contemnit, dicat ille: Episcopo; Et ille responderet: Tibi non sum Episcopus, recede à me. Alibi autem non legisti? Bonus pastor ponit animam suam pro ouibus suis. Quid autem melius filio, qui carnem induit propter nos & passus est, & descendens de sua maiestate nouem menses in vtero virginis in sanguine fuit, in cunabulis fuit, passus est per momenta crescere, & verberari, & colaphizari, & crucifigi. Quid hoc melius? Verè bonitatem Christi respectuam, plenè ac fuscè infra prosequimur, sigillatim expensis vasis titulis eam ferentibus, quos appendemus tota, sect. 4. & 5.

Vfus Doctrinae.

75. Vfus Doctrinae de Christo bono, & absolute & respectuè, is esse debet quem collegit S. Bernardus, serm. de quadrupl. debito, nimirum admirari & suspicere Christi erga nos bonitatem, nosque ei planè impares agnoscere, ac humillimè profiteri, quod tam pretiosus tamque perfectus cum esset, nobis tamen & nostro bono sit impensus. Mellificium Christianæ illius apis, in hanc tem, est huiusmodi. [Christo I e s v debes omnem vitam tuam, quia ipse vitam suam posuit, pro vita tua, & cruciatus amarus sustinuit, ne tu perpetuos sustineres. Quid tibi dirum, vel durum esse poterit, cum recordatus fueris, quia ille in forma Dei, in die æternitatis suæ, in splendoribus sanctorum ante luciferum genitus, splendor & figura substantiæ Dei, venit ad carcerem tuum, ad limbum tuum, infixus (ut dicitur) vique ad cubitos in limbo profundi? Quid non suauè tibi, cum tibi collegeris omnes amaritudines Domini tui, & rememotabitis, primum quidem illarum infantilium necessitarum; deinde laborum quos pertulit in prædicando, fatigationum in discurrendo, tentationum in ieiunando, vigiliarum in orando, lachrymarum in compatiendo, insidiarum in colloquendo, postremò periculorum in falsis fratribus, conuictorum, spuro-

rùm, colaphorum, flagellorum, irrisionum, subannationum, exprobationum, clauorum, horumque similium, quæ in salutem nostri generis, triginta & tribus annis operatus, & passus est in medio terræ? O quam indebita miseratio, quam gratuita, & sic probata dilectio? quam inopinata dignatio, quam stupenda dulcedo, quam inuicta mansuetudo, Regem gloriæ pro despiciatissimo vernaculo, imò vermiculo crucifigi? Quis audiuit vnquam tale, aut quis vidit huic simile? Vix enim pro iusto quis moritur; ipse pro iniustis & inimicis mortuus est, eligens exulare à caelis, ut nos reportaret ad cælos. Amicus dulcis, consiliarius prudens, adiutor fortis. Quid retribuam Domino, pro omnibus, quæ retribuit mihi? Nonne si conferrentur in me omnes vitæ filiorum Adam, & omnes dies sæculi, & labores omnium hominum, qui fuerunt, qui sunt, & qui erunt, nihil esset, ad comparationem corporis illius quod spectabile & stupendum est, virtutibus etiam supernis, in conceptu de Spiritu sancto, in ortu de Virgine, in vitæ innocentia, in doctrinæ affluencia, in coruscationibus miraculorum, in reuelationibus sacramentorum? Vides igitur, quia sicut exaltantur cæli à terra, sic exaltata est vita illa à vitæ nostra, quæ tamen posita est pro vitæ nostra, sicut nihil ad aliquid nullam habet comparationem, ita & vitæ nostra, nullam habet ad vitam illius proportionem; cum illa dignior, ista miserior esse non possit. Nec me putes rem exaggerare sermonibus, quia hic deficit omnis lingua, nec sufficit oculus vel ad inuendendum tantæ dignationis arcanum. Cùm ergo ei donauero quidquid sum, quidquid possum, nonne istud sic est, sicut stella ad solem, gutta ad fluuium, lapis ad montem, granum ad aceruum? Non habeo nisi minuta duo, imò minutissima, corpus & animam; vel potius vnum minutum, voluntatem meam, & non dabo illam ad voluntatem illius qui tantus, tantillum, tantis beneficiis præuenit? qui toto se, totum me comparauit? Alioquin si illam retinero, qua fronte, quibus oculis, qua mente, qua conscientia, vado ad viscera misericordiæ Dei nostri, & audeo perfodere illud fortissimum propugnaculum quod custodit Israël, & illius sanguinis non guttas, sed vndas à quinque partibus corporis in meum pretium detorquere?]

Non erit inutile hanc Christi denominationem illustrare, instituta eius comparatione cum iis qui inter mortales dicti quandoque sunt cognomento, *Boni*. Philippus Dux Burgundiæ, cognominatus est Bonus; nec abs re, præ naturæ ac genij facilitate in tanto Principe planè singulari, cuius varios effectus exhibent qui res Burgundicæ & Belgicæ mandauere literis: Guillelmi Sicilia Regis sepulchro adscriptum est. *Hic iacet Bonus Rex Guillelmus*. Ioannes de mente mirabili, Gallicè *Monmiral*, cum in aula Philippi Augusti Francorum Regis degeret, Regi in paucis charus, & illustissimi sanguinis claritate & virtutibus supra omnes aulicos micans, verè iam Monachus sub paludamen-

to, ut Hieronymus de Nebridio loquitur; à Rege ipso Philippo, denominatus est, *Iohannes Bonitas*, ut ex antiquis vitæ eius Actis refertur in recensita nuper eius historia, l. i. c. 6. Cuius tituli fundamentum cumulat, cum abiecto culmine natalium, & dignitatum ac opum queis in sæculo potiebatur, Cisterciensibus se adiunxit, ubi virtutibus heroicis & miraculis mox à felici obitu clarissimus, vitam conclauit. Existimatum huius sancti viri memorem, virum Religiosissimum & doctissimum familiæ vniuersæ S. Bernardi strictioris instituti, semel & iterum Moderatorem Generalem, dici in Religioso ordine voluisse *Iohannem Bonum*, haud vano nomine. Et hi igitur, & alij nonnulli, cognominati sunt *boni*. Sed quid vniuersa cuiuscunque mortaliū bonitas, si cum Christi bonitate componatur? Hæc Christi bonitas ad illorum bonitatem comparata, inuenietur prior. Tantumne? Immo ne apparebunt quidem boni præ Christo, qui simpliciter spectati audierunt boni. Optime quoque faciet, qui recognoscet, quorum antiqui Patres tantopere in Christum ferrentur votis; ita ut S. Epiphanius infra referendus, vocet Christum *votum mundi*. An æquum fuerit, repentinis nos studiis ferri in Christum iam natum, quàm veteres illi ferrentur in Christum futurum? S. Bernardus serm. 2. in Cant. nostrum hac in parte stuporem castigat, & bene quoque S. Gregorius hom. 13. in Ezech. circa illud psalmi 69. *anima mea exultabit in Domino*.

CAPVT IV.

Christus verè Christus, seu Messias.

73. **E**XPOSITIO proxime titulo *boni*, geminus est titulus *Christi*. Nā iuxta S. Hieronymum epistola 135. quæ est ad Suniam & Frecellam circa psalmum 105. idem sonat *χρῆστος* quod *bonus*. Obiicientibus enim non fuisse eam interpretationem legitimam qua dictum erat, *conferimini Domino quoniam bonus*, cum in Græco esset *ὁτι χρῆστος*, id est *quoniam suavis*; respondet S. Hieronymus. [Sciendum est quod *χρῆστος* inutile, & in bonum, & suauem verti potest. Denique & in Hebraico scriptum est, *chirub*, quod omnes vocem simili transulerunt *ὁτι χρῆστος*, id est *quia bonus*. Ex quo perspicuum est quod *χρῆστος bonus* intelligatur.] Idem in caput 5. ad Galatas, *χρῆστος δὲντα* ait Latine sonare *benignitatem* siue *suauitatem*: ut proinde idem sit *χρῆστος*, quod *benignus* atque *suavis*, ac nominatum eloquio blandus. Vnde iocus militum vocatum Pertinacem Imperatorem *Christologum*, quod verbis magis quàm re ipsa benignus esset: id quod continet Aurelius Victor expressit, dicens, blandum magis quàm benignum fuisse. Inde etiam Ausonij in fratres *ἀνδρῶν & χρῆστος*, falsum & amarulentum epigramma, (est numero 39.) quorum primo, alpha nominis initiale præcidi, & fratris nomini addi, ut esset *ἀχρῆστος*, alter verò *χρῆστος* mandat.

Christus, aliud quàm Græcum χριστός.

74. Vides cur dixerim, si Græcæ vocis solum sonum spectemus, idem fuisse titulum *Christi*, cum titulo *boni*. Reipsa tamen *Christi* appellatio latina, non est eiusdem significationis, cuius vox Græca *χρῆστος*. Et idcirco quia Græcè scriptum per (h) *Christi* nomen, latine *Chrestos* efferebant præci Gentiles, ut est apud Suetonium in Claudio, iure Tertullianus cap. 3. Apolog. opponit, eos ne de nomine quidem Christianos habuisse legitime perspectos; cum non Christiani à Christo per (h) latine Chresto quod benignitatem & suauitatem sonare ait, sed Christiani per i. ex Christi nomine ab vñctione deducto denominandi fuissent. Plenius hoc habet verbis illis Lactantius lib. 4. institut. cap. 7. [Christus non proprium nomen est, sed nuncupatio potestatis, & regni: sic enim Iudei, Reges suos appellabant. Sed exponenda est huius nominis ratio propter ignorantium errorem, qui cum immutata litera Christum solent dicere. Erat Iudeis ante præceptionem, ut sacrum conficerent vnguentum, quo perungi possent iij, qui vocabantur ad Sacerdotium, vel ad regnum. Et sicut nunc Romanis indumentum purpure, in signum est regie dignitatis assumptæ; sic illis vñctio sacri vnguenti, nomen ac potestatem regiam conferebat. Verum quoniam Græci veteres, *χρῆστος* dicebant vngi, quod nunc *ἐλαιοι*, sicut indicat Homen versus ille,

Αὐτὸς ὁ δὲ μακάριος, ὃς χρίσται ἐλαιοι.

ob hanc rationem nos eum *Christum* nuncupamus, id est, *vñctum*, qui Hebraicè, *Messias* dicitur.] Hinc verò eruiemus commode, rationem cur tamen hoc attributum spectata significatione vocis, aliud sit ab attributo *bonitatem* ei merito continens sit, & proxime ad illius expositionem subiciatur.

Reges, Sacerdotes, Prophetæ, dicti Christi.

75. In quamrè præmittendum est, nomen *Christi*, ut docet Tertull. lib. contra Praxeam cap. 29. non plus esse nomen, quàm *calceatum*, aut *vestitum*, atque adeo non esse nomen, sed appellationem, siue ut ex Lactantio proxime audisti, & confirmat S. Cyrillus lib. de Incent. Virg. cap. 1. non esse nomen proprium, sed nuncupatiuum, id est ut passim loquimur, *appellatiuum*, quo varia personarum genera designata in scripturis habemus: Tot videlicet quot solebant inungi vñctione sacra, perque eam ad munus aliquod inaugurati. Audi S. Hieronymum lib. 2. in Habacuc cap. 3. ad illud *egressus es*. [Primum videamus quot sunt genera Christorum, & postea tractabimus, quomodo egressus sit Dominus in salutem Christorum suorum. Christi in veteri testamento dicebantur, & Patriarchæ de quibus scriptum est in psalmis *corripuit reges pro eis*, nolite tangere Christos meos, & in Prophetis meus, nolite malignari, & in primo Paralipomenon libro, omnes qui de Aegypto egressi sunt, Christi vocantur. Christus quoque in Exodo,

Sacerdo

Christus inunctus, seu Messias. 31

Sacerdotale conficitur, quo postea Sacerdotes in Levitico referuntur uncti. Est & aliud unguentum quo Reges unguuntur in regno, quod in duo scinditur. Si enim David est, & Salomon, id est, *fortis manu*, & *pacificus*, cornu ungitur. Si verò Iehu & Afael sunt, perfunduntur lenticula. Vas autem fictile sic vocatur, id est, *phacor*. Sed & Cyrus Persarum Rex, atque Medorum, qui de captivitate populum relaxavit, licet multi errent, & de Domino Salvatore scriptum putent, audit per Esaia; *Hec dicit Dominus Christo in eo Cyro, cuius tenui dexteram, ut adducant eam eo gentes, &c.* Et ad extremum dicitur, *in autem non cognovisti me; quod de Salvatore nefas est intelligere.* Est unguentum propheticum, quo precipitur Helias, ut Helisam ungit in Prophetam. Et super omnia unguentorum genera, est unguentum spirituale, quod vocatur oleum exultationis, quo ungitur Saluator: & dicitur ad eum, *Propterea unxit te Deus, Deus tuus oleo exultationis, pro participibus tuis.* Participes autem eos puto, ad quos loquitur & Ioannes; *Et vos unguentum habetis à sancto.*

76. Habes varia Christorum genera, inter quæ erant Reges apud Hebræos solos, ait D. Augustinus in Psal. 44. quia inde verus Christus erat proditurus Rex & Sacerdos summus. Reges ergo Christi erant, iuxta illud de Davide, *Vnxit me domus Iuda sibi in Regem.* Et alibi, *Oleo sancto meo, unxi eum.* Et tulit Samuel lenticulam olei, ad Saulem primò, tum ad Davidem inungendum, aliæque in Scripturis passim obvia. Latè & benè de hæc unctio disputat Pineda, l. 2. de Salom. c. 6. §. 1. & 2. & quoad recentiores Regum inunctiones ad Hebræorum imitationem factas, Azot t. 2. l. 10. c. 5. & l. 11. c. item §. 3. ac Hubertus Morus de Sacris unctionibus l. 2. à c. 5. & toro l. 3. Inungebantur præterea Sacerdotes, ut habetur Exodi 29. Et 1. Machab. 11. Aristobulus dicitur de genere Christorum Sacerdotum. Insuper inungebantur etiam Prophetæ, saltem aliquando. Extat exemplum 3. Reg. 19. ubi Elisæus unctus est in Prophetam. Quo spectat etiam illud ex Psal. 104. *Nolite tangere Christos meos, & in Prophetis meis nolite malignari.* Quamquam ex eo loco constare plane videtur, ambiguum censei posse unctionem Elisæi: & aliud non fuisse quod iussus est ungi in Prophetam, quam iussionem ut superiectione pallii, (quod fecit Helias) assumeretur ad munus prophetandi: quod planè sentit Lyranus 3. Reg. 19. ad illa verba, *unges prophetam pro te.* Et ibid. Cartusianus ac Scabus in myroth. c. 39. faciuntque multi veterum, prolati ab Humberto Moro l. 1. de sacris unctionibus c. 3. qui inter unctos non recensent Prophetas, sed solos Reges, & Sacerdotes. Et ita nominatim Rufinus ad 2. Symboli articulum. Et sanè mirum est è tot prophetis, nusquam vllum prodi unctum, præter Elisæum. Ego (ut dixi) suspicionem non inungtorum materiali oleo prophetarum, augeo ex citato versu Psalms, de prophetis. Ex eo namque planè liquet, iustos quoque (cuiusmodi erant Patriarchæ, de quibus

agit ibi David,) dictos esse Christos. Et ita ex eo loco colligit S. Cyrillus epistola ad Monachos Aegypti num. 10. addens etiam illud Abacuc 3. *Egressus es in salutem populi tui ad salvandum Christos tuos.* Ita enim ipse legit. Longè fusiùs ex citato Psalms 104. loco idem docet Euseb. 4. demonstr. c. 25. & obiter etiam S. Chrysostom. hom. 1. in ad Romanos ad illud *servus Iesu Christi*, & S. Hieron. Abacuc 3. ad illud *egressus es*.

IESVS, omnibus prædictis nodis, Christus, Sed primordialiter ab unctioe per Deitatem.

77. Ex qualibet harum vocis Christi acceptionum, Dominus Iesus potuit Christus denominari. Nam & Rex erat constitutus à Deo super Sion, & Sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedec, & propheta non vulgaris sed eximius ille, promissus Deuter. 18. & cū articulo expressus Ioannis 1. ad designandam præcellentiam. Ut propterea Baptista, rogatus essetne ille Propheta magnus, negaverit se esse. Omnes porò hæc Iesum denominandi Christum causæ, in vnam reuera recidunt; nempe in eam quæ petitur ex inunctione per divinitatem: unde consecutum est; ut & Rex esset, ac hæres vniuersorum, itémque Sacerdos magnus, factus reconciliatio in tempore iracundiæ; & propheta ille magnus, idoneus docere nos abscondita à conditione mundi: quippe qui in sinu Patris semper fuerat, ac etiamnum erat: unde quod perfectissimum habebat, restari poterat.

Sic conciliari possunt varæ sententiæ de notatione nominis Christi, provt Domino Iesu accommodati. Nam Lactantius, ut suprà retuli, à regia dignitate derivat hanc Christi appellationem; èstque id reuera conforme vsui Iudæorum, qui Reges suos passim appellabant Christos, vel absolute ut est 1. Reg. 16. *Nam coram Domino est Christus eius?* id est designatus in Regem. Vel cum adiunctione nominis Regis, ut docent testimonia prolata à Galatino l. 3. c. 2. Et quod Lucæ 23. Iudæi Christo struentes calumniam, accusabant eum quod dixisset, se Christum Regem esse, & eo nomine prohibuisset tributa dari Cæsari. Alia de ea Christi denominatione inde petita, subministrabit Clemens 1. Recog. eique subscribit Hieron. epistola ad Principiam. Hilar. Diacon. in ad Hebr. 1. & benè multi ad Psalmum 2.

78. Fortassis verò plerique eorum qui illam nominis Christi notionem approbant, non excludunt, aliàs perfectiones. Nysenus enim qui in ea videtur esse sententia, ita scribit lib. de Christiani professione. [Christi nomen, si ad dilucidius, magisque perspicuum, & intellectu facilius verbum transferatur, Regem significat: quippe cū sancta Scriptura, huiusmodi voce, peculiari quodam vsu, regiam indicet dignitatem. Sed quoniam, ut ait Scriptura, nomen Divinum verbis explicari, ac percipi non potest, quippe cum omnem superet excogitationem & comprehensionem; necessariò qui Spiritus sancti numine

numine diuinitus rapiebantur Prophetae atque Apostoli, multis nominibus, notionibus, ac considerationibus ad intelligendum incorruptibilem naturam nos quasi manu ducunt: alius ad aliam considerationem & intellectum Deo conuenientem nos dirigentes, ut ipsa quidem omnibus imposita potestas, *regni* nomine declaratur: ea verò vis quae omnis affectus perturbationisque expers, & ab omni vitiositate ac malitia vacua, pura ac libera est, virtutis nominibus designatur: Ita ut vnaquaeque virtus de natura excellentiore tum dicatur, tum intelligatur: atque idem sit, & Iustitia, & Sapientia, & potentia & veritas, bonitasque & vita, tum salus, incorruptibilitas, immortalitasque, tum immutata, ac variari nescia virtus, & quicumque sublimis est intellectus, qui per haec nomina declaratur; omnia nihil aliud quam Christus & sint, & dicantur. Sic igitur omnis sublimis intellectus, in Christi nomine comprehendere intelligitur: sublimiori enim significatione reliqua quoque continentur, ita ut ceterorum vnumquodque nomen, in notione & intellectu regni consideretur. Fortassis ergo alij, qui Christum, *Regem* interpretantur, non excludunt à significato nominis *Christi*, ceteras perfectiones & titulos, etiam si inherendo cortici vocis, dicant; Iesum dictum esse *Christum*, eo quod sit Rex. In quem sensum Gregorius Nyssenus orat. 5. & 6. contra Eunomium late exponit illud Actuum 2. *Illum Dominum & Christum fecit Deus*, id est Dominum & Regem, tuncque S. Basilium qui locum illum sic erat interpretatus. Rursus optime in eandem sententiam idem Nyssenus l. de Sancta Trinitate in fine. [Omne quidem dignitatem (inquit,) regni nomen denotat. *Deus autem noster Rex*, (inquit,) ante saeculum, Quinetiam regis filius, qui omnia, quae patris sunt habet, etiam ipse à sancta Scriptura Rex pronuntiatur. Spiritum verò sanctum vnigeniti vnctionem esse, diuina Scriptura dicit, ex translatione eorum quae hic in terra fieri consueverunt, dignitatem spiritus explicans, atque designans. Quemadmodum enim antiquitus in iis, qui ad regnum promouebantur, signum dignitatis huius erat vnctio quae eis adhibebatur; quo facto, ex illo tempore, transactio & transitus quidem erat à priuata & humili fortuna ad principatus fastigium & celsitudinem, atque aliud nomen post vnctionem accipiebat is qui hac gratia ac decore dignus erat indicatus, & pro communi homine Christus Domini nominabatur: idcirco quo maxime Spiritus sancti dignitas hominibus ostenderetur signum regni & vnctio à scriptura nominatus est: nimirum ut nos doceremur quod vnigeniti Filij Dei gloriae ac regni particeps & locus sit Spiritus sanctus. Nam ut in Israele non licebat regnum suscipere nisi vnctio praecessisset, ita ex translatione nominum quae apud nos in vsu sunt, parem vim Scriptura ostendit: nimirum quod ne Filij quidem regnum absque sancti Spiritus dignitate accipiantur. Idcirco proprie *Christus* id est *vnctus* dicitur, inseparabilis, & in-

diuisibilis cum Spiritu sancto coniunctio-
nis, hoc nomine praebente demonstratio-
nem.

79. At alij, Domino Iesu nomen *Christi* aptatum volunt, à Sacerdotio. Ita Tertullianus lib. de Baptismo c. 7. [Egressi (inquit) de lauacro petungimur benedicta vnctione, de pristina disciplina, qua vngi oleo de cornu in Sacerdotium solebant, ex quo Aaron à Moysse vnctus est. Vnde Christus dicitur à chrismate, quod est vnctio, quae Domino nomen accommodauit facta spiritalis, quia spiritu vnctus est à Deo Patre. Sicut in Actis, *Collecti sunt enim verè in ista ciuitate, aduersus sanctum filium tuum, quem vncti*. Sic & in nobis carnaliter currit vnctio, sed spiritaliter proficit.] Quamquam lib. aduersus Praxeam c. 29. vbi plenè argumentatur ex *Christi* nomine, pro filij distinctione à Patre, itemque l. 3. contra Marcion. cap. 15. vbi phantasticum & imaginarium Christum Marcionis, argumento ex *Christi*, nomine petito exagitat; ex sola vnctione Christi, hoc nomen deriuat, non expressa vnctionis qualitate, siue essetne regia, an Sacerdotalis. Quo eodem modo S. Augustinus 17. Cuius, cap. 16. cum bonam partem Psalmi 44. de Christo intelligendam esse praemississet, subi-
dit. [Quis non hic Christum quem praedicamus, & in quem credimus, quamlibet sit tardus, agnoscat: cum audiat Deum, cuius sedes est in saecula saeculorum, & vnctum à Deo, vtiue sicut vngit Deus, non visibili, sed spiritali atque intelligibili chrismate? Quis enim tam rudis est in hac Religione vel tam Surdus aduersus eius famam, longè lateque diffusam, ut *Christum à chrismate*, hoc est ab vnctione; appellatum esse, non nouerit?] Vbi nihil expresse determinat, cui muneri addicar ea vnctio, & illud chrisma à quo deriuatum vult nomen *Christi*.

80. Tandem alij, *Christi* nomen aptatum Domino Iesu existimant, ratione muneris prophetici, quo destinatus est ad erudendum orbem. In qua sententia, sunt manifestè plerique veterum, qui longè tamen alio sensu quam Pelagiani apud Cassianum l. 1. de Incarnatione cap. 3. dixerunt Dominum Iesum non fuisse ab initio *Christum*, sed à Baptismo: quia videlicet tunc à Patre authenticè & publicè declaratus est Doctor orbis, quem audire omnes deberent. Ita S. Irenaeus l. 3. cap. 10. Splendide omnino sed fuse. Breuius his verbis Optatus l. 4. contra Patrum, tractans quando Christus sit vnctus praefortibus suis, ut est in Psalmo 44. [Confortes fuerant Iudaeorum Sacerdotes, & Reges, quos singulos vnctos ad hominibus constat. Sed quia filius à Patre, Deus à Deo, erat vn-
gendus, secundum quod filius petiit, & spiritus promissa nunciavit, compleuit Pater in Iordane. Quod cum venisset filius Dei, Saluator noster, à Ioanne ostensus est, his verbis: *Ece Agnus Dei, hic est qui tollis peccata mundi*. Descendit in aquam, non quia erat quod in Deo mundaretur, sed venturum oleum aqua debuit antecedere ad mysteria imitanda, & ordinanda, & im-

plenda baptismatis. Totus cum in Ioannis manibus haberetur secutus est ordo mysterij, & compleuit Pater, quod rogauerat filius & quod nunciauerat Spiritus sanctus. Apertum est celum Deo Patre vngente spiritale oleum statim in imagine columbæ descendit, & in-fudit capiti eius, & perfudit eum, unde capit dici Christus, quando vnctus est à Deo pa-tre. Idem habent Rufinus ad 2. symboli articulum Hieron. ad c. 61. Esaiæ & alij quos referunt Maldonatus Luca 4. & ibid. Toler. annot. 3. 1. & in c. 1. Ioan. annot. 71.

*Dicitur oleum lætitiæ, quo Iesus dictus
primario est Christus. Patrum
suffragia.*

81. Omnes has Iesum denominandi Christum rationes, censeo veras, dummodò omnes radicentur in vna illa quam propo-nam: quam constat esse fundamentam primarium, & titulum eminentissimum di-gnitatis Regiæ, ac Sacerdotalis, & prophæ-ticæ, siue magisterij de rebus diuinis in Chri-sto Domino: & quæ præ cæteris probanda videtur est, & reddenda, cum quaeritur quid Christi nomen propriè sonet, & quorsum sit Iesu titulum. Ea est inunctio Iesu per vn-guentum diuinitatis siue oleum lætitiæ quo Christus præ participibus suis vnctus est in primo conceptionis momento: quæ est gra-uitissimum Patrum de hac denominatione sententia. Appendo nonnullos, vnctionem Christi Domini ad eum modum interpre-tatos.

Clemens Romanus 1. recogn. [Christus dicitur eximio quodam religionis ritu. Nam licet regum sunt quædam communia nomi-na, ita vt apud Persas *Arfaces*, apud Roma-nos *Cæsar*, apud Egyptios *Pharao*; ita apud Iudeos *Christus*, communi nomine Rex ap-pellatur: causa autem huius appellationis hæc est: quoniam quidem cum esset filius Dei, & initium omnium; homo factus est. Hunc primum Pater oleo perunxit, quod ex ligno vitæ fuerat sumptum: ex illo ergo vn-guento *Christus* appellatur. Inde denique etiam ipse secundum prædestinationem Pa-tris, pios quosque cum ad regnum eius per-uenirent, velut qui asperam superauerint viam, pro laborum refectione simili oleo perungeret; vt & ipsorum lux luceat, & Spi-ritu sancto repleti immortalitate donentur. Virgilius verò huius ex quo sumptum est illud vnguentum, vniuersam naturam tibi sufficienter exposuissè me memini. Sed & nunc per breuissimam speciem de omnibus tibi memoriam reuocabo. In præfenti vita, primus Pontifex Aaron, chrismatis compo-sitione perunctus est: quod ad imaginem illius de quo supra diximus, spiritualis vn-guenti factum est. Princeps populi fuit, & tanquam rex, primitias & tributum per ca-pia accepit à populo, & iudicandi plebem forte suscepta, de mundis, immundisque iu-dicabat. Sed & si quis alius de ipso vnguen-to perunctus est, tanquam virtute inde con-cepta, etiam ipse Rex, aut Propheta fiebat,

aut pontifex. Quod si temporalis hæc gra-tia ab hominibus composita, tantum potuit, intellige iam tu quantum sit illud vnguen-tum, quod à Deo de virgulto vitæ prolatum est, cum hoc quod ab hominibus factum est, tam eximias inter homines conferat dignita-tes. Quid enim in præfenti sæculo Pro-pheta gloriosus, Pontifex clarius, Rege su-blimiùs?]

82. Origenes 1. Periar. cap. 6. [Quod dixit quia vnxit te Deus, Deus tuus oleo lætitiæ præ participibus tuis, ostendit quod aliter ista anima oleo lætitiæ, id est Verbo Dei vngi-tur, & aliter participes eius, id est Sancti Prophetæ & Apostoli. Illi enim in odorem vnguentorum eius cucurrisse dicuntur: ista autem anima, vasculum vnguenti ipsius fuit, ex cuius fragrantia participantes, digni qui-que Prophetæ fiebant, & Apostoli: sicuti ergo aliud est vnguenti substantia, aliud odor eius; ita aliud est Christus, & aliud partici-pes sui. Et sicut vas ipsum quod substan-tiam continet & vnguentum, nullo genere potest aliquid recipere fætoris; hi verò qui ex odore eius participant, si se paulò longius à fragrantia eius remouerint, possibile est vt incidentem recipiant fætores: ita Christus velut vas ipsum in quo erat vnguenti sub-stantia, impossibile fuit, vt contrarium re-ciperet odorem. Participes verò sui quàm propinqui fuerint vasculo, tam odoris erant participes, & capaces.] Idem Origenes sub finem libri primi contra Celsum monstrans eum Psalmi locum esse apertè de Christo Deo, vnctò à Deo Patre, aienisque se inde valdè vtriusque Iudeum quendam cuius eam ait fuisse euasione; vt illud *sedes tua Deus*, ad Deum vniuersitatis referatur; illa autem *dilexisti iustitiam*; pertineant ad Christum, quem Deus, Deus eius vnxit. At quorsum ea congeminiatio? Deinde prima nominis *Deus* usurpatio, est in casu vocandi, secunda in casu nominandi, non autem utrobique casus nominandi, vt fingit Apella præ-dictus.

Eusebius lib. 4. de demonstr. cap. 15. [Dei oleum appellat. Quare & Christum & vnctum, eum qui illius particeps sit, vocat. Oleum verò in his noli miserationem accipere neque in rebus aduersis morrorem: sed id quod certæ plantæ fructus emittit quod ex humida ma-teria nihil habet admixtum, quod lumen au-geat, quod fessos subleuat, quod labores au-ferat, quod eos qui ipso vnguntur, facit hi-lares, quod instar luminis de se ipso vi-brat splendores, nitidumque ac micantem eorum qui ipso vtuntur comparat vultum: quod vtrique ipsum, etiam diuinæ literæ produnt illis verbis, *vt exhiberet faciem in oleo*, huic igitur exemplo, supremam eius Dei, qui omnium est princeps, omnium-que rex, virtutem comparans oleo, eum qui solus hoc toto vnctus est; quique diuinæ atque eius quæ cum nullis aliis communicatur paternæ fragrantia princeps factus, & qui solo de illo genitus Deus ver-bum, communicatione gignentis ingenti, Deus de Deo est declaratus *Christum* at-que *vnctum* vocauit. Quocirca in Psalmis

ad hunc ipsum qui à Patre vnctus est, sic quoddam oraculum dicit, *Sedes tua Deus in seculum seculi, virga directionis virga regni tui; Dilexisti iustitiam & odisti iniquitatem, propterea vnxit te Deus, Deus tuus oleo laetitiae, praeparatibus tuis.* At verò vna quidem est olei natura, sed vngenti quæ est, ea multarum in idem concursum significat. Proinde etiam prima illa & ingenta omnium Regis Dei virtus, quatenus quidem simplex atque incomposita nullique alij naturæ commixta intelligitur, simplici olei locutioni collata est: quatenus autem plurimas in eodem considerationes comprehendendi vim habet, ut quod facere potest, quod regnare, quod providere, quod iudicare, quod amore prosequi homines, quod salutem afferre, aliæque innumerabilia quæ intelligentia considerantur, vnguento rursus hæc ipsa quæ & multa & bona comprehendere potest, vis meritis comparata est: quo vnguento eum qui Dei & verus & solus est Pontifex, vnctum esse, Diuina nos docent oracula.]

Neque verò quod in speciem sonant interdum quædam eius verba, agit Eusebius de processione filij à Patre secundum naturam diuinam: Nam agit de ea ipsa Christi vntione, de qua Plaltes disserit Psal. 44. Hanc autem constat in humanitatem cedere. Videtur eundem in historiæ Ecclesiasticæ præmio.

84. Et Nazianz. egregie orat, 36. *in fine*, sic scribentem. [Christus propter diuinitatem ea enim, humanitatis vntio est; non operatione ut in aliis Christis; significans: sed totius vngentis præsentia: cuius hic effectus est, ut id quod vngit, homo vocetur, & quod vngitur, Deus fiat.] Diuinitas enim humanitatis vntio est. S. Cyrillus l. de Sancta Trinitate. 2. 2. [Quod in superficie vnctum est, ex parte vnctum est non ex toto: & exinde neque proprie vnctum est. Quapropter Reges & summi Sacerdotes, oleo vntione superficiali delibuti, proprie vncti non sunt. Quod si verò etiam gratia per vnguentum in profunditatem penetrauit ne sic proprie quidem vncti sunt. Gratia enim vncti sunt, & caduci sunt. Proinde solus Dominus proprie vnctus est, qui totus ex toto, & non ex gratia, sed ex vntione personali, & in sempiternum vnctus est.] Idem epistola ad Monachos Egypti, cum præmisisset quàm multis nomen *Christi* concedi contigerit subdit n. 11. [Ceteri itaque omnes, propter vntionis beneficium & sint & appellentur *Christi*, & iure istud appellentur; Solus autem Emmanuel, ita est Christus, ut Verbum quoque sit Deus.] Et l. 2. Pentabibl. cap. 2. [Christi nomen (inquit,) ac res Verbo illi ex Patre existenti, ac nudo & seorsum extra carnem considerato, nullo modo conuenit. Quod si dicitur seipsum exinanisse, & in serui formam descendisse, & factum fuisse nostri simile propter carnem, ipsum quoque quatenus vnctum est, *Christus* vocabitur. Sic igitur illo antegresso, in quo vntio facta est, nam eius propria humanitas est, in qua fuit vntio; cum *Christum* illum appellamus,

non ut tu effrenatè loqueris, communem hominem à verbo diuisum, & seorsum positum ex Sancta Virgine edictum putamus, sed ipsum, ut dixi, ex Deo Patre Verbum, vntum carni & oleo exultationis à Deo & Patre vnctum humanitatis. Porro Dei Verbi vntionem in humanitate factam fuisse, quo tempore similis nobis apparuit, Sacra litteræ nobis ostendunt. Adducit deinde Iacobi visionem & lapidis erectionem, subdens. [Acceptum lapidem pro titulo statuit, & in eius extremum infudit oleum. Iam in his considera Dominum nostrum Iesum Christum, illum vnctum, & solum, & vere filium, quasi lapidem erectum in titulum. Is enim est lapis electus, angularis, pretiosus, in caput Anguli, & à Deo & Patre in fundamenta Sion positus. Ad hæc modum etiam velito inspicias, quo sit vnctus. Non enim oleo, totum vndique lapidem, Beatus Iacob irrogauit; sed in illius extremum infudit. Igitur, ut ita dicamus, non totus ille vngentus, neque in sua ipse natura, qua verbum est, vnctus est. (Nam quomodo suus illi spiritus, impertitus intelligi possit.) Sed potius ut dixi, in extremo vngitur, hoc est extrinsecus, & tanquam in parte atque extremum: mirum in suo per veram vntionem corpore. Et sicut passus esse carne dicitur humanitatis, quamuis per naturam, ut Deus esset impassibilis; ita intelligitur vnctus secundum humanitatem, licet vngat ipse suo spiritu, quos ipse sanctitatem participare decet.]

85. S. Augustinus 13. Trinitate. 26. [Scriptum est in Actibus Apostolorum, quoniam vnxit eum Deus Spiritu sancto. Non vique oleo visibili, sed dono gratiæ, quod visibili significatur vnguento quo baptizatos vngit Ecclesia. Nec sanè tunc vnctus est Christus Spiritu sancto, quando super eum baptizatum velut columba descendit. Tunc enim corpus suum, id est, Ecclesiam suam prefigurare dignatus est; in qua præcipue baptizati accipiunt Spiritum sanctum: Sed ista mystica & inuisibili vntione tunc intelligendus est vnctus, quando Verbum Dei caro factum est; id est quando humana natura sine vllis præcedentibus bonorum operum meritis, Dei Verbo est in vtero Virginis copulata; ita ut cum illo fieret vna persona. Ob hoc eum constitemur natum de Spiritu sancto, & Virgine Maria;]

86. Hæc latè prosequitur Sanctus Fulgentius libro tertio ad Thrasym. capite 13. Itemque Damascen. lib. 3. Fid. cap. 3. & l. 4. fid. c. 6. Christum esse Christum ratione tantum inunctæ humanitatis per Deitatem, confirmat ex Nazianzeno, & Cyrillo, atque Athanasio. Et pulchrè c. 15. [Natus igitur est ex ea Filius Dei, & Deus incarnatus. Non ut Propheta vntione vnctus, sed totius vngentis præsentia; ut homo quidem fiat quod vngit; & Deus quod vngitur, non transmutatione naturæ sed vnione secundum hypostasim. Idem enim erat vngens, & qui vngebatur, ut Deus, vngens seipsum ut hominem.] Habet idem Paulinus Aquileiensis in sacro syllabo, Vvaldensis rom. 2. cap. 114. n. 2. & optime in sensum à nobis propositum, S. Basilij

Christus inunctus, seu Messias. 35

S. Basilij similem locum ex lib. de Spiritu sancto cap. 16. exposuit Tol. in cap. 4. Lucae annot. 31.

Liquet ex horum Patrum mente, Christi nomen Verbo carne vestito tributum esse, ob vñctionem illam primariam, quæ est fundamentum cæterarum Christi prærogatiuarum; Regiæ inquam dignitatis, & Sacerdotij, ac Magisterij: penes quas alij quidam denominati leguntur Christi & inuncti. Ex quo vides, ad Senatum, tractando varias Iesu appellationes, dixisse. [Christus quidem eo quod vñctus sit, & per ipsum Deus disponat ordinemque omnia, vocatur: non vulgaræ significationis nomine; sicut & Dei vocabulum, non tam nomen est, quam inenarrabilis rei hominibus innata opinio.] Nec enim vñctio Christi est aduenticia & accidentaria, vt cætera, sed pertinet ad ipsam Christi constitutionem, & essentialem perfectionem. Vnde concluditur connexio quam proponebam inter attributum boni seu perfecti, & istud de quo agimus.

Messias, idem quod Christus. Eius participes Christiani, secundarij Christi.

87. Eadem porro opera, qua Christi titulum sic expolitum dedimus, expolitus manet titulus *Messia*, quem idem sonare quod *Christum*, audisti ex Lactantio. Imo idem habet Ioannes cap. 1. Evangelij sui, verbis illis: *inuenimus Messiam quod est interpretatum Christum*. Exponit ex antiquis Rabbiniis hanc ipsam nominis *Messia* notionem, Galatinus lib. 3. de arcanis cap. 2. adhibito etiam suffragio Chaldee Paraphrastis, qui locum prædictum Psalm. 44. *Thronus tuus Deus, in caelis, in secula seculorum, regnum forte, sceptrum regnati. Et tu Rex Messias, quoniam dilexisti iustitiam & odisti impietatem, propterea vñctus te Deus tuus oleo vel unguento laetitiae, plusquam socios vel amicos tuos.* Quæ verba vt Galatinus recte perpendit, aperte ferunt, *Messiam* siue vñctum *Domini*, Regem æternum atque aded Deum esse, nec alio oleo inunctum, quam ipsiusmet Diuinitatis meditata coniunctione: quo vnguento & oleo, nullus Christi participum, qui etiam eius *confortes* dicantur, inunctus est.

Dicantur tamen Christi participes & confortes eius. Eaque ex causa, omnes Christiani, per participationem gratiæ ab eo deriuatæ, sunt aliquatenus Christi. Quod egregie omnino signat Origenes tom. 6. in Ioan. ad illud, & hoc est testimonium Ioannis. Vbi intermisceat expensionem verborum illorum *gratia & veritas per Iesum Christum facta est*. Opponens namque sibi, quomodo cum Christus sit veritas, gratia & veritas dicatur per Christum facta, responderet; veritatem quidem substantialem, quæ est per se veritas, & veritatem nobis aduentitiam tanquam eius imaginem, primum exemplar, non esse per Christum factam, quia est ipse Christus. Eam tamen veritatem quæ inest Paulo, Petro, & aliis quibuscumque, factam esse per Christum: & ideo in Scripturis interdum *veritatem*,

aliquando numero multitudinis *veritates* celebrari. Et idem obseruat circa vocem *iustitia*. Subdit porro. [Inspice verò, num isto modo alia quoque quæ Christus esse dicitur singulariter, proportionem multiplicatam, plurimum numero effertur possint. V.g. Christus est vita nostra, quemadmodum Seruator ipse inquit; *Ego sum, via, veritas, & vita*, & Apostolus: *Quandocumque Christus manifestatus fuerit vita nostra, tunc, & vos cum illo manifestabimini in gloria*. Rursus in Psalmis scriptum est. *Melior est misericordia tua super vitas*. Nam quia Christus in vnoquoque inest vita, ideo multiplicatur. Fortassis isto modo, & illud inquirendum: num experimentum, *quæritis eum, qui in me loquitur Christus*? ferme enim in vnoquoque sancto, Christus inuenitur: & sunt per vnum Christum multi Christi, illius imitatore, & transformati ad illius similitudinem: qui est imago Dei. Vnde per Prophetam inquit Deus, *ne tangere Christus meos*.]

88. S. Augustinus 17. ciuit. cap. 4. in fine, Christos dici Christianos 1. Reg. verbis illis, *exaltabit cornu Christi sui*, sic demonstrat. [Quomodo exaltabit cornu Christi sui? de quo enim supra dictum est *Dominus ascendit ad caelos*, & intellectus est Dominus Christus: ipse; sic hic dicitur, *exaltabit cornu Christi sui*, qui est Christus. Christus ergo Christi sui cornu exaltabit; id est vniuersusque fidelis sui, sicut ista in principio huius hymni ait: *Exaltatum est cornu meum in Deo meo*. Omnes quippe, vñctos eius Christum recte *Christos* possumus dicere: quod tamen totum cum suo capite corpus, vnus est Christus.]

S. Macarius summam hinc Christianorum dignitatem egregie his verbis etuit homil. 17. initio. [Christiani perfecti qui meruerunt attingere gradum perfectionis, ac fieri Regi proximi, hi cruci Christi perpetuo consecrati sunt; quemadmodum enim Prophetarum temporibus vñctio erat res omnino pretiosa, cum in Reges, & Prophetas vngerentur: sic quoque nunc spirituales, cælesti vñctione peruncti, euadunt Christiani per gratiam; vt ipsi sint Reges, & Prophetæ cælestium mysteriorum. Quinimo hi sunt filij, & Domini vñcti ac captiui Dei, abiectionis, crucifixi, ac consecrati. Si enim vñctio olei à planta asportabili, ac ligno visibili profecta, tantam habuit virtutem, vt eo peruncti, dignitatem eitra omnem controuersiam consequerentur (ratum enim erat, vt constituerentur ipsi Reges: quo etiam David inunctus, statim persequutionibus & afflictionibus expositus est: ac septimo post anno Rex factus.) quanto magis ij quorum animus, & interior homo, sanctificante & laetificante cælesti ac spirituali sanctificationis oleo perunctus est, recipiunt signum regni illius incorruptibilis æternæque virtutis arrhabonem scilicet spiritus, ipsum Spiritum sanctum, & paracletum? (Intellige verò paracletum qui consoletur & gaudio perfundat afflictionibus oppressos.) Hi ligno vitæ Iesu Christi, & planta cælesti inuncti, merentur peruenire ad gradum perfectionis; regni, inquam, & adoptionis: quippe qui sunt Secretarij Regis cælestis ac fidei

E 2 fiducia

fiducia omnipotentis, ingrediuntur palatium ipsius, ubi sunt Angeli, & Spiritus sanctorum, quamvis adhuc in hoc sint mundo. Licet enim integram hereditatem sibi in illo seculo preparatam, nondum adierint, certissimi tamen sunt ex arthabone quem modò receperunt, ac si iam coronati essent, & regni clauum tenerent.] Ex aliis Patribus, varia ad Regiam, Sacerdotalem, & Propheticam Christianorum omnium vñtionem illustrandam, profert Hubertus Morus, lib. 2.

89. Hoc voluit nos commonere Ecclesia, iubens initiato Sacramento regenerationis inungi, vt D. Augustinus obseruauit 15. Trinit. cap. 26. & autor quæstionis 137. ad Orthod. apud Iustinum, ac Cyrillus Hierosol. catech. 3. ubi de Christi secundariis, præclara & multa. Item S. Ambrosius lib. de iis qui initiantur mysteriis cap. 6. & pulchrè autor sermonis de vñtione Chriftianis apud Cyprianum, verbis illis. [Nec tamen cessantibus his quæ ritu antiquo inoleuerant, cum iam in populo Chriftiano circumcisio videretur damnable, & Sacrificia idololatriæ imputarentur, vñtionis mysterium religio Chriftiani contempsit, sed cæteris generali Sanctorum consensu damnatis, non solum in Regibus & Sacerdotibus, vñtionis honor permanit, sed in omnem populum Catholicum effusa est huius gratiæ plenitudo; vt sicut Chriftus à Chriftmate dictus est, eo quod singularis excellentiæ oleo vnxitur cum Deus; ita & participes eius quotquot sunt, consortes sint, tam vñtionis, quàm nominis; & dicantur à Chritto Chriftiani, vt sint sub Chritto duce rectores & duces; & offerant Deo quotidianum sacrificium, ordinati à Deo sanctimonix Sacerdotes.]

Vsus doctrina 1. Expressio Chrifti necessaria Chriftiano.

90. Erutere ex dictis possumus, fructum ad mores formandos, planè exquiritum: vtget ergo Nyssenus lib. de professione Chriftiani ad Harmonium, quandoquidem Chrifti nomine quod participamus, omnia alia Chrifti nomina inuoluuntur, vt ex ipso Nysseno superius vidimus (oleum namque diuinitatis, distinctè Chrifti nomine expressum, omnes perfectiones & earum nomina implicite conuehit;) attingi nos quotquot communionis nominis Chrifti fruimur, & Chriftiani denominamur, cæteras omnes Chrifti perfectiones pro modulo nostro representare. Adscribo locum planè insignem, congruentissimam monitionem continentem. [Vt participatione Chrifti, Chriftiani appellationem adepti sumus; ita per consequens conuenit, omnium quoque sublimium nominum nos adsciscere communionem ac Societatem: ac quemadmodum in catena qui eam qui in extremitate est curuaturam attraxerit, eas quæ continenter intercoherent, per vnā attraxerit: ita quoniam Chrifti nomini reliqua quoque quibus ineffabilis & multiformis illa beatitudo explicatur, natura coherent atque coniuncta sunt, necesse fuerit

eum, qui vnū arripuerit, vnā cum ipso reliqua quoque attrahere. Si quis igitur nomen Chrifti sumat, quæ verò vnā cum hoc nomine considerantur, vita non exprimat neque representet: is nomen ementitur iuxta propositam à nobis similitudinem, personam in animam humanæ figuræ conformatam, & assimilatam simi apponens. Fieri enim non potest, quin Chriftus, & iustitia, & puritas & veritas, atque cuiusvis mali vitatio sit. Neque Chriftianus esse potest (qui quidem verè Chriftianus sit) qui non illorum nomina quoque communionem, ac societatem ostendat.]

Præclare item Chrysostomus hom. 18. in Ioannem sub finem. [Nomine vno omnes appellamur, Chriftiani scilicet omnium maximo absque præstantissimo cum quo & filij Dei, & amici, & corpus, dicti sumus: quæ appellatione cæteris omnibus vehementius excitari & promptiores ad virtutem complectendam fieri, nec ea quidquam indignum facere conari debemus, quod eodem quo Chriftus, nomine vocamur, vt Paulus testatur cuius excellentiam nos intelligere oportet. Quod is qui Principis cuiuspiam, aut alterius clari viri nomen sortitus est quum id audit, tumet atque superbit, & magnè id sibi gloriæ arbitratur, cuiusque auctoritatem pro viribus seruare admittit; quid nobis faciendum est, qui non Principis, non tetræ alicuius potestatis, non Angeli, non Archangeli, sed ipsius omnium Regis nomine appellari dignati sumus? Nonne ita animam nostram instituimus, vt non afficiatur iniuria, qui tanto nos honore prosequutus est? An ignoratis quanto cohortes regis, & locuti, & hastati eius latus stipantes, in honore habeantur. Ita & nos proximi facti Deo, eo magis quàm quos nunc diximus, quo corpus propinquius est capiti, quàm illi Regibus, totis viribus contendamus, vt Chrifti simus imitatores.]

Denique Eucherius & Beatus lib. 1. contra Elipandum, obtestantur omnes Chriftianos, vt si Chrifti & Chriftiani audire iure volunt, Chrifti spiritu vngantur, & eius vñtionem æmulentur: alioqui perinde eis euenturum, ac pannis illis de stirpe regia, qui egentes nomen regum præferunt, vt igitur Chrifti & Chriftiani dicamur, inungamur: ab ea quippe inunctione Chriftiani dicimur, ait Theophil. lib. 1. ad Autotyc. sub finem, nempe salutem mediare & ratione Chrifti, quem Deus primò & particulariter vnxit. Intelligemur autem inuncti esse, si quemadmodum Chriftus ambulauit, ita & nos ambulemus.

2. In polluentes nomen sanctum, male viuendo, & peierando.

91. Dolendum verò est, quàm plerumque contratio profana vngue conspuat potius quàm inungi. Oleo inquam illo peccatoris, quod non est oleum lætitiæ, sed in offibus quoque ipsius vim suam prodit. [Habet Diabolus Chriftos suos, (ait Iulius Firmus lib. de error. profano cap. 23.) & quia ipse Antichriftus est, ad infamiam nominis sui miseris

raiseros homines scelerata societate perducit. Quod habet Firmius de profano illo Ethnicorum vnguento, quo à Sacerdote omnium qui flebant fauces inunctas refert, cum illato lumine digesti fletus ob rediuium nomen cessabant; æquè de quauis profana inunctione dicere liceat: constitui scilicet per eam Christos Diaboli, verosque Antichristos. Addit Firmius cap. 24. [Christi vnguentum, immortali compositione conficitur, & spiritalibus pigmentorum odoribus temperatur, hoc vnguentum à mortalibus laqueis patres hominum arctus exiit; vt sepulto primo homine, ex eodem statim homine homo alius facilius nascatur.]

In huiusmodi nomine tenus Christianos, sancto nomini contumeliam irrogantes, præclare sic agit S. Ephrem. tom. 3. serm. de vita religiosa. [Ne nomini eius sancto, quod inuocatum est super nos, inuitiam inferamus, vt non propter nos nomen Dei nostri à perfidis & impiis blasphemetur. Parcamus nobis ipsis, & intelligamus nomen nostrum ipsius nomini consonare: Christus enim ipse, & nos Christiani vocamur.] Parce huic nomini ne propter te blasphemetur D. N. I. Chr. (inquit Cyrill. sic claudens Carech. 11.) Sed potius glorificent Patrem qui est in cælis. Cedit in eisdem increpatio qua Basilius Selesciæ orat. 19. in illis Christi verbis, non inueni tantam fidem in Israël, deprehendit. Sic enim locutum Christum interpretatur. [Nomen quo te appellaris, Dei cogniti argumentum est, vt amplius incredulitatem tuam patefaciat. Cur igitur appellationi cuius virtute careres, contumeliam irrogas? Quid gentis Israël cognomen quod personæ probro sit? Factis appellationem impugnas, calumniam nomen tuum afficis;] quo iure poluentes nomen sanctum quo potiuntur, caligat pulchre Mufonius apud Gellium lib. 9. cap. 2. Fortius de ipso Christiani nomine agens Saluianus lib. 3. de prouid. & optimè initio quarti, verbis illis. [Totum in id reuoluntur, vt qui Christiani nominis opus non agis, Christianus non esse videatur. Nomen enim, sine actu atque officio suo, nihil est: nam sicut ait quidam in scriptis suis: quid est aliud principatus sine meritorum sublimitate, nisi honoris titulus, sine homine? Aut quid est dignitas in indigno, nisi ornamentum in luto? Itaque vt iisdem verbis etiam nos vtamur, quid est aliud sanctum vocabulum sine merito, nisi ornamentum in luto? sicut etiam per diuinas litteras, facit sermo testatus est, dicens, circulus aureus in naribus suis, mulier pulchra & fatua. Et in nobis itaque Christianum vocabulum, quasi aureum decus est: quo si indignè vtimur, fit vt lues cum ornamento esse videamur. Denique qui vult plenius scire, vocabula nihil esse sine rebus, respiciat quomodò innumerabiles populi, cessantibus meritis, etiam nomina perdididerunt.] Rursusque sub libri illius finem: [In lege gloriantur & per præuicationem legis, Deum inhonorant. Et idèd hoc ipso Christiani deteriores sunt, qui meliores esse deberent. Non enim probant quod fatentur, & impugnant professionem suam moribus

suis. Magis enim damnabilis est malitia, quam titulus bonitatis accusat: Et reatus est impij, pijs nomen.]

92. Hactenus de irrogantibus contumeliam Christi nomini per mala opera quæ edunt præferentes nomen Christianum. Alij opprobrium suum inexcusabilius euolgant, qui nomen Christi, quod mel in ore, & mellicus super oleum sermo cuius Christiano esse deberet, vsurpant irreuerenter ac impiè. Agit in eam corruptelam suo iam suo solemnem, & ad has vsque sæculorum fœces deriuatam, Saluianus lib. 4. de prouid. his præter cætera. [Quis est omnino hominum secularium, præter paucos, qui non ad hoc semper Christi nomen in ore habeat, vt peieret? Vnde etiam peruulgatum hoc ferè & apud Nobiles, & apud ignobiles Sacramentum est, per Christum, quia hoc facio: per Christum, quia hoc ago; per Christum, quia nihil aliud dicturus sum, per Christum quia nihil aliud acturus sum. Et quid plura? In id penitus deducta res est, vt sicut de paganis, barbarisque prius diximus, Christi nomen non videatur Sacramentum esse, sed sermo. Nam in tantum apud plurimos nomen hoc parui penditur, vt nunquam minus cogitem, quippiam facere quam cum se iurant per Christum esse facturos. Et cum scriptum sit, non nominabis nomen Domini Dei tui in vanum, in id reuerentia Christi decedit, vt inter cæteras sæculi vanitates, nihil iam penè vanius, quam Christi nomen esse videatur. Denique multi non otiosas tantummodò res, & aniles, sed etiam scelera quadam se iurant per Christi nomen esse facturos. Hic enim loquendi vsus est talibus: per Christum, quia tollo illum; per Christum quia cado illum; per Christum; quia occido illum. Ad hoc res cecidit, vt eum per Christi nomen iurauerint, putent se scelera, etiam religiosè esse facturos.] Confirmat hoc exemplo magnatis, quem se adiuuisset, vt exoraret miserò cuiuspiam benignitatem nonnullam. Sed ait repulsum se à magnate, cauante anteriorem interpositionem iuramenti per Christi nomen, ne id faceret. Hanc ille religiosissimi vt ait sceleris rationem, deestatur vt indignissimam Christiano.

3. Affectus, Christiani nomine dignus.

93. Nostrum est inducere affectum Auctoris libri de Spiritu & anima cap. 17. [Miser ego quantum deberem diligere Deum meum, qui me fecit cum non eram, redemit me, cum perieram. Non eram, de nihilo me fecit; non lapidem, non arborem, non auem, vel aliquod de animalibus, sed hominem voluit esse: dedit mihi viuere, sentire, discernere. Perieram, & ad mortalitatem descendit, mortalitatem suscepit, passionem sustinuit, mortem vicit, & sic me restaurauit. Perieram & obieram, quoniam in peccatis meis eram venundatus. Venit ille post me, vt redimeret me, & tantum dilexit me, vt sanguinis sui pretium appenderet pro me. Tali pacto reduxit me de exilio, & redemit de seruitio. Nomine etiam suo vocauit me, vt memoriale suum semper esset apud me. Vixit me oleo lætitiæ quo

ipse erat vnctus, vt ab vncto essem vnctus, & à Christo dicerer Christianus. Sic gratia eius, & misericordia semper prauenerunt me.] Prosequitur minutatim alia non minuta Dei in vnumquemque nostrum beneficia, tum concludit. [Cum hæc diligenter considero, timore pariter & ingenti rubore confundor, quia illum ibi mihi præsentem, & omnia occulta mea videntem intueor. Multa enim sunt in me de quibus coram oculis eius erubescio, & pro quibus ei valde displicere timeo. Nec pro his omnibus quid illi rependam habeo, nisi tantum vt diligam eum. Non enim melius, nec decentius quam per dilectionem rependi potest, quod per dilectionem datum est.]

CAPUT V.

Christus Emmanuel.

EThic quoque Christi titulus, ad substantialia & interna Christo pertinet, vt statim patebit; ac proinde merito collocatur in hac serie. Quem dixi *Emmanuel*, secutus recepram scribendi & pronuntiandi rationem, Iansenius cap. 7. concord. legit *Immanuel*, familiari in aliis plebique nominibus flexione. Sic enim *Isaiam* dicunt aliqui, quem alij vocant *Esaïam*.

*Quid aduersus Emmanuelis nomen
Christo tributum, Iudæi &
Hæretici.*

Est autem *Emmanuelis* vocabulum, de promptum ex cap. 7. *Esaïæ*, vbi in celeberrimo illo vaticinio quod Matth. 1. de Christo exponitur, (nec potest reuera in alium cadere, quantumvis Iudæi se contorqueant, vt fusè prosequitur Richardus Victor. libris duobus de *Emmanuele*.) post prænuntiati conceptum ac partum Virginis, additur, filium ex ea procreatum, nominandum esse *Emmanuel*. *Vocabitur* (inquit *Esaïas*), *nomen eius Emmanuel*, quod Matthæus in sensum intentus, sic allegat. *Vocabunt nomen eius Emmanuel*.

Aduersus hanc Christi appellationem, occurrit illico vulgaris difficultas, mota à Iudæis contra aptationem huius prophetiæ ad Christum. Quæ est illam difficultas, ob quam Marcion falsitatis insinulabat verus Testamentum, vt refert Tertullianus libro contra eum tertio c. 11. & totidem propè verbis eandem difficultatem proptè Iudæis motam, refert ac refellit lib. contra Iudæos cap. 9. summa est, quod Christus iuxta Prophetam vocandus esset nomine *Emmanuelis*, quo tamen nomine designatus non sit, sed nomine *Iesv*. Vtrobique autem hanc difficultatem sic enodat Tertullianus, vt dicat, Christum non appellari in actu signato *Emmanuel*, sed esse; quatenus notio subiecta voci *Emmanuel*, cadit in Christum. Nam *Emmanuel* perinde sonat, atque *nobiscum Deus*. Liqueat autem

Christum esse Deum, atque adeò per Christum, Deum esse nobiscum. Sicque euascent difficultas proposita; neque enim harendum est in vocis cortice, dummodo notio subiecta ad quam Prophetæ respiciebat, cadat reuera in Christum. Aliter idipsum dixit Richardus Victorinus lib. 1. de *Emmanuel*. cap. 1. 2. affirmans, nomen *Emmanuelis* esse substantiuum, non nuncupatiuum; & eam qui nuncupatiue Iesus dicitur, substantiue dici *Emmanuel*. Sensus est, eum qui nomine proprio quo ab alijs internoſcitur in vsu communi, non est denominatus *Emmanuel*, reipsa fuisse *Emmanuel*; idque est *vocari talem*, ex vsu Scripturæ. Vt *Isaïæ* 9. *vocabitur admirabilis, Deus fortis, consiliarius, princeps pacis*; id est erit reipsa quod continetur notionibus quæ subiiciuntur his vocibus. Gabriel quoque in allocatione Deiparæ, *Filium* (inquit) *altissimi vocabitur*, id est erit. Tandem Apostolus, in *Isaac* *vocabitur tibi semen*; id est benedicta illa generatio quam Deus tibi spondit, erit ex *Isaaco*. Nimirum Scriptura quæ Dei idioma continet, *vsurpat dici & vocari, pro esse*; quia apud Deum, res non se habet vt apud nos, qui plerumque aliter res denominamus, quam reuera se habeant, ita vt non semper contingat quod Autor libri de Oper. Christi Cardin. in Prologo ait, [non deest impositorum nomen, secundum sensum, suorum effectuum certitudo:] sed plerumque aliud ferat nomen ab homine impositum, aliud reipsa subſit. Exemplo est *Abſalon*, quod nomen sonat *Patri pacem*, seu *gaudium*; & tamen fuit Patris cordolum, & luctus æternus. Adonibese quoque, ex Hieronymo lib. de nom. Hæbet idem est quod *filius fulminis*, id est potentissimus & inuictissimus; qui tamen ludibrio hostibus fuit; Ex humilitate S. Chrysostomus homil. 5. in Acta, idem de suo nomine professus est, dicens, *vocor Ioannes, sed non sum Ioannes*, quia enim *Ioannes* significat *gratiam*, atque adeò insinuat, hominem in quem cadit, abundare gratia, negauit S. Chrysostomus se esse quod dicebatur, hoc est *Ioannem*. Nominari igitur ac vocari isto aut illo nomine, est plerumque aliquid enanidum, quia non raro homines vacua nomina portant, vt dixit S. Bernardus serm. de Circunc. At apud Deum, atque adeò in scriptura quæ diuino idiomate conscripta est, idem sunt, *vocari & esse*. Deo quippe facillimum est exequi & præstare quod dicit, non item hominibus. Itaque vocari *Emmanuel*, idem reipsa est, quod esse *Emmanuel*, qualis reuera fuit Christus, tamenſi cortex illius vocis, discreparet à nomine quo passim denominatus est tanquam proprio, & nuncupatiuo, vt Richardus Victorinus loquebatur.

Recidit in propositam difficultatis prædictæ enodationem, responsio adhibita à S. Chrysostomo homil. 5. in Matth. vbi obseruatur Euangelistam, Prophetam *Isaïæ* de nomine *Emmanuelis* ad Christum aptando, retulisse adhibito verbo pluralis numeri & tertiæ personæ, inde eruit dissolutionem dubitationis mota à Iudæis. [Quid ergo (inquit) hoc obstaculo (*Isaïæ* per Matthæum allegati) præſt

prædictum est: *Eccce Virgo in utero habebit & pariet filium & vocabunt nomen eius Emmanuel.* Et cur, inquires, non est hoc nomen, id est, *Emmanuel*, sed Iesus Christus vocatus. Quia scilicet non dixit, *vocabis*, sed *vocabunt*: populi sine dubio, & ipse exitus rerum hic enim ab effectu nomen imponitur. Est enim mos Scripturæ, eventus rerum, ponere nomen loco. Quid enim est aliud, *vocabunt nomen eius Emmanuel*, nisi videbunt oculi mortalium, Deum inter homines versantem; qui & si antè cum hominibus fuit, non tamen apertè, tamque manifestè: Quod si hoc loco Iudæi impudenter repugnent, rogamus eos, quando igitur puer vocatus est, *velociter spolia detrahe, cito prædare*? Nequaquam enim hic habent quod respondere possint. Cur igitur Prophetæ dicebat, *voca nomen eius, velociter spolia detrahe, cito prædare*. Quoniam illo vtiq; modo, detractio spoliatorum facta est, atque populatio. Merito igitur res quæ sub eo tam clara contigit, ipsi tanquam nomen imposuit. Et civitas (inquit), *vocabitur civitas iustitie, mater civitatum fidelium*. Nec tamen invenimus quod aliquando civitas iustitie nominata sit, sed in Hierusalem semper appellatione per mansit. Verum quia istud evenit in melius populi moribus conuersis, civitatem ita prædixit vocandam. Cum enim tale aliquid acciderit, ut is per quem id effectum sit, aut qui eius fructum perciperit, ex facto quod ex nomine clarius indicetur, nomen eius appellat ipsam rei, quæ facta est, veritatem. Non ait, nomina sæpè peti ab eorum, etiam si postea subsecuto, de quo fuit idem Chrysostomus 1. S. Græcol. tom. 7. adducta in Genes. (id enim tamen verum est, aliud pertinet;) Ait ergo, ipsam rei veritatem, plerumque usurpari pro rei nomine: idque significatum esse per verbum plurale *vocabunt*, à Matthæo adhibitum. Nam si propterea voluisset, nomen Christi proprium, dicitur *vocabis*. Hanc Chrysostomi doctrinam, subis illustrat Iansenius c. 7. Concord. & aque quadrat ea doctrina loco Esaiæ, tamen apud eum non habetur *vocabunt*, sed *vocabitur*, in singulari numero. Idem quippe est, *vocabitur Emmanuel*, (vtrique à populo,) atque *vocabunt*, scilicet populi. Quamquam Iansenius supra, putat mendosè apud Esaiam legi *vocabitur*; legendumque esse *vocabis*, vel *vocabit*, ut se vertisse testatur S. Hieronymus in Commentario quod refertur ad Sion sive Hierusalem, cum qua agebat Esaias. Sensus est planè idem.

Notio nominis Emmanuel Nobiscum Deus, ac primum per coniunctionem hypostaticam.

Sic discussa difficultate adversus nomen sue attributorum *Emmanuelis*, Christo accommodandum, progredior ad notionem subiectam nomini *Emmanuel*, quæ apud Euangelistam, his verbis traditur. *Vocabunt nomen eius Emmanuel, quod est interpretatum, nobiscum Deus.* Tamen enim Matthæus, iuxta probatorem sententiam, Hebraicè scripsit,

potuit tamen aliis item Hebraicis verbis enucleare Hebræam vocem compositam, cuius notio minus obvia esset apud plerumque: præsertimque, ut ex subiecta notionem intelligeretur, nomen *Emmanuelis* esse appellativum. Nam si esset proprium nomen, absurdè & extra rem allegatus fuisset locus Esaiæ, quæ est longa de hac re ratiocinatio Abulenlis in cap. 1. Matth. quæst. 44. Has ob causas, adhibuit Matthæus interpretationem nominis *Emmanuel*, si tamen ipse eam adhibuit, & non potius Interpretes, iuxta doctrinam Maldonati Præfat. in Euang. cap. 5. contententis, quoties in Scriptura habetur similis aliqua interpretatio nominis, id esse additamentum factum à Sacro Interprete, non ab ipso Scriptore Canonico appositum. Ut cum Genes. 35. dicitur, *vocaui nomen eius Benoni, id est filius doloris mei*, hæc interpretatio videtur addita à Latino Interprete: nec sanè est in textu primigenio. Idem videtur de eo additamento Exodi 16. *Manhu, quod significat, quid est hoc?* Clarius Apocal. 9. ubi dicitur, *nomen illi Hebraicè Abaddon, & Græcè nomen habet Apollyon, & Latine habens nomen exterminans.* Quæ latina enucleatio Græcæ & Hebraicæ appellationis, est à Latino Interprete, etiam si Græca interpretatio vocis Hebraicæ, est à Ioanne, qui Græcè scribebat: quotidianum enim est, ut Scriptores voces exoticas quas fortè adhibet, vertat in voces eius idiomatis quo scribit. Sed siue ab Interprete Sacro, siue à Matthæo ipso, habemus propositam interpretationem vocis *Emmanuel*, notio huius vocis, ista est quæ apud Matthæum legitur, *Nobiscum Deus.*

Bellam contrapositionem Christi & Adam à Deo ciedti observat circa hoc Richardus Victor, lib. 1. de Emman. cap. 10. verbis illis. [Vbi notandum, quod non dicitur de Deo, quod nos sumus secum: sed è conuerso de nobis dicitur, quod ipse sit nobiscum, ut intelligamus, non quasi hominem reuersum ad Deum, sed Deum quasi è vestigio hominè secutum usque in exilium, sicut scriptum est; *visitavit nos oriens ex alto.* Quod igitur homo perdidit in primo homine, scilicet cum Deo esse, hoc videtur in nouo hoc homine recuperasse.] Necdum tamen exhausta est notio nominis *Emmanuel*. Duplici enim ratione Deus dici potest nos sequi, ut optuleretur, & mentes apprehendat; siue duplici ratione dici potest, *nobiscum esse*. Primum potest esse nobiscum per opem & protectionem; quæ ratione passim Scriptura, ait Deum esse cum homine in tribulatione. Secundò potest Deus esse nobiscum per substantialem unionem, & coniunctionem hypostaticam. Priore modo, vocem *Emmanuelis* interpretabatur Nestorius, & pro more Hæreticorum, Scripturarum suffragium ad eum sensum stabiliendum adducebat. Dixit enim Deus ad Iosue, *sicut eram cum Moyse, ita ero & tecum.* Neque tamen Deus, aliter cum Moyse aut Iosue fuit, quam per consilium, & directionem, ac protectionem. Verum modus ille quo Deus fuit cum Moyse & Iosue, longè inferior fuit, eo modo quo Deus factus est nobiscum per carnis susceptionem.

nem. Et ideo nemo eorum cum quibus Deus dictus est esse, retulit nomen Emmanuelis, præter Christum cum quo Deus fuit secundo modo proposito; nempe per hypostaticam Dei Verbi cum nostra humanitate coniunctionem. Argumentatio est S. Cyrilli in Scholiis de Incarnat. Vnigen. cap. 2. qui concludit. [Ergo nobiscum factum esse dicimus Deum Verbum, eo tempore, quo dicit Baruch, *in terra visus est, & inter homines conuersatus est*. Et quantum quidem ad Dei naturam pertinet, non erit nobiscum. Multum enim interest inter diuinitatem & humanitatem, & ingens est nimis differentia naturarum. Denique etiam diuinus Dauid ad proximitatem mysticam, scilicet Deum Verbum, quod nondum ad nos venerat, vocabat dicens in spiritu, *ut quid Domine discessisti longe? Despicis in opportunitatibus, in tribulatione*. Ergo non iam longe discessit, sed nobiscum fuit: & conspectus est homo in terra, Christus verè, & Emmanuel, eundem nobis filium designans.] eadem repetit c. 6.

Deinde per conuersationem plena redemptioni opportunam.

Ad eam primariam Dei nobiscum existentiam, consequens fuit, ut insuper Deus nobiscum esset per conuersationem, ut notauit S. Augustinus serm. 8. de Temp. [Emmanuel (inquit) interpretatur: *nobiscum Deus*. Ergo Saluator noster, ab effectu rerum etiam hoc nomen accepit, ut vocaretur nobiscum Deus. Et ipse tunc Deus, cum omnibus nobis esse dignatus est, quando suscepit hanc carnem, ut per hominem qui visibilis erat, conuersari videretur in terris. Sic enim Hieremias Propheta promiserat, dicens, *hic est Deus noster, & non astimabitur alius ad eum. Hic inuenit omnem viam disciplinæ, & tradidit illam Iacob puero suo, & Israël dilecto suo*. Post hæc in terra visus est, & cum hominibus conuersatus est. Vnde & ipse Dominus ad discipulos suos in Euangelio dicit, *tanto tempore vobiscum sum, & non cognouistis me?* Addit mox S. Augustinus, si respiciamus ad geminam causam propter quam Deus dignatus est nobiscum esse, non fore dubium quin verè impletum sit Propheticum oraculum, de Deo facto nobiscum. Fuimus enim à Christo saluandi, exhibita Deo satisfactione pro nobis; & fuimus etiam erudiendi. Ad quæ duo præstanda, necessarium fuit, & Deum nobiscum esse per susceptionem humanitatis ab hypostasi Verbi, quia homo purus non potuisset satisfacere Deo læso, & Deum item nobiscum esse per conuersationem visibilem, sine qua non fuisset idoneus Magister. Ex eodem porro discursu habetur, Deum ita fuisse nobiscum per substantialem coniunctionem & conuersationem, ut tamen non fuerit in nostris defectibus & imperfectionibus moralibus, sed manserit illimis ac purus, etiam in humanitate assumpta. [Dignatus est (inquit S. Augustinus serm. 5. de Tempo.) venire per Israël, & fieri Emmanuel nobiscum Deus in carnis infirmitate, non nobiscum in cordis iniquitate, accedens ad nos per id quod assumpsit ex nostro; & liberans nos per id

quod mansit in suo.] Nempe non tantum manens Deus, sed etiam manens purus ac nitens, qualem decebat esse hominem Deum. Nec sanè finis ob quem Deum voluisse esse nobiscum diximus, exigebat vel etiam admitteret foeculentias nostras morales, & earum matrem ignorantiam. Quare satis superque fuit, Deum assimilari nobis per omnia esseque nobiscum absque peccato.

Ex dictis eruendum est, cur S. Cyrillus in Scholiis de Incarnat. Vnigen. cap. 3. dixerit, tantum esse Christum dici *Iesum*, ac dici *Emmanuel*. Non ait, utrumque nomen esse idem. Nam reuera formaliter loquendo, aliud est, esse *Iesum*, siue *Saluatorem*, ac *Redemptorem*; aliud, esse Deum nobiscum. Radicaliter tamen, siue spectato eo quod inuoluitur in nomine *Redemptoris*, & propter quod Deus nobiscum esse voluit, tantumdem est vnum nomen atque alterum. Deus enim principaliter decreuit venire ad nos, & esse substantialiter nobiscum, ut redimeret sibi populum acceptabilem: quod exequi nequiuisset, nisi Deus fuisset. Nam satisfactio pendenda ad hominis redemptionem ex iustitia, non potuisset exhiberi à puta creatura, neque à Deo in sua iuda diuinitate spectato. Itaque ad exhibendum litrum nobis necessarium, & reparandum prout necesse erat, iniuriam diuinam, oportuit Deum Saluatorem, esse nobiscum per vnionem hypostaticam cum humanitate. Atque ita tantumdem sunt Iesu, siue Saluator, & Emmanuel nobiscum Deus, *perfectissimo modo*, ut rectè dicit S. Cyrillus, & præuenerant Tertullianus lib. 3. contra Marcionem, cap. 12. & Lactantius lib. 4. Instit. cap. 12. Nec puto aliud voluisse Abulensem in cap. 1. Matth. ad illud, & *vocabitur nomen eius Emmanuel* ante questionem 44. cum dixit, *Iesum & Emmanuel*, esse idem nomen. Sensus enim debet esse, tantumdem fuisse vnum nomen atque alterum, & vtriusque notiones nexas esse ac complicatas; quatenus notio nominis *Iesu*, nempe *esse Saluatorem*, præsupponit notionem nominis *Emmanuel*, quæ est, *esse Deum nobiscum*; & ad eam conuenitur, ut proprietates ad radicem.

Bona fortuna Romana in simete, imago Dei nobiscum.

Videor in hac Dei nobiscum existentia, agnoscere veritatem fabulæ, imo impietatis, ac Idolomanie Romanæ, cuius mentio est apud Clementem Alexand. in Protep. Deum quippè apud eos maximam, nempe Fortunam, cuius esse censebant prosperos euentus ac res secundas, collocabant in sterquilino. Fortunam porro prosperam, seu rerum ex voto fluentium cursum, ab iisdem Romanis, ut & à Græcis, significaram esse per hoc quod est, *Deum secum habere*, vel *Deum esse cum aliquo*, multis profanorum Scriptorum locis illustrat Erasmus Chiliade 3. cent. 1. Adag. 78. quod est *ovv, θεῶν*, vel *cum Deo*. Nec abhorrent ab eo loquendi modo, Scripturæ, in quibus ad significandam omnia alieni prosperè cessisse, sæpè legimus, *erat Deus cum eo*, quod Ethnici aliter dixissent, *erat fortuna cum eo*. Itaque haud abs re assertum, agnosci-

posse affinitatem aliquam inter notionem *Emmanuëlis*, quæ est, *nobiscum Deus*, & bonam fortunam generis nostri. Nec Theologi valde refragabuntur, quibus bona fortuna nostra Deus est, cum primam cogitationem, & præsertim in supernaturalibus, hoc est, primum gratiæ tactum, aiunt esse à bona fortuna, idest à Deo, quem Proclus in Timæum, affirmat esse verè fortunam nostram. Ita porro habet quoddam de maxima illa Romanorum Dea, Fortuna, tactum à Clemente est; & miror ab iis qui de Fortuna Deo collegeret permulta, fuisse præteritum, vt à Iulio Gyrardo Syntag. 15. & ab Alexandro Neapol. lib. 1. Genial. cap. 13. Fortunæ Regiæ, (sic enim cognominabatur,) statum auream collocabant in fimo, imo in sterquilinio *ἐν ἀσπιδάρῃ καὶ κορυμνῇ*. Quia verò ex Spartiano & Capitolino constat, eam Fortunæ statum afferuari solitam in cubiculo Imperatoris ad eius usque obitum, nec inde educam priusquam ad successorem transferenda esset: (singulare quippe fuit, quoddam Seneca cum geminari eam statum mandasset, vt geminis liberis Caracallæ ac Getæ præto esset, idque se præueniente morte tumine assuetum videret; edixerit, vt alteram die vna apud vnum de liberis, altera apud alium afferuaretur, sicque quot diebus, transferretur statua:) Quia inquam prædictorum Historicorum testificatione compertum habemus, auream Fortunæ Regiæ statum, in Imperatoris cubiculo fuisse afferuatam, fateri cogimur, sterquilinum illud in quo collocatam Fortunæ statum ait Clemens, fuisse quoddam *ἰστὴν* Græcæ voces ferunt, *ἀσπιδάρῃ καὶ κορυμνῇ*, secessum siue latrinæ intra cubiculum Imperatorium collocatas, eivē continentes, ita vt pars cubiculi censeant possent. Placuit autem afferuari ibi Fortunam Regiam, siue vt esset monumentum, & quàm humili fortuna feruissimè Tullius, cuius id esse inuentum creditur, prouectus esset ad regnum: siue vt constaret, Deum qui è stercore eleuat pauperem, id quod de plerisque æui sui Regibus & Imperatoribus testatur Origenes 1. contra Celsum, posse vicissim ad sterquilium redigere Reges malè moratos, & conditionis suæ oblitos.

Nos Christiani, bonam fortunam nostram, & quicquid felix ac prosperum spectare licet, possumus, (ò Dei bonitatis pelagus!) collocatum in sterquilinio agnoscere per Incarnationem, & productionem Emmanuëlis, qui bonam (vt dixi,) fortunam formam. Neque attendo, deiectionem Christi ad stabulū, quæ postea secuta est, Deo hominem qui obtruncat ad præsepe usque consecuto, vt præmeditauerit Hefychius hom. 2. de Deip. & S. Bernardus serm. 35. in Cant. Sed attendo punctum ipsum Incarnationis, ac momentum producti Emmanuëlis, qui in sterquilinio tunc fuit, siue spectato loco materno in quo conceptus est, siue attento proximior loco, nempe secundinis quæ obvoluebant. Pax sit oculis, dum speluncam dupli-

cem (vt Palamas in Protopop. loquitur duo illa fœtus loca sepulchro per Abrahamum coëmpro componens;) videor irreuerentiùs quàm pro locorum illorum sanctitate compellere. Sed totum Christi dedecus vt est apud Tertullianum lib. 2. in Marcio cap. 27. Sacramentum est humanæ salutis: nec est quoddam erubescamus profiteri, quoddam Deus non erubuit pro nobis suscipere. Lubens ac volens prædico, B. Virginem ratione vteri quo Deum corporatum excepit, esse domum auream nitentissimam & purissimam, ea æde pellucidiorē, quàm Nero autore Plinio lib. 36. cap. 22. Fortunæ stroxit, auream totam, cui columnæ ex phengite lapide perspicuo, erant pro fenestris. Sunt apud Patres innumera sanctissimi illius vteri decora quæ collegimus libro 3. sectio. 2. cap. 5. Et nihilominus (prohi Dei demissionem hominis causa!) Spectata naturali conditione fœminæ corporis, illa corporis veluti sentina, in sexu molliore, quantumvis ritè composito, sordere solet illuue aliqua excrementitia, plus minusve abundante, & plus vel minus ibi hærente, pro varietate dispositionis corporeæ & rectionis qua vita exigitur. Nec dubitat Abulensis ita rem se habuisse in B. Virgine, vt videre apud eum est in cap. 12. leuit. à quæst. 7. Iuxta probatiorem verò sententiam, quæ eam illuuiem à Deipara ablegat, & meritò vt alibi monstrandum est, potest nihilominus verum manere, quoddam Christus ratione huius sui primi loci fuerit in sterquilinio, quatenus nisi Deus speciali providentia eam feculentiam fœminis omnibus communem, à Sanctissimæ Parentis suæ vtero auertisset, contigisset illi ea in parte secundum aliarum mulierum consuetudinem. Et quantum in B. Virgine quia aberat ab omni in esculentis & poculentis immoderatione, fatendum est, eam humorum aliunde illuc aduenientium confluentem, etiam feculenta alia extraordinaria Dei providentia, & exilem, & haud diuturnam, nec ad fœtorem usque præ situ & corruptione, vt aliis mulieribus assolet progredientem, fuisse futuram: Tamen subitio locorum illorum, vbiuis alibi adeo inquinatum atque feculentum, etiam si ab eis in hoc individuum omnem illuuiem ex specialissima providentia deterfam admittamus, sufficisse videtur, ad concitandam Ecclesiæ admirationem, qua obstupuit collaudans Dei Verbum, eo quod non horruerit Virginis vterum; quippe qui ex sua naturali conditione ac dispositione in fœmineo corpore, est velut sterquilinum quoddam atque fœtum, etiam si in hac persona sit vndeunque nitens ac purum. Sicut si Rex secessum vel nondum conspurcatum, vel præpuratum subiret, & ibi hæret ad nonimestre, diceretur incoluisse secessum toto illo tempore. Iterum dico. Non erubescio indecorum & sordens vocabulum usurpare, agendo de parente Sanctissima, quod ita sit necessarium ad explicandum summū decorem benignitatis Dei in nos, quæ nullibi micat luculentius,

ac ne in cruce quidem, iuxta doctrinam S. Chrysostomi Orat. de S. Philogonio, quod tanto magis se deierit Christus subeundo mulieris uterum præ subitione crucis, quanto plus distat Deus ab utero mulieris, quam homo à patibulo. Ut ut verò de pleno nitore & exquisitissima munditia Virgineorum locorum statuatur, vicinia maternorum excrementorum è cibi reliquiis, satis superque esse portuit ad idem argumentum denominandi Christum, pro nobis demissum ad sterquilinum usque. Uterus enim quo infans abditur, incumbit maternis intestinis, quibus ea materna feculentia, donec excernatur, velut in sterquilino continetur.

Locus alter proximus & immediatus, quo Christus intra maternum uterum obvoluebatur, æque suppeditat fundamentum affirmandi, bonam vniuersi fortunam, Christum Dominum, quo tempore in materni uteri sinu delituit, fuisse in sterquilino. In ea enim interiore spelunca, (ut cum Palama loquebamur, hoc est intra secundinas per totum tempus commorationis Christi in utero, asseruabatur excrementa, quæ in Christo, ut in aliis foetibus, sin minus tanta & tam fœda, attamen aliqua excernebantur, & in cysti foetui apposita, hærebant durante illa mora; quod est desigi in foetibus suis. Itaque haud abs re dixisse videor, nomine *Emmanuelis*, seu *Dei nobiscum*, ad nostras inquam fordes & communem materiam, ac communia initia deducti, exprimi quod Romani de Deo maximo bona omnia causante, ignorantes asseruerunt, ad sterquilinum deducto.

Vfus doctrinæ de Christo Emmanuele, seu Deo nobiscum.

Est hæc seges vberissima insignium affectuum, & luculenti vfus doctrinæ, ex nomine Emmanuelis, & subiecta ei notione. Et in primis, agnoscenda est cum suauissimo sensu pietatis, dignatio Dei: quod non possum melius, exequi, quam verbis Richardi Victorini lib. 1. de Emman. cap. 19. [In hoc puero recuperavit homo honorem suum; Ipse est qui abstulit opprobrium nostrum. Sed quale (inquit) opprobrium? Homo cum in honore esset non intellexit, comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis. Factus est autem homo ad imaginem & similitudinem Dei; Grandis honor. Sed homo non intellexit, ideoque despexit. Despecta verò, atque reiecta similitudine Dei transfigurauit se ad similitudinem iumentis. Ecce quale dedecus, iuxta magnitudinem honoris, magnitudo dedecoris, inde opprobrium, inde improprium, & iuste iam quidem opprobria exprobrantium ceciderunt super eum. Merito ergo clamat. *Aufer à me opprobrium, & contemptum.* Penset homo pietatem Dei si possit. Contemptus à nobis, contemptum nostrum sustinere non potuit. Despectus ab homine, despicientis opprobrium portare non sustinuit. Reiecit homo ad quam formatus est similitudinem diuinam: Deus è vestigio conformauit se

ad illam è qua homo transformaretur se similitudinem humanam: ò qualis reformatio; ò qualis deterfio exprobrationis, transformatum similitudini iumentis, habere iam Deum similem sui. Ecce ad extergendum opprobrium nostrum, Deus Dei filius factus est nobis Emmanuel, comedens mel atque butirum, ut iuxta similitudinem hominum sciret reprobare malum, & eligere bonum. Cesset ergo iam verus opprobrium, cesset illud antiquum improprium. Ecce enim audio vnam aliquam ex tribus in Trinitate personis, personare in voce exprobrationis; *Ecce Adam factus est vnus quasi ex nobis.* Merito certe exprobratis; sed nunquid exprobraturi estis. Certe si dicitis ironice, quia homo factus est quasi vnus ex nobis, nos de cetero dicemus tam fidenter, quam veraciter, quia Deus factus est quasi vnus ex nobis. Dictum est illud, & merito, cum exprobratione. Dicamus nos iam istud cum gratiarum actione. Dictum est illud in voce exprobrantis & obloquentis; dicamus modò istud in voce exultationis & confessionis.]

Dignissimum præterea ac iustissimum est, ut si Deus ad nos deuinciendos & archissime copulandos sibi, voluit esse substantialiter nobiscum, nos item simus cum Deo quam possumus præstantissimo modo; id est per affectum ineffabilem, sicque efficiamur *Dij*, ut ille homo effectus est. Nam quam longè sublimior est modus quo dignatus est nobiscum esse, quippe substantialis, cum esse Deum per affectum, (quod vnum possumus cum Dei gratia,) sit tantum aliquid accidentarium; tamen emulamus illum longè præcellentissimum essendi modum, cum nitimur coniungi Deo quam præstantissimo modo possumus; etiam si is modus sit tantum accidentarius. Hunc esse finem aduentus Verbi in carnem, ut factus substantialiter suæ hypostatice homo, facere nos, quam optimè licebat Deos, asserit S. Leo ferm. 6. de Natiuit. Dom. cap. 2. & idem pulcherrimè planè docet Origenes homil. 2. in diuersos, quem expressit S. Chrysostomus homil. 10. in Ioan. Alios in eam rem Patres, protuli lib. 3. sect. 1. cap. 1. in fine. Idque esse signum quod Deus Isaia 7. se exhibiturum dixerat, tradit Richardus Victor. lib. 1. de Emman. cap. 12. & simile est quod idem lib. 1. cap. 20. habet de Deo ad boni & mali scientiam demisso, ut homo similiter ac Deus, disceret scire bonum & malum; hoc reprobando, illud solum amplectendo.

Est præterea quod considerato hoc Dei aduentu ut esset nobiscum, exultemus & gaudeamus, certi deinceps & secuti de victoria. Bellabat olim Israël cum Philistiis, & iussu est afferri arcam Dei in castra. Tanta verò fuit populi exultatio in aduentu arcæ, tanta è contrario Philistorum consternatio, ut isti actum de se planè putarent, illi gestirent toti, nec possent intra claustra pectorum continere exuberantem lætitiā. Multo plenior nobis est gaudij materia, ex hac Dei nobiscum inexistētia, quanto plus est arca viuæ humanitatis, & eam sanctificans substantialiter Verbum, quam lignea arca. Itaque

Itaque multo iustius quàm illi, de victoria & clade inimicorum concipere possumus ac debemus spem bonam, audacter in eos intortis verbis illis exprobationis apud Esaiam p. 8. in persona nostra. *O Emmanuel;* (Ita enim connectit ibi S. Cyrillus affectum exultantis Ecclesiæ, quem passim Latini censent esse affectum gementis, nexum cum præcedentibus quibus clades terræ describitur;) O igitur Emmanuel, id est Deus nobiscum. Jam concurrite, propterea, in nos. & infestæ irruite hostiles acies. *Congregamini populi, & conuincimini, & audite vniuersa procul terræ; confortamini & vincimini; accingite vos & vincimini. Inite consilium & dissipabitur: loquimini verbum & non fiet, quia nobiscum Deus.* Exclusa planè est per hanc Dei benignitatem omnis timoris, & desponsionis animi, ob impetum hostium, & dolos aut vires eorum. Ad hanc exultationem ex Dei ad nos descensu,

prouocat Christianos S. Leo serm. 5. de Natiuitate Domini. cap. 2.

Erigimur hinc quoque, ad fiduciam de regressu in patriam cælestem, ut sicut Deus ad nos venire voluit, & substantialiter ac per cohabitationem & conuersationem nobiscum esse; ita & nos regrediamur per eum, in cælum veram patriam nostram è qua exulamus. [Emmanuel noster (inquit Richardus Victorinus lib. 1. de Emman. cap. 12.) factus est nobiscum, non solùm nostræ susceptione naturæ, verùm etiam cohabitatione peregrinationis nostræ. Sed cur quæso Deus hominem profecutus est vsque in exilium, nisi ut eum post se reuocaret ad regnum? Habemus ergo certissimum repatriandi signum, familiare illud in hac nostra peregrinatione diuinæ cohabitationis contubernium.] Et hinc maximè Christianum erigit, eique gratulatur S. Leo ser. 2. de Natiuitate Domini. c. 5.

